

Merhaba

İhsan Bilgin 11.07.2012

 Merhaba Şimdiye kadar kasıtlı olarak uzak durduğum şeyi neden yapmaya başladım? Nelerden uzak durmuştum? Akademik olarak derinlemesine hâkim olduğuma emin olduğum mimarlık, kent ve tasarım konuları harici görüşlerimle kamuoyu önüne çıkmıyordum, ama günlük bir gazeteye düzenli yazma kararı ister istemez özgül alan konularının ve söylemlerinin en içe dönük hallerinin dışına çıkmayı gerektirecek, çünkü özgül bir alanın başka alanların dilleri ve konularıyla karışmamış dili ve konuları, yani en içe dönük halleri günlük gazete ile uyum gösteremez, çünkü günlük gazete herkes için olma iddiasındadır ve dolayısıyla da özgül alanlara çekilmeye karşı dirençli olacak şekilde kurgulanır. Kamuoyu önünde alanlarımın içinde kalma ilkemden “neden vazgeçtim?”den daha iyi ve kullanışlı soru “nasıl vazgeçtim?” olsa gerek, çünkü nedeninden ziyade, hikâyesi var bu kararın...

Hukuk, Politika, Estetik vs...

Taraf'ın çekiciliğini ve Cumhuriyet tarihinin kayda değer dönüm noktalarından birinde oynadığı kritik rolü şimdilik paranteze alıp, hikâyeye geçelim. Bir süre önce “Her Taraf” sayfası için uzunca bir yazı yazmıştım. “Hegemonya ve Şiddet” üzerine, kaptırıp yazılmış uzunca bir yazıydı, referandum tartışmaları sırasında özellikle de Osman Can ve Orhan Gazi Ertekin gibi profesyonel ve devlet görevlisi hukukçuların ısrarla siyasi alandan azâde bir hukuk alanı olamayacağı görüşünü savunmalarından (devletin bizatihi kendi varlığı, siyasi alanın ta kendisiydi bu görüşe göre) alınmış ilhamın üzerine bir de son yıllarda gördüğüm en parlak akademisyen Susan Buck-Morss'un Rüya Alemi ve Felaket (Metis) başlıklı fevkalâde kitabının aşırı uyaran etkisi gelince, bir de bunlara Can ve Ertekin'in daimi referansları Carl Schmitt'in Siyasal Kavramı (Metis) eklenince, sınıflar arasındaki rıza ilişkisi ile devlet yapılanması arasındaki hegemonik bağların inşasını konu edinen yazı neredeyse kendiliğinden çıkmıştı ortaya.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mimarlığın içi, dışı

İhsan Bilgin 18.07.2012

 Mimarlığın içi, dışı Aslında bu hafta için yazımı, mimarın tarihine ve bugünkü işlevine ilişkin daha uzun eleştirel bir yazıyla birlikte yayınlamak üzere hazırlanmıştım ancak yer ve mizanpaj sınırları nedeniyle tek başına bu yazıyı kullanmak durumunda kaldım.

İşin dışında olanların farketmediği ama içinde olanları çileden çıkararak bir soru var: “mesleğiniz ne?”, “mimar”, devam: “iç mi? dış mı?” Haydi iç neyse de dış neyin nesi oluyor? Binanın dış kabuğu mu? Oysa bina da tıpkı öteki ‘iş’ler (work) gibi parçalanamaz bir bütün: bir film düşünün uzak planlarını Godard, yakın planlarını Fassbinder çeksin; nasıl bir ucube çıkardı kimbilir ortaya. Ya da bir roman, monologları yani iç konuşmaları, Adalet Ağaoğlu, dış sesleri, yani diyalogları Orhan Pamuk yazsın, sonuçtan ikisi de dehşete düşerdi herhalde. Ya da beste, tiz sesleri biri pesleri öteki bestelese... Sorun iki ayrı kişinin uyum sorunu da değil, ürünün

parçalanmışlığı: hiçbir ürün böyle iç ve dış diye ikiye ayırlamıyor. Peki nereden çıkıyor o zaman bu ayırım? Birbiriyle alakasız iki ayrı yerden: birincisi endüstri. Her türlü nesneyi ve nesne grubunu mıknaş gibi kendine çekip kendine tâbi kılan endüstri, mobilyaları ve iç mekan donatılarını da dışarıda bırakmadı ve standardize ederek ve birbirlerinin türevi haline getirerek yepyeni gramerler oluşturdu. Öyle ki mobilya ve donatı işi de zamanla mimarlıktan uzaklaşıp endüstri tasarımına yaklaştı, 20. yüzyıl başı Almanya'sında, donatı ve yapımda endüstrileşmenin savunulmasına öncülük eden Werkbund örgütlerinin bile hesaba katamadığı, dolayısıyla pozisyon alamadığı bir gelişmeydi bu.

İlk standart ve endüstri işi mobilyayı 19. yy. ortasında Avusturyalı Thonet biraderler yapmıştı. Evet, bugün antika diye eskicilerden toplanan Thonet sandalyeler ilk endüstriyel mobilyalardı ve montaj/paketleme kolaylığı nedeniyle sinema tiyatrosu gibi toplu seyir alanlarında da tercih konusuydu (meraklısı için Viyana MAK müzesinde iyi bir Thonet koleksiyonu mevcut). Endüstrinin temel mantığını anlayıp bunun yeni (zanaattan farklı) bir form dili de gerektirdiğini farkederek tasarlanmış olması, Thonet'in yakın zamana kadar üretimine devam edilmesinin ve iç mekan, dış mekan, konutlar, işyerleri, eğlence mekanları vs düşünebildiğimiz her yerde tercih edilmesinin başlıca nedeniydi.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mimarın zamanı

İhsan Bilgin 25.07.2012

 Mimarın zamanı Geçen haftaki yazımdan mimarın sosyal rolü ve iş yapma biçimi ezel-ebet aynıymış da, sanki sadece iç-mimar, dekoratör sonrasında mutasyona uğramış gibi bir sonuç çıkmış olabilir. Oysa gazetenin yer ve mizanpaj kısıtları ile uyumlu olup yayınlamadığım **"Mimarın Zamanı"** başlıklı mimarlık mesleğinin tarihini ve bugününü kritik gözle konu eden uzun yazımı da okutabilseydim, asıl mutasyona uğrayanın mimar olduğunu göstermiş olacaktım, o zaman yazının özetini yaparak telafiye çalışayım.

Taraf'ta bir süre önce **NewYork Times**'a atıfla verilmiş bir haber vardı: **Sinan, dünyanın ilk "yıldız mimarı" seçilmiş.** Bu, zamanları şaşırp bir dönemin olgularını alakasız bir döneme taşımak demek olan anakronizm hatasının tipik bir örneği. "Yıldız" sıfatı ancak geç-kapitalizmin günümüzdeki son evresinde bazı mimarlara da uygun görülen bir yakıştırma ve Sinan gibi çağdaşımız olmayan bir mimarın böyle adlandırılmasının herhangi bir anlam taşımaz. İkon bina, gayrimenkul ve inşaat sektörü ile bina metanın piyasaları egemenliği altına aldığı günümüzde "gösterişçi tüketim" nesnesi haline gelen eksantrik binalara takılan isimdir ve bunları tasarlayan mimarlara da yıldız sıfatı takılmaktadır. Bu sıfatın tabii ki Hollywood'dan başlayıp önce başta spor, her tür gösteri alanına ardından da diğerlerine sıçrayan yakıştırma, asıl anlamı olan ışımaya ve parıldama vaatleri ile mimarlık mesleğini de kuşattı ve ikonları yapacak iş alma kapasiteli mimarlar yıldız olarak anılmaya başladı. Tabii en önemli soru hâlâ cevaplanmadı: bu vaatler, bunları yaparken köklü bir mesleğin zihinsel ve tinsel tatminlerinden vazgeçmeye ve ayrıca da bu görgüsüz prestij yarışının tâ 1400'lerdeki yangından beri morfolojisini korumuş dayanıklı Ortaçağ Londra'sı **"City"**yi bile darmadağın edebilen tahribatına ortak olmanın itibar kaybını telafi eder mi? Sinan'ın olmadığı öteki şeyle, yani kendi çağdaşı olmasına rağmen Rönesans dönemi ticaret kapitalizminin tamamen gönüllülük ve karşılıklılık esaslı rekabetçi piyasa ilişkilerinin mümkün kıldığı sivil-toplum ortamının ürünü (*) **Vicenzalı Palladio** benzeri bağımsız meslek insanı mimarla da farkının altını çizmek gerekiyor. Sinan, güçlü bir imparatorluk devletinin yapı ve bayındırlık işlerinden sorumlu teşkilatının zirvesindeki pozisyonuyla, Sokullu'nun devlet politikalarının sonucu olan işlerle vazifeli biçimde

becerisini ve mesleki tecrübesini edinmiş, devlet türevli bir mimardır. Dolayısıyla formasyonu itibarıyla, çağlar sonrası kadar, çağının başka yerlerindeki mimarlarından da farklıdır. Sonuç olarak, erken ticaret kapitalizmi kadar; güçlü emperyal devlet bürokrasisi ve geç- sanayi kapitalizminin küresel işleyişi de formasyonu işlerinin kaynağı ve iş yapma biçimiyle birbirinden farklı mimarlar üretebilmişlerdi; ki bu değişimin sadece iki yüzyıl içinde dekoratörden iç-mimara dönüşen bir mesleğe oranla çok daha radikal bir mutasyon olduğuna kuşku yok. Bu değişim genellikle gözardı edilip; mimar sanki tarih boyunca ve her yerde bugün yaptığının benzeri işleri benzer şekilde yaptığı kanısı yaygındır. O kadar ki, tarihsel-maddeciliğin mucidi **Karl Marx** bile kapitalist işbölümünü çözümlediği ünlü analojisinde, petek yapan arı ile bina yapan mimarı kıyaslayıp insanı ayırdedenin güdülerini yerine, zihnini kullanmak olduğunu söylerken, kastetmeden de olsa mimarın da arı gibi sabit bir fenomen olduğunu imâ etmişti. Tabii bu süreçte yapım teknolojisinin ve mimarın sanayi kapitalizmi ile geçirmesi beklenen radikal dönüşümün Marx analizini yaparken değil, politik erk kadar, **Bauhaus** ve **Werkbund** gibi bu işleve adanmış örgütlerin de zorlamasıyla ancak yüz yıllık bir gecikmeyle gerçekleşmesinin payı olsa gerek.

Tabii bu arada, resim ve yapım zanaatlarından kopmuş her Rönesans ve sonrası mimarının da yazdığı kitaplar, ve akademik angajmanı kadar, **Veneto**'nun kentlileşmeye hevesli kırı aristokrasisinin kendisine iş verme yarışından, kendine özgü bir üslup çıkartan, üslubu kadar çeşitlemelerini de türetme iradesi, hırsı ve bireysel yeteneğe yatırımı ve deneyciliğiyle; ve neo-'ları yüzyıllar boyunca ve Britanya'ya kadar yayılan çağımızın modern ve nihayet postmodern mimarının atası olmaya en fazla yaklaşan proto-modern mimar **Andrea Palladio** (1508-1580) olmadığını unutmamak gerekiyor. Tabii bir de en az diğer çağdaşları kadar Palladio'nun da yıldız unvanıyla bir alakası olamayacağını.

Sinan'a gelince, **Ataşehir**'deki yerini şaşırmış camiye adı verileli işler iyice karıştı, gözüküyor, neredeyse, Üsküdar'da bürosu olan, TOKİ gözdesi mimar muamelesi görecektir.

(*) Rönesans'ta neyin değiştiğini, bu gelişmeleri tetikleyecek neler olduğunu Türkçeye çevrilmiş mükemmel bir kaynaktan izlemek için: King,Ross; *Brunnelleschi'nin Kubbesi*, YEM Yayınevi; Rönesans ve sonrası mimarın tarihi için iyi bir kaynak Kostof, Spiro (derl.): *The Architect*.

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cami ve gelenek

İhsan Bilgin 01.08.2012

 Cami ve gelenek Ataşehir'deki caminin o kadar sakil durmasının sonuçta bilgisizlikten ve mimari kültürden yoksunluktan kaynaklanan çok sarıh ve birbirine bağlı nedenleri var: her şeyden önce, mimari cami tipolojilerinin İslam coğrafyalarında sahip olduğu çeşitliliğin farkında olmayıp, Osmanlı'nın doruk noktasına taşıdığı merkezî kubbeli cami tipolojisiyle sınırlı bir tahayyülün esiri olmak. Bu sınırlı tahayyül cami eşittir kubbe gibi tamamen yanlış bir denkleme sıkıştırıyor bütün hareket alanını. Oysa yine burnumuzun dibindeki başka bir tipoloji, mesela, en bilinen örneği Bursa'nın merkezinde olan ulu-cami tipolojisinin de farkına varılıp dağarcığımıza katılsa ki kültür asla bununla sınırlı değil , sadece bu bile pratiği ve söylemi çok zenginleştirecek. İş bununla bitmiyor, başka bilgisizlikler de var: mesela Osmanlı'da camilerin hiçbir zaman tek başlarına

yapılmayıp hep bir külliye (medrese, imaret, tabhane, bedesten gibi kamusal binalar kompleksi) parçası ve en baskın binaları olarak yapılması. Külliye, aynı zamanda anıtsal cami ölçeğiyle mahalle ölçeği arasında bir geçiş işlevi görüyor. Bunun unutulduğu durumda diğer yapı çevre unsurlarından kopup yalnız başına kalan cami, bir de diğer fonksiyonlar içine sokuşturularak şişirilince ister istemez olması gereken ölçeğine göre irileşip hantallaşmış oluyor. Ankara'daki Kocatepe Camii, külliye anıtsal cami kütlelerini çevresine uyumlu hâle getiren işlevlerinden mahrum kalındığında, başka kamusal programlarla şişirilse dahi caminin ıssızlık, yoksunluk ve kasvet hâlesinden kurtulmasının mümkün olmayabildiğinin kanıtıdır.

Yine çevre ile uyumla ilgili atlanan bir konu var: büyük programlı külliyelerdeki büyük camiler, mesela tarihî yarımada veya Edirne'de, hep bir tepenin üzerinde konumlandırılarak "*Stadtkrone*" (şehir tacı) biçiminde yorumlanmaktadır. Böylelikle yakın çevresindeki yapılar ve arazi iri kubbeden zemine doğru akmakla kalmayıp tepenin etekleri kubbenin etekleri hâline getirilmektedir; cami bütün azametini rağmen bulunduğu yerle hemhâl olmaktadır. Bunun unutulduğu durumda ise çevresiyle bütünleşemeyen cami hantallığıyla ortada kalakalmaktadır. Süleymaniye Külliyesi'ne karşıdan bakın, Haliç'e kadar kendisini saran ve o devirle hiç ilgisi olmayan, sonradan yapılmış yamru-yumru binalar dahi caminin kubbesi tarafından toparlanarak tek bir tasarımın parçasıymış gibi durabilmektedirler. Tarihî yarımadaı taçlandıran külliyeler, hep minare yüksekliği dört şerefeye ile sınırlı selâtin (sultanlar) camileridir. Başkaları, Sokullu bile olsa, bu yüksekliğe çıkamaz. Kaldı ki, yamaca yerleşmek Sinan'ın en büyük ustalığıdır. Kadırga Sokullu gibi küçük bir ölçeği eğitime ustalıkla yerleştirebildiği gibi Üsküdar Atik Valide ve Süleymaniye gibi iri programları da aynı yumuşaklıkla adeta usulca yamaçlara bırakıvermiştir.

Gerçi camiler küçülünce de sorun bitmiyor. Osmanlı'nın küçük camileri de çeşitli ölçü ve hizalarını çevrelerindeki sivil mimariye göre kurarken, ölçü ve terbiyeden yoksun kalmış bugünün küçük camileriyle başıbozuk bir dağınıklıktan ibaret kalmaktadırlar.

Peki, tepelere yerleşmiş bu iri camiler kamusal programlarından da koparılıp başka yerlere konulursa ne olur? Ataşehir'deki sakalet çıkar ortaya. 20. yüzyılın kule bloklarıyla dolu bir düzlüğün orta yerinde, otoyoldan gözüktüğü gibi göz tırmalayıcı sakil bir sonuçla kalır ortada. Sadece iri caminin yerini şaşırtması değil sorun; başka türlü fark etmeyebileceğimiz önünde durduğu yerleşmenin de mimari bir disiplinden yoksun olduğunu, adresizliğini de gün ışığına çıkarıp, hafızalara kazıyor. Sırf orijinallerine değil alakasız komşularına da haksızlık ediyor. Onların yapı ve mimarlık kültüründen yoksunluklarını bir kez daha göstermiş oluyor.

Evet, gelenekten bihaber olmanın yanı sıra bir de yaratıcılık sorunu var; ki bunlar genellikle birbirlerine eşlik ederler. Yaratıcılık, yenilik geleneğin sınırlarının aşılmasıyla çıkar ortaya, hiçbir zaman sıfırdan başlanmaz ve görgüsüz ve bilgisizlerin harcı olamaz. Gelenek içinde hareket edilen sağlam bir zemin sunmasıyla taklit ve kopyaya karşı bir direnç de oluşturur. Bir diğer konu da olmazsa olmazlar olarak benimsenmiş kubbe ve minarenin mimari artikülasyona direnen zor formlar olmaları: nitekim belki de kilisenin tekrarlanan temel formu bazilika, mimari artikülasyona daha yatkın olduğundan kilise, modern mimarinin yaratıcı atakları ile daha fazla buluşmuş bir mimari yakın geçmişe sahip olabilmektedir.

Kısaca, önce şu merkezî kubbe takıntısından kurtulmak, sonra da yerine ille benzer yeni katı formlar (piramit vs.) koymak yerine Can ve Behruz Çinici'lerin Meclis camisinde yaptıkları ve Ağa Han ödüllü camileri türünden ışık gibi akışkan unsurları mimari tasarım parametresine çevirebilecek yaratıcı hamleler gerekmektedir.

Malatya sürprizi: Yeni cami olur mu

Gelenek ve yaratıcılık konusundaki tikanıklığı açabilecek taze bir örneği gündeme taşımak istiyorum: **Nevzat Sayın**'ın Malatya için yaptığı bir cami projesi geleneğe analitik bakabilmenin nasıl kopyaya değil, tam tersine ehil ellerin yaratıcılığına ve yeniliğe meyil tutabileceğinin kanıtı. Yaratıcılık hâlesinin kaf dağının ardındaki

ulaşılmaz olduğu zannedilen yerinden kalkıp civarımıza çağrılmasının somut ve canlı bir örneği olmak bakımından tam bu sırada büyük değer taşıyor. Henüz inşa edilmediği gibi ulusal ve uluslararası mimarlık medyasında bile hiç gözükmemiş olan projenin kamu önüne çıkan ilk imajı, çizim paketinden çok zorlanarak seçip burada yayımladığım perspektif oluyor.

Nevzat Sayın, kendisini bu noktaya götüren yolu, bana yazdığı mesajda aynen şöyle tarif etti: "... bir iki şey söylemek istiyorum nasıl yol aldığımız konusunda: oldukça pragmatik bir yol izledik. Malatya, Beylikler ve Selçuklular döneminin önemli şehirlerinden biri ve güzel bir ulu-camii var. İlk zihin açan örnek bu oldu. Kubbeli ve merkezî planlı bir cami yerine sonsuz plana sahip bir ulu-cami plan şemasını izleyebildik. 5000 kişilik bir cami neredeyse Süleymaniye kapasitesi demek... büyüklüğüne itiraz edip, küçültmeyi teklif ettiğimde, işverenim 'Bu vakit namazları için değil, Cuma ve Bayram namazları gibi törensel ibadetler için bir cami' dediğinde, iyi ama olağan namaz zamanlarında ne olacak diye düşündüğümde de ulu-cami yetişmişti imdadıma. Mekânın doluluğunu sağlayan kolonların varlığı, içeride kaç kişi olursa olsun, insan-mekân ilişkisini iyi kurar. Malatya'daki örnek, Bursa örneğinde olduğu gibi kalın ayaklarla dolu olduğu için ahşap direkli camileri örnek almanın daha doğru olacağını varsayarak, Konya Beyşehir, Eşrefoğlu, Konya Alaaddin, Ankara Ahievran ve Ankara Aslanhane camilerine baktım. Aradığım 'şeyi' bulmuştum...

O kadar bulmuştum ki, bizim caminin ortasında yer alan ve senin **Gaudi** demenin(*) sebebi olan 12 m. yüksekliğindeki sekizgen 16 kolon ve bu kolonlar tarafından taşınan, 6 m. yüksekliğinde, eğrisel kemer girişlerle taşınan 30x30 m'lik çatı, tamamen ahşap... iç içe iki yapı var gibi. Üç katmanlı son cemaat yerini de sayarsak 54x60 m. büyüklüğünde brüt beton bir yapının içinde duruyor. Son cemaat yerinin yüksekliği 6 m, betonarme yapı yüksekliği 12 m, ahşap bölüm ise 18 m...

Kısaca özetlediğim izlek konusunda Alp'in danışmanlığının müthiş bir katkısı olduğunu söylemeliyim.

Kim cami yapacaksa Alp'le konuşmalı."

(*) Oysa projeyi görür görmez **Gaudi**'nin aklıma gelme nedeni sadece Sagrada Familia'da değil, küçük apartmanda bile konstrüksiyon ustalığını göstermesi ve dev maketleriyle bunun altını çizmesiydi ki, Nevzat'ın çizimleri de zaten Osmanlı öncesi cami tipolojisi ve malzemesi kadar Gaudi'nin maketlerinin işaret ettiği konstrüktif tasarım kültüründen de yeterince nasiplendiğini kanıtlıyordu.

Alpaslan Ataman'ın Osmanlı külliyelerinin mekânsal çözümlemesini yaptığı, **Bir Göz Yapıdan Külliye/ Osmanlı Külliyelerinde Kamusal Mekân Mantığı** kitabından bir eleman menüsü ve tipolojik çözümleme örneği. Bilgi ve kültür dedik, Osmanlı'daki külliye ve cami mimari kültürünün nasıl şekillendiğine ilişkin çok kapsamlı ve yaratıcı bir kaynak var elimizde, tam da bu konuların daha kültürlü ve ayağı yere basan şekilde konuşulmasına ve yapılmasına aracılık edebilecek çok değerli bir tipoloji kitabı.

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Güzelin rengi ve sesi

İhsan Bilgin 08.08.2012

Güzelin rengi ve sesi Dilin sınırları

Geçen hafta gelenekten söz ettim; gelenekle ilişki nasıl kurulursa kurulsun mimari tasarımın, hatta genelde tasarımın ve de planlamanın doğrusu, yanlış olmaz. Tasarım ve planlama sonu olan süreçler değildir, her zaman alternatifi mümkündür. Ya da değişebilir. Tasarım ve planın ancak uygunluğu ve yerindeliği gibi performatif niteliklerinden söz edilebilir. Doğru/yanlış gibi epistemolojik ayrımları bilime bırakıp etik (felsefe), yani iyi/kötü ve estetik (edebiyat, sanat), yani güzel/çirkin alanlarına gelirsek yine nihai bir kesinlik beklenmese bile, tasarım ve planda olduğu gibi performatif ölçütler de işe yaramayacaktır; kesinlik aramadan asimptotik eğilimleri saptamakla yetinilse bile yaşama biçiminin, sanat eserinin ya da bilim kuramının yerindeliği ve elverişliliği söz konusu olamaz, bilim insanı, filozof ve sanatçının yaptığıının anlaşılması ve anlatılmasıyla yetinilebilir ancak. Ve de o ürünün de içine yerleştiği ideolojik sorunsalın sınırları ve vaatleri ile uyum kapasitesine göre ölçülüp tartılabilir olsa olsa!

Dilin imkânları

Estetik gibi tasarım ve plan benzeri sipariş ve taleple başlamayan süreçlerin de, konuşulabilir araçları olduğunu, özellikle de teksirle çoğaltılmış *Marksist Estetik* başlıklı doçentlik tezi ile, benim çevreme ve kuşağıma Murat Belge öğretmişti. 1980'lerden beri Orhan Koçak, nefes kesen üslubuyla yazdığı şiir ve edebiyat eleştirileri ile yeni kuşaklara rol modeli oldu. Koçak'ın ilginç bir özelliği de asıl ilgi alanı edebiyatla sınırlı kalmayıp güzel sanatlarda da mihenk oluşturacak eleştiriler yapması, Mithat Şen kitabından sonra, Necmi Zeka'nın deyişiyle tüm ekol ve çizgilere mesafesi kadar fantastik ve içe kapalı dünyasıyla da herkesin elini-dilini bağlayan Deniz Bilgin'in retrospektif kataloguna yazdığı "Anka'nın Bildiği" başlıklı analitik eleştiri ve tek tek işlerin analizi üzerinden bütün okuması, dünya eleştiri dağarcığında adı geçecek bir yaklaşım olsa gerek. Zaten zor konuşulan alanların bir de en zorları hakkındaki özgül analizleri değil Orhan'ın ayırdedici yanı, şiir ve resmin ikisi üzerine de konuşabilmesi de değil; bir de özgül bir dönemin daha genel tarihini de yazabilmesi: örneğin santralistanbul'daki *Modern ve Ötesi* sergisi için yazdığı ve Bilgi'den çıkan *50 Yılın Sanatına Kenar Notları* kitabının ilginç ve özgül olan bir başka yanı benzeri kitaplarda yaygın olduğu gibi sırtını ekol söylemlerine ve dönemlere ilişkin genel jargonlara dayamadan 50 yılı ayrı ayrı sanatçıları, hatta onların tek tek işlerini konu ve analiz ederek anlatmasıdır. Dünyada başka örneği var mıdır, rastlamadım. Jargona dayalı eleştiri tüm alanı kaplayacak kadar yaygındır ve nesnelliğin teminatı sanılmaktadır. Sadece uzmanların değil, herkesin paylaştığı bir beklentidir bu. Jargonun nesnellik değil sadece izlenimi olduğunu sanatçılar bile ıskalayıp, özenebilmektedir.

Öznelden nesnel? Özgülden evrensel çıkar mı?

Koçak, neyse ki şiir eleştirisi yazılarını *Kopuk Zincir* başlıklı kitapta (Metis'12) topladı da yeni kuşaklar yazıları teker teker aramaktan kurtuldu. Dedektif gibidir Koçak'ın eleştirisi, inatçı bir avcı gibi imgenin, izleğin, anlamın peşine düşer, en esrarengiz köşelerde avlanır; "ıssız koy" demeye görsün Melih Cevdet; bu imgenin başka yerlerde nasıl yinelendiğini bulup çıkarmakla yetinmez, bir de hiç açık alamet olmamasına rağmen bu ıssızlığın, henüz tekneler gelmeden önceki telaşlı bekleyişin ve merakın değil, artık gittikten sonraki hüznün sessizliği olduğunu da çekip çıkarır harflerin ve sözcüklerin arasındaki boşluklardan. Bunlar, bir de o heyecanlı ve merak ettiren üslupla anlatılınca dedektif romanına dönüşür eleştiri. Koyun önce mi sonra mı dolacağı sanki cinayet saatinin ipucu olacaktır da Hercül Poirot o nedenle bir ağacın altında erketededir. Bütün bunları şiirin içindeki belirsiz ve uçuşan imgelerin içinden çekip çıkarmak belki dedektif veya avcıdan da ziyade bilim insanının

harcıdır. İcadın değil keşfin pratiğidir, ama o kadar da değil; zaten yazılmış şiirin ne olduğu değil olabileceğiyle ilgili keşifleri de yaratıcılığa denk düşer. Ama bununla yetinmeyeceği elinin kaşınmakta olduğu bu kitaptan bellidir, nitekim onlardan sonra yazıp önce yayınlayacağı kitabın konusunun ipucunu da *Kopuk Zincir*'deki eksik eleverir. Tuhaf bir eksik vardır kitapta, Koçak'ın atlamayacağı bir eksik. Belli ki daha da büyülediği için yazıya sığmamıştır: Turgut Uyar. Neden çok önemseddiği de sonraki kitabın adında saklıdır: *Bahisleri Yükseltmek*, yani kendini zora sokmak pahasına yenilemek. Zaten kolayca yapabildiğini yapmayıp, soluklanıp devam etmek. Bilim insanı merak ve deneyciliğinin kısa yazılarla sınırlı olamayacağı belliydi zaten, koca kitap bir makalenin yoğunluğu ve fikri-takip performansı ile yazılır, Uyar'ın nerede sürçme tehlikesi görüp vitesi değiştirdiğini şiir ya da dize değil, sözcük, hatta neredeyse harf ölçeğine kadar gidip saptar; cinayeti kimin, ne zaman işlediğinin değil, ilk ne zaman ve kimin aklına düştüğünün peşindedir adeta. Şiir gibi imgeler ve belirsizlikler üzerine kurulu bir dünya böyle somutluğa çekilir mi? Çekilse kaldırır mı? Bilim insanlığı da orada değil mi zaten; imkânsız görüneni, deneyerek sına; olacağı varsa, yaparak gösterme. Tabii iri iri şiir kitaplarının içinde uçuşan yüzlerce sözcük ve imgeyle bir jonglör maharetiyle oynamadan olamayacağı belli bütün bu manevraların, yoksa saçıliverir öteye beriye sahipsiz kalan imgeler. Çoğu eleştirinin aksine merak ettirip sevdiliyor yazdığı şairi ve şiiri Koçak. Demek ki konuyu kapatmayıp açıyor... Şiir yazmıyor Orhan Koçak, resim de yapmıyor, yazmanın ve/ya yapmanın sırlarını da vermiyor; ama bir kez yazıldı ya da yapıldı mı nasıl bir şey olduğunu anlatıyor bizlere...

"...Hem sınırsız bir özgürlüğün, her şeyin denenebileceği duygusunun ürünüdür Bilgin'in yapıtı, hem de buna direnen bir katılık ve değişmezliğin. İkiz tematiği kadar desenin de, o çok sıkı işlenmiş 'süslemeci' zemin desenlerinin de Bilgin'de kazandığı önemi bu ikili belirlenimlere bağlıyorum ben. Desen nedir son kertede, boşluğun, o temel farksızlığın örtülmesi ve böylece hep orada olan farksızlaşma ihtimalinin de sezdirilmesi değilse eğer? Ama aynı zamanda akademik resim geleneğine karşı, onun kendi ilkesini seferber ederek verdiği mücadelenin aracıdır..."

"...Bilgin'in mitik ya da doğa-üstü olanla salt süslemeci olanı biraraya getiren yapıtı, gerçekçi temsilden saf öznel yaratış fikrine görece pürüzsüz bir geçiş yapmış bir Büyük Geleneğin çelişik dürtülerini birbirine karşı kullanarak tekrar bir soruya dönüştürüyor: Bu kez Geleneğin (Sfenks'in) eşikte bekleyene değil, eşiktekinin Geleneğe yönelttiği bir soru..."

"... Her defasında kendi kendini şaşırtmaya, kışkırtmaya ve büyülemeye yönelik bir girişimdir Deniz Bilgin'ininki: Her resim, harikulâdeyle ve bilmecemsi olanla yeni bir karşılaşma fırsatı olarak başlamış ve ilerlemiş gibi durur. Gözün, gözlerin kazandığı merkezî rol de bir bakıma bu büyüle(n)meyle ilişkilidir: Birdenbire ortaya çıkan tılsımlı görünümün, *kendi kışkırtmasının ürünü olan* görünümün karşısında ürpermiş ve sonra da donup kalmış bir öznenin varlığını hissettirir..."

(Orhan Koçak, 2004 retrospektif sergisi, *Deniz Bilgin/ Ressam* kitabındaki "Anka'nın Bildiği" yazısından)

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İyinin berisi

İyinin berisi Alışkanlık, güzel ve iyi

Konformizmden kaçmak, yani alışkanlıkların kucağındaki rahatı bozmak, estetik kadar etikle alışverişe geçmek için de uygun bir hamle. Ama etik deyince de on emirin orta-sınıf süzgecinden geçtikten sonraki tortusu olan kısıtlayıcı ahlâkı değil, tersine hayatı ketleyen sınırlılıklardan kurtulmaya teşvik eden özgürleştirici enerjiyi yani iyi hayatı anlamak kaydıyla... İyi yaşama yani iyi düşünme, konuşma, bakma, duyma, tatma, sevmeye, güven verme, vicdanlı ve cömert olma vb. ile bunlara engel çıkaranlardan özgürleşmeye teşvik eden bir yaşam dünyası, ama insanın alışkanlıkları olmaksızın kıpırdayamayacağını da hatırdan tutup, özgürleştirici hamleye öyle yer açmak kaydıyla... Bu kez örneği baştan verip ilerleyelim...

Bir ev

Orta Amerika'nın kuzeyine doğru: Illinois'dayız. Orman-koru karışımı yoğun yeşillik içinde açılmış bir düzlük. Düzlüğün kenarında ayaklar üzerindeki platformlara oturan yeşillerle kuşatılmış bir konstrüksiyon var. Ev veya bina dedirtmiyor, dış dünyadan ayıran kapalı duvarları yok. Bunun dışında her şeyi de var üstelik; açık, kapalı terası, yemek masası, sandalyesi, camı-çerçevesi, mutfuğu, banyosu, hatta cam duvarları bile; yine de ilk bakışta büyükçe bir akvaryum adeta. Banyo- wc- tesisat odası bir kutu/ çekirdek olarak tam ortaya konmuş. Çevresindeki boşluk, koridora dönüşmeden sarıyor etrafını kutunun; her köşe dönüşü başka bir işlevsel yere karşılık geliyor: sırayla oturma/ yemek, şömine/ oturma, yatak/ soyunma, mutfak, açık ve kapalı teraslarla kapanıyor çevrim. Bildiğimiz duvar ortadaki kutunun üç kenarını dönüyor o kadar, başka yok. Bu duvarlardan biri şömine, biri mutfak, diğeri yatak sırtı, öteki de büfe dolabı oluyor. Neredeyse tamamen duvarlardan ve ufak kapalı mekânlardan oluşan evlerimizin tam tersi. Duvarlardan arınmış. Banyo- wc- kazan dışında küçük/ kompartıman yok. Yekpare bir boşluk. Duvarları eksik bir ev değil bu, veya duvarlar sonradan yıkılmış değil. Zaten hiç olmamış; peki ya mahremiyet? Hani ev zaten özel alındı? Yani mahremdi? Bir daha kapanmak neden ve kimden? İçeride mahremiyet için kutu yeter, dışarıda da korunacak kimse yok zaten; koru, evin genişleyen bahçesi ve korunağı gibi. Yekpare bir boşluk olan evde eşik oluşturan köşelerle işlevsel katmanlar oluşuyor. İrili ufaklı odalardan ve tikişmış ıvır zıvırdan âzade olduğu gibi çoluk çocukla doldurmak da gerekmez bu evi, çünkü zaten ıssız değil. Boşluğuyla cömert ev, hırslı bir iştahla tika basa doldurulan evlerden fazlasını sunuyor: yemek pişirilir- yenir- içilir, okunur, yazılır, çalışılır, uyunur, müzik dinlenir, misafir bile ağırlanır bu yekpare mekânda. Hatta misafir kalıcı bile olabilir; beraber yenir- içilir, konuşulur, uyunur, kısacası birlikte yaşanır; tıpkı mimarının bir süre evin kalıcı konuğu olduğu gibi. Pek mesut olmadıkları rivayet edilse de ev sahibesi evi böyle tasarlayan birinden pembe- yeşil bir huzur bekleyecek kadar toy değildi herhâlde. Ama özgürleşmeyi ve özgür olmayı ummuş olmalı bu güngörmüş kadın, en azından hissetmiştir. Korunun içinde, ağaçların gölgesinde kırılğan bir yalıtılmışlıkla kazanılmış, adeta yüzen bir boşlukta yaşamak ona nasip olmuş. Bu varlıklı kadının tatil evi çok da büyük değil, zaten özgürleşme deneyimi de herhangi bir özenilmiş şeyin mesela villanın küçüğü değil de odanın çok büyüğü oluşunda saklı. Her yerinden kuşatıyor geçicilik. Toprağa kök salmamış, adeta yüzen bir boşluk. Şeffaf bir zarla çevrilmiş, dış kabuğun yüzey derinliğini taş veya tuğlanın değil, ham ipek perdelerin oluşturduğu bu yekpare boşluk, hayat cendere gibi geldiğinde, çaresiz bir tutuculuğun yuvası değil, sıkıntıyı terk etmenin itici gücü olur ancak. Zaten misafir de "Daha az daha çoktur!" derken fazlalıklardan arınıp hafiflemenin daha zengin bir hayat vaadi olduğunu kastediyordu.

Bir mimar

Mies van der Rohe 'nin nefes alınamaz hâle gelen Hitler- Mussolini- Franco- Stalin Avrupa'sından kaçıp sığındığı Chicago'nun kırsalında Mss. Farnsworth'e yaptığı evin kentte yeri var mı? Yok tabii!...

Mekânın sunduğu imkânların doldurmakla değil, boşaltmakla artacağını bilen Mies van der Rohe, Chicago'da apartman yaptığı da duvarları minimize edip köşelerle kurarak büyüt müştü küçük daireleri. Dış çeperin düzlüğü ve yeşili olmadan aynı özgürlük deneyimi olmuş mu? Tam değil, ama Lake Shore Drive'daki dairelerin koru tarafından kuşatılmak yerine, Michigan Gölü'nün parıltısı ile karşı karşıya olduklarını unutsak bile kıyaslanacakları emsal, Farnsworth malikânesi değil de, Chicago'nun öteki apartman daireleri olurdu kuşkusuz. Malikâne ile Lake Shore Drive dairelerinin ortak yanı da Mies'in ölçek ve konum dinlemeden keskin sınırları silmek suretiyle yerini ferahlatarak iyiye yer açan tasarım dili olabilir ancak. Üstelik aynı Mies daha Avrupa'dayken, Stuttgart'taki bloğunda iç düzeni iskambil gibi karılıp yeniden dağıtılabilen evler düşünüp yapmıştı.

Evlerimiz, Mies'inkilerden kat kat büyük ama öyle konforlu ve cazip değiller. Neden acaba? Tasarımın, piyasanın hiçbir katmanında önceliği olmamasından herhâlde.. Sanırım tam da o aralıkta: yatırımcının vizyonu, müteahhidin tahayyülü, emlakçinin kavrayışı ve talep sahibinin bezginliği ile mimarın masası arasındaki bir yerlerde, inşaat ve gayrimenkul üzerine konuşmanın "kompleli, sıfırlı, artılı, ebeveynli" o bozuk dilinin cümle aralarında buharlaşıp gidiyor onca metrekare. Mies gibi mimarların varlığı olsa olsa değerlendirilememiş potansiyellerle, kayıplarla yüklü kötü hayatların kader olmadığını hatırlatıyor bizlere; tabii düşünmeye ve iyi yaşamaya niyeti olanlara... Büyük bir çoğunluğun mimarlığın piyasa söylemindeki önceliklerin çoğundan daha fazla *hayatlarıyla* ilgili olduğunu anlamasına fırsat bile kalmadan geçip gidiyor onyıllar... Stuttgart'tan 70, Chicago'dan 50 yıl sonra hâlâ aynı evleri yapı yapı, otura otura...

neredeysse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

toki nedir?

İhsan Bilgin 22.08.2012

 toki nedir? biri tutmuş

Sahi nedir toki? Özel isim mi? Cins isim mi? sıfat mı? mastar mı? Turgut Özal Cumhuriyet'in en vizyoner ve proaktif siyasi lideriydi. İktidara gelmeyi kafasına koyduğu kadar, gelince yapacaklarını da biliyordu. Finans piyasasının önündeki engelleri hemen kaldırdığı gibi, sonuçlarının, yan etkilerinin önlemine de aldı. Dövizin ve faizin serbest kalması kentlilerin konutta beklettiği tasarruflar için cazip seçenekler olacaktı, oldu da. Konut sektörüne akan kaynağın kesilmesi ona bağlı sektörleri zora sokacak, ekonominin tümü etkilenecekti. Tedbir alıp sektöre müdahaleyi kolaylaştıracak mekanizmaları kurdu: Toplu Konut Fonu, Toplu Konut Yasası, ve Toplu Konut İdaresi (TOKİ). Kaynak, hukuki statü ve kaynağı statüyle yönetecek kurum; mesele, sadece sektörün kaynak kaybını telâfi değil, eskiden de iyi çalışmayan piyasanın regülasyonuydu. Benzeri kurumların dünyadaki geçmişi, müdahalenin iki türlü olabileceğini gösteriyor: inşaat piyasasını canlandırmak ve piyasanın ezeli zaafı olarak kronik barınma sorunlarına sosyal-politikalarla çözüm aramak. Küresel ölçekli neo-liberal dalganın Türkiye şubesi olmaya kararlı Özal'ın ve ANAP'ın ikincisiyle alâkaları zaten olamazdı, ama ilginç olan, enstrümanları regülasyon için de kullanmamış olmalarıydı. Kendi kurdukları enstrümanları ciddiye alamayıp

TOKİ ve Emlak Bankası arasında bocaladılar, kurumu kullanmak için gerekli uzmanlık ve birikime sahip kadrolara teslim edemediler bir türlü.

diğeri pişirmiş

İşin ilginç yanı 90'larda Türkiye'yi cehenneme çevirecek DYP-SHP koalisyonunun en istikrarlı adımını burada atmıştı. Erdal İnönü, proaktif bir hamleyle kurumu alıp, bu konularda Türkiye'nin en ciddi ve istikrarlı birikimine sahip ODTÜ/Şehir-Bölge Planlama bölümünden ve kuşkusuz Türkiye'nin bu pozisyona en hazırlıklı kişisi Yiğit Gülöksüz'e emanet etti. Evet, herşey yerli yerine oturmuş, Özal'ın işletmediği enstrüman çalışır hâle gelmişti. Tüm akademik ve teknik birikim sahiplerinin de desteğiyle kurum sadece regülasyon aygıtı olarak değil piyasanın boş bıraktığı alanlara da nüfus etme iradesiyle işlemeye başlamıştı. Konut üretiminde alternatif fiziki ve sosyal yapılanmalarla, sosyal politikalar da kurumun gündemine girdi. Bu önemli sorun alanı devletteki sahibini bulmuştu. Konut sektörünün aktörleri nihayet muhatabını bulmuş ve sorunları da konu hâline getirilmişti. Gülöksüz'den sonra rasyonel çizgi terk edilip, istikrarsızlaştırıldı, misyonuyla ilgisiz alanlara itildi. Özellikle de AK Parti iktidarında devletin inşaat-emlak dairesi gibi çalışmaya başladı: deprem mi oldu, Suriye'den göçmen akını mı oldu; Başbakan, kurumdan inşaatları yapmasını ister hâle geldi. Dahası sınır karakolu mu bombalandı? TOKİ, sağlamını yapma görevini kucağında buldu. İşin en tuhafı Türkiye'nin nihayet kavuştuğu modern bir kurumu ve sorun tanımını, kullanmama yönündeki kararlılığıydı. İnönü ve Gülöksüz hariç herkes bu konuda kararlıydı. Kariyerini konut kooperatifçiliği ile yapmış Karayalçın'ın liderliği bile değiştirmede durumu.

öteki düşürmüş

Üstelik, AK Parti sadece devletin inşaat-emlak dairesine dönüştürmekle de kalmadı, ters bir misyon da yükledi sırtına: Yoksul sınıflara karşı yürütülen anti-sosyal politikaların odağı olma, yani bir tür sınıfsal-sopa olma işlevi... Metropolün bir köşesinde apartmanlaşmamış, gecekondur artığı ve hâlâ bahçe-şehir izleri taşıyan mahalle parçası mı kalmış, TOKİ yetişiyor, hemen oraları süpürüp, kasvetli bloklarını dikmek üzere; sanki gecekonduların eksiği kaynak ve kapasite değil de kasvet ve yüksek blokmuş gibi. Dar gelirli bir kesim, kentin kıymetlice bir yerinde mi bulunuyor yine TOKİ orada: hatayı düzelterip sınıfsal yerine öteleyip, had bildirmek üzere; devletin satılamamış arazisi mi var, TOKİ, parti tabanı taşeron ve müteahhitlere iş çıkarma misyonuyla üstleniyor yatırımcılığı. Bunların toplu konutla, barınmayla ne alâkası var? AK Parti de seçim istikrarını sürdüremeyip kaybedecekse, metropollerdeki hatırı sayılır pay TOKİ'nin olacak bu gidişle. Yok yok, yoksulların âhı tutacağından değil, oyları tutulacağından. Gecekondularından kasvetli bloklara sürülmüş yoksulların bahçe, toprak, ağaç ve komşu özleminin siyaseten pek hayır getirmeyeceği anlaşılacaktır; zira bunlar kent yoksulları için bütün yoksunlukların tek telafisidir, onların yaşama tutundukları tek nirengi noktasıdır. İşte o gün bunun sözde "yoksul-karşıtlığı" değil, tehcir olduğunu ve insanca yaşama hakkını ihlal olduğunu söylemek için geç olacak. O zamanki başkanını bakanlık değil parti binaları enkazının tasfiye görevi bekleyecek herhalde.

Bir söz de bu blokları düşük prestiji nedeniyle "nokta blok" olarak adlandıran meslektaşlara; nokta-bloğun ne olduğunu hatırlamak için Ataköy erken dönem **A** (kırmızı) ve **K** (mavi) bloklara yeniden bakmalı ve postmoderne yaranmak uğruna mimari dağarcığının haysiyetiyle öyle kolay oynamamalıyız.

İlk defa TOKİ'yle mi oluyor bu sosyallik karşıtlığı? Tabii ki hayır, geçmiş var elbet: 19. yüzyıl İngiltere'sinde bir mahalleden politik ve/ya ekonomik nedenle kurtulmak istendiğinde oradan ya demiryolu geçirilir ya da sağlık yasaları bahane edilirmiş. Sonuç? Bugün Londra, sınıf ayrımlarının en keskin bariyer gibi çalıştığı şehirlerinden biri dünyanın. Herkes "yerli-yerinde". Yanlış yerde kimse yok. Dünyanın en eski ve kapasiteli metropolü

kozmopolitliğini ve cazibesini gölgeleyen de bu kutupsallaşma oldu. İstanbul'un önemli cazibe kaynağıydı birlikte yaşamak. Bu kültürün kaybını telafi edecek ne var akıllarında? umut, ufuk yok! bunların ardından TOKİ abideleri dikilmeli şehrin kapılarına: "TOKİ içeri yoksullar, (yoksulluk değil!) renkler dışarı" şiarıyla. Yeni kuşaklar istedikleri kadar sorsun, bunların toplu konutla ne alâkası var diye, yabancı kuram ve kurum/lara özenmekle suçlanıp günün KCK'sıyla yargılanırlar artık..

Öyle ya 800 bin metrekare civarında toprağı ve 70 milyon nüfusu olan bir ülke küçük üretime endeksli üreticileriyle istikrarlı biçimde barınamaz, barınamayınca, istikrarlı toplum hâline gelemez. Ekonomimizin önu bu kadar açıkken siyasetinki neden kapalı diye soruyorlardı Ahmet Altan ve Murat Belge. Ekonomi ve İçişleri bakanlarının şahıslarında somutlaşan zıtlık bile bazı saçmalıkların kadere dönüşmesine bağlı olmasın sakın?

Nüfusun patlayıp sıkışmaya başladığı 50-80'ler arasını idare etmemiz yanıltmamalı. İstisnai şartlara bağlıydı o idare: 1. devlette sosyal-politika yokluğunu ikâme etmek üzere kullanılabilir miktarda toprak mülkü olması; 2. küçük müteahhitlerin benzeri zor bulunur enerjiyle, kentli sınıfları da ortak edip şehirleri apartman denizine dönüştürmeleri. Habitat-II raporuna da yazdığımız bu şartlara pek güvenmemeli; tükenirler ve tükendiler... Özal'ın hamlesi kısmen bunlarla başa çıkmak içindi. Ama oyunu baştan bozdu. Türkiye kapitalizminde alaturkalık bulmaktan yorulmayanlara emin bir kapı daha işte. Tamamen açık...

Saçma dedik; biri aleti keşfediyor ama çalıştırmayı bilmiyor, öğrenmiyor da; diğeri çalıştırıyor, zamanı yetmiyor; öteki, üçüncü, oradan devam edeceğine, bastığı zemini kesmek için kullanıyor aleti. Başka ne denebilir?

Evet, "toki nedir?", konuttan başka her şeyi getiriyordu ilk sorduğumuzda akla. Arada düşününce fazla değişiklik olmadı; sonuç olarak yine benzerlerini getiriyor akla. Sorumluluk düşüncede mi nesnesinde mi? Ben denedim, gerisi kuruma kalmış...

neredeysel@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siluet

İhsan Bilgin 29.08.2012

 Perspektif ve yerin ruhu

Medya ve kamuoyunun mimari konulara istisnai ilgisi Taksim ve Cami mimarisinden sonra Haliç köprüsü ve silueti üzerinden sürüyor. Ara Güler gibi İstanbul'un gözü, Murat Belge gibi dili ve sesi olmuş kişiler de söz alınca akan sular durur gerçi, ama konu, Haliç ve siluet olunca, kaldıracığı epeyce lâf var. Önce: Haliç'e yapılacak köprünün silueti bozacağına kuşku yok, ama neden ve nasıl? UNESCO'nun başlattığı hata elbirliği ile pekiyor. Bozma nedeni külliyelerin önünü kapatması değil, nesneler ve binalar aynı sıra ve hizada olmadıkça başkalarını kapatamazlar, çünkü her yer/şey gibi şehir de perspektif içinden algılanır, dolayısıyla bir köprü ne kadar çirkin olsa perspektifi kapatamaz; sorun başkadır. Hata şurada sanırım: şehir, sinema salonu gibi değildir, nasıl önümüzde kabarık saçlı biri olunca perdeyi göremezsek bu algı şehre de taşınıyor. Oysa ilkinin nedeni aynı sıra ve hiza düzeni içinde oturulmasıdır, yeryüzünde nesneler ve binalar böyle sıralanmazlar, perspektif açıları baskın olacaktır. Peki, Haliç'teki köprüye karşı çıkmak neden meşrudur o zaman? Çirkin ve uyumsuz nesne, ardını kapatacağından değil görünmez olamayacağından varlığıyla çevreyi (burada Haliç'i) zedeler. Baskın özelliğı geçirgenlik olan tasarım, daha görünmez olabilirdi. Belge, köprünün bir nesne olarak

felsefesi olmalı demiş, aslında bütün binaların olmalıdır; yapılabilecek sayısız binadan niye ötekilerin değil de onun yapıldığı hakkında okunaklı bir mesajı, güvenli bir duruşu olmalıdır.

Ağaoğlu, *Hürriyet*'te Zeytinburnu'na fare yuvası demiş. İnsanların 50 yıldır yaşadığı yer fare yuvası olamaz; kaldı ki Zeytinburnu da kentleşmenin her türlü zaman ve mekân katının izini taşıyan erken gecekondu bölgesi olarak otantik özelliğe sahiptir ve kendine has kriterle korunması gerekir. Tabii orada hassasiyetle yorumlanacak olan, siluet değil iç örüntü katmanlarıdır. Ama zaten Ağaoğlu, TOKİ gibilerin tahammülsüzlüğü tam da patina dediğimiz yaşanmışlık emarelerine. Şehir dedik, ama her yer/şey perspektif olarak algılanır; mesela oturma odamıza berbat bir halı koysak 1 cm'lik yüksekliği ile eşyaların önünü kapatacağından değil, odanın her yerinden görünüp tüm açıları birden berbat edeceğinden bozar odayı. Demek ki Haliç'teki durum dile geldiğinden daha da vahim, sırf Süleymaniye'nin ve/ya Ayasofya'nın konturları değil, bütün farklı perspektifleriyle Haliç kurban gitmiş olacak köprüye. Tüm kırılmalıyla Haliç kaldıramaz bu yükü. Ağaoğlu'nun *Hürriyet*'teki yorumu: siluet bu kadar dokunulmazsa Ayasofya'dan sonra Süleymaniye'de yapılamazdı(!) mantığı, sadece şehir değil her türlü tarih yorumu bakımından geçersizdir ve Türkçemizin "hala-amca" özdeyişi hazırcevap bir klişe olarak durmaktadır kültürümüzde. Tabii ki siluet tek kriter değil, ve zamanında Sultanahmet'e bugünün bakışıyla karşı çıkılsaydı, nedeni siluet değil, gömdüğü Bizans sarayı olurdu, ama şehrin en önemli özelliği devingenliğidir ve her yeni yapı vs. müdahale yeni bir durum doğurur. Zaten Ağaoğlu gibi şehrin yüzde 70'ini arsa olarak görmek için sadece değişimi değil, hiçbir özelliğini anlamamak gerekir ve sadece yanlış değil, tehlikelidir de; çünkü, şehirliğin yaşamlarını ve hatıralarını kıyıma uğratmadan şehri silip-süpürmek mümkün değildir.

Sembol

Bir de naif sembolizm meselesi var ki buradan Belge'nin dediği felsefi konulara geçilebilir. Buradaki boynuz gibi, bir yerin tesadüfi bir özelliğini alıp ona öykünmek, takınılabilecek en naif ve düşünceye/ duyuya/ duyguya kapalı tutumdur. Nevzat Sayın kayısı gibi mi yapsaydı Malatya'daki camiye? Haliç'in ucu uçaktan bakınca boynuzu andırır; ve yine tesadüfen mitolojik atıf ile Batı dillerinde "altın boynuz" denmiştir. Boynuz formunu üçüncü boyuttaki köprü ayağına taşımanın, CHP binasını altı oka benzetmekten farkı yoktur. Daha beteri altın rengine boyamak olurdu, naif sembolizm etrafı manasızca kirletir, hantal ve sakar izler bırakır. Oysa İstanbul ve Haliç izi sürülebilecek ne ilham kaynaklarıyla yüklü, naif sembolizm hepsinin önünü kestirmeden tıkiyor.

İzlenim

Bir konu daha var: siluet yan yana nesneleri birleştirip silen konturla sonlanır, çizginin altında kalan perspektifteki binaların titrek yığını izlenimci eğilimi pekiştirir; ama titremeyi sınırlayan ufuk çizgisi, doğudaysa sabah, batıdaysa akşam arkasından gelerek, kontur çizgisi kadar onun sınırladığı titrekliliği de dramatize eden güneşin, zemin oluşturan kızılığını da unutmamalı. İşte iyi bir tasarım, uçaktan görünen şekille değil, ortamın bu türden özelliklerini yorumunun parçası kılarsa arka-planı ve felsefesi olmaya başlar; felsefe de başka ne olabilir zaten? Kant'ın, Hegel'in sayfalarından çıkacak değil ya. Dahası da var siluetten söz açılınca:

Türkiye'de de mimarlık yapmış Bruno Taut'un şehri sadece plan düzleminde ve yerde değil ufuk çizgisinde ve gökyüzünde de arayan "*Stadtkrone* (şehir tacı) imgeleri de var dağarcığımızda, ki bu ütopyanın Haliç'in tepelerindeki dev cami kubbeleriyle taçlanıp, medreselerden serpilip yamaçlara yayılan siluetinden daha sarıh örneği yok herhalde. Bunlar dururken naif sembollere takılmak anlaşılır şey değil.

Köprü ve konstrüksiyon

Üstelik iş silütle ve yerin ruhunu yorumlamakla da bitmiyor. Bir de masif taş ayakları ve çelik konstrüktif gövdesiyle köprünün kendi tarihi ve açılımları var. 20. yüzyılın başından ve sonundan iki yorum (Otto Wagner ve Norman Foster) ile örnekledim, üçüncü örnek Chicago'daki aerodinamik sofistike formunu sekiz şeritli cehennemi trafik gürültüsü ve keskin Chicago rüzgârının ayazından korunma refleksinden alan BP yaya köprüsü ki, birlikte keşfettiğimiz Can Çinici ile bize Gehry'nin bildiğimiz en iyi işi dedirtmiştir. Sıradan olması mukadder bir üst-geçit, devasa binalara şekil vermiş Frank Gehry gibi öncü bir dünya mimarının zengin külliyatından daha fazla kredi toplayabilmiştir. Bunlarla sınırlı değil tabii, mimarlık-mühendislik arakesiti tarihi, yerini güzelleştirirken iyileştiren örneklerle dolu.

Konu köprüyle de sınırlı değil, örneğin Calatrava'nın Liege'in merkezine yaptığı garın strüktürü, diğer işleri gibi, sadece transfer merkezi benzeri işlevler değil, her türlü konstrüktif iş için ilham verici; sadece o da değil, Cecil Balmond, Hanif Kara gibi taze-soluklu mühendislere de kulak vermek ihmal edilmemeli bu arada; ama ilhamı alıp kulak kesilecekler, sadece tasarımcılar değil programlara karar veren yöneticilerle; yarışmaların problem tanımlı kâdrosuna ve kazananına karar veren jüriler de olmalı.

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mimar mı küs, Diyanet mi

İhsan Bilgin 05.09.2012

 Mimar mı küs, Diyanet mi Çok yazıldı: Diyanet İşleri diye devlete bağlı bir kurum olması vicdan özgürlüğü kadar demokrasiye de aykırı, ve devletin din işlerine karışması anlamına gelir; ki aslında dinin siyasete bulaşmasından bile tehlikelidir. Siyasetin dine karışmasının birçok sakıncasından ilki: anlamaması gereken işlere burnunu sokmasıdır; ki laik devlet zaten din konusunda otorite olmayı ve tasarrufta bulunmayı tercih etmeyen devlet demektir. Eğer devlet gerçekten laik olsaydı din de kendiliğinden özerk bir alan olurdu; ki tıpkı bilim/ üniversiteler ve spor gibi kendine özgü bilgisi, tecrübesi ve kuralları, alışkanlıklarıyla özgül bir praxis alanı olarak dinin özerk olması gerekir. Düşünebiliyor muyuz rakibe tekme atan oyuncu hakkında savcının takibat yürüttüğünü; hayır! Neden? Çünkü oyunun kendi iç kuralları, hukuku ve alışkanlıkları var. Ve onları savcı/ hâkim değil, hakemler/ spor insanları, bilir. Hakem de sokakta kavga edenler karşısında otoritesizdir. Dolayısıyla ikisi de adaba/ terbiyeye aykırı olmakla birlikte birisine sokakta tekme atmakla oyunda atmak farklı şeylerdir; karşılığında farklı prosedürlere tâbi olunur; özerklik de başka nedir ki zaten?

Evet, insanlararası ilişkilere karışılmasın; peki neye karışılıyordu? Mesela nesnelere veya dolaylı olarak insanların nesnelerle ilişkilerine mesela din insanların barınma/ kreş/ yuva/ vb.. sosyal sorunları ve haklarıyla ilgilenselerdi..

Ötesi de var; mesela eski/ yeni camilerle ilgilenselerdi o pek övünülen "muhteşem yüzyıl" külliyelerinin perişan restorasyon uygulamaları mimar olarak içimi acıtmıştır hep, içinde ruhen/ zihnen/ bedenen en çok heyecanlanıp ilham verici bulduğum Edirne II. Beyazıt Külliyesi'nin herhalde dünyanın ilk ruh/ sinir hastalıkları hastanesi bölümünün üniversite tarafından tıp müzesine çevrilişine tanık olmuştum; içine ilkokullara asılan

iskelet resmi ve herhangi bir diş hekiminde bulunan alet-edevat konmuştu. Rektörlüğü arayacak vakit ve hâlim olmadığından, duvarları delerek doğalgaz boruları döşeyen tesisatçının başına patlamıştı kabak. Tabii iş durmadı ve mavi borular döşenmeye devam etti; bir seferinde de pek kıymetli Alman hocama hediye olarak Alp'in eşliğinde Gebze Çoban Mustafa Paşa'ya gittiğimizde; minibüs yığınca kuşatılması bir yana, avluya çapraz düzende traverten döşendiğine tanık olmuştuk. Muhtemelen mahalle berberini döşerken pazarlık edilip külliye avlusuna da aynı desenle devam etmeye anlaşılmıştı. Bu sefer de olan mermer taşeronuna oldu, hatta hocam şaşırdı: hangi yetkiyle, kim olarak, böyle bağıırıp-çağıırıyorsunuz? diye. Biz de mimar yetkisi bizde geniştir diye kandırmadık onu. İşte iki külliye, işte iki cami en kıymetlilerinden hem de, sadece mimari çözümlerin mükemmelliğine değıl, Osmanlı'nın erken kurumsal medeniyetine de tanıklık edecek iki örnek. Hocam da zaten mimari kadar gelişkin kurumlaşma işaretlerini görmüş ve Ortaçağ'da ne büyük fark varmış Avrupa'yla aranızda demişti. Devri ve oranları II. Beyazıt ile paralel Floransa Rönesans manastır komplekslerinin durumuna bakılırsa, fark epeyce kapanmış!..

Artık sorma zamanı geldi: camiye, külliyeye küsen kim? Mimar mı? Devlet adına Diyanet İşleri mi? Evet insanlarla insanların ilişkileriyle uğraşıp denetleyeceklerine sonuça birer bina olan camilerle ilgilenip kaliteyi iş edinselerdi eski/ yeni camiler bu hâlde olur muydu? Duayenlerimizden Doğan Hasol, cumartesi *Cumhuriyet*'te cami yaptırma derneklerinin mimarı camiden uzak tuttuğunu imâ etmiş, katılmıyorum. 50 yıldır bu işlerin içindeyim, devletin bir cami mimari yarışmasına tanık olmadığım gibi, içinin mimarca ehli Ayşe Orbay'ın yaptığı Süleymaniye Külliyesi Râbi ve Sâli medreseleri restorasyonu hariç hiç ciddiye emaresine rastlamadım; ama ötesi var: 80'lerde Alevi dernekleri Cemevi tip proje yarışması açmışlardı ki bu, bina/ mimari geleneğı olmayan yapı tipi için takınılabilecek yegâne ciddi ve akıllı tutumdur. Yaşlı/ genç tüm mimarları konu üzerine düşündürüp Aleviliğı derinliğıyle öğretiler, devlet düşündürmeye kalksa Mimarlık fakültelerine ders koyup ilişkiyi ebediyen koparırdı herhalde.

Denecek ki bizim eski camilerle ilgimiz yok. Onlar Vakıfların denetiminde, mesele de orada zaten devlet ilgilenip kurum ve kural koydukça sakarlık yayılıyor. İmam atamalarıyla uğraşacağınıza bu kadar yeni cami yapılıyor, fikir elde edelim deyip mimarların odası, fakülteleri, dernekleri ve vakıfları ile işbirliğı yapıp, cami yaptırma derneklerini de bir kongrede biraraya getirip, bina olarak camiye sivil toplum gündemi yapsaydınız, fena mı olurdu? Evet, Alevileri örnek alma/ özenme sırası Sünnilerde demek. AK Parti'nin reform bagajına bir paket daha: "cami mimarisi" İstanbul metrosu gibi Cumhuriyet'in en büyük ve anlamlı projesini bırakıp hâlâ Taksim ve kanal gibi manasız işlerle uğraşacaklarına, bir de bu konuyla ilgilenseler; üstelik Kadir Topbaş gibi mimar- başkan kozu varken ellerinde, işte siyaseten risksiz, kolay bir misyon. Bakın; Nevzat Sayın, Bilgi-Mimarlık-master atölyesinde iki dönem cami çalıştıktan ve Alp'le de işbirliğı yaptıktan sonra Malatya'da nasıl ancak çok hassas bir ilgiyle olacak iş çıkardı, yeter ki Mehmet Kavuk gibi aydınlık bir hayır sahibi, vali gibi devlet görevlisi, belediye başkanı gibi, seçilmiş olsun, ve biraraya gelip, mimariyi önemsemede anlaşsın, en kolayı mimar. Tabii herkes Nevzat değıl, ama tek küsmeyen de o değıl. Bilmeyenlere: Nevzat Sayın Malatyalı hayır sahibi için belediye ve valilik desteğıyle çok ayaklı bir ahşap cami projesi tasarlamış, ben de projenin ilk iç perspektif imajını burada yayımlamıştım, bugün de diş görünüşü ile kubbeli tavanın yerini alan ahşap tavanın teknik çizimleri var. Barışıklığımlı toplam birkaç haftamın ikisini ayırarak gösteriyorum.

Tekrar: Camiye mimarlar mı küs Diyanet mi? Bilmeyenlere: Diyanet İşleri Başkanı, "mimarlar 80 yıldır camiye küs!" demiş. Bu cehalet ya da görgüsüzlük değıl, mimarın yaptığı işi bilmeyen çok ama, asgari mantık dozu bile, iş verilmeden kendi kendine bina yapmayacağını kestirmeye yeter.

neredeysel@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağılantısı)

İktidar ve Kent

İhsan Bilgin 12.09.2012

 İktidar ve Kent İktidarlara sadece mimar ve plancıları değil, tüm aydınları karşı karşıya getiren ezeli bir çelişki vardır. İcraat için varolan iktidar sadece siyaset, ekonomi, hukuk vs. sosyal ilişkilere değil maddi dünyaya da iz bırakmak ister. İnsan eliyle yapılmış en görkemli maddi ürün kent olduğundan, iktidarların gözdesidir.

Kuşkusuz bütün yöneticiler hijyen sorunları bahanesi kadar kendine karşı isyanlardan da kurtulmak üzere Paris'i baştan başa yıkıp barok şehir modeliyle ve bulvarlarla yeniden kuran III. Napoléon'un valisi Baron Haussmann kadar ileri gidemediler; ama Paris'e dahi yeniden ona yakın çapta iz bırakma hevesi için 50 yıl bile gerekmedi: 1889 Paris Fuarı için kurulan Eyfel Kulesi'nin heybeti ve kapasitesi, iktidarı o kadar cezbetti ki aydınların ve kentlilerin canhıraş muhalefetine rağmen, sökmeye kıyamadılar. Tabii konu Eyfel olunca teknik mükemmelliği kadar, yüzyıl sonra bile iletişim ağı odağı olacak yüksekliğiyle bir sanayi devrimi harikası oluşunu da unutmamak gerekiyor. Parisliler ve aydınlar ise demir yığını dedikleri bu devasa nesneyi Haussmannize olmuş Paris'e bile yakıştıramıyorlardı, oysa Paris'in maruz kaldığı radikal müdahaleler fantezinin doruğu da değildi; yarım yüzyıl sonra Hitler, Speer'e yaptırdığı projede, kendi anıtıyla biten 5 km'lik bir iktidar aksı yapmak üzere modern Berlin'in neredeyse tamamı ile dev parkını feda etmeyi göze alıyordu. Neyse ki çoğu hayalî gibi sapık bir fantezi olarak kaldı. Berlin Hitler'den kurtuldu, ama çilesinden değil; 19. yüzyıldaki Paris takıntısı epey sakarlığa mal olmuştu zaten. Burada bir parantez açıp 20'lerin Berlin'ini bahçe-şehir deneyimleri merkezine çeviren Martin Wagner- Bruno Taut ikilisi vizyonunu ve kentleşmeye katkısını ayırt etmek lazım yoksa her rejim/iktidar değişikliği Berlin'in başına yeni çorap örüyordu. Sonrasında Hitler fantezileriyle Gestapo işgali, ama bitmedi, sonra Duvar; dünya, kentin içinden ikiye yarıldı, soğuk savaşın merkezi oldu, çilesi bitmiyordu. Şimdi master öğrencilerim Vitra'nın desteği ve hocalarıyla orada, Dünya Kentleri dersinde Berlin çalıştık: gençlerle paylaşılması zor şehir: Walter Benjamin ve Marlene Dietrich gibi Berlinlilerin bahtsız hayatları gibi tarihiyle de puslu alacakaranlığın kenti: kısaca "yorgun şehir" deyip çıktık, öte yandan modern mimarlık tarihinin odağı oldu; yapı sergileriyle telafi etmeye çalıştı kör talihi. 20. yüzyılda Berlin'e iz bırakmamış dünya mimarı yok gibi, ama kolay değil, tutmamış dikiş, darmadağın kent. Bitmemiş projeler ve duvar izi dev boşluklar var. Bu noktada da 90 sonrasının bireysel gösterileri aşip, kenti yeniden-inşa için dünyanın olanca mimari kapasitesini kullanan yönetim becerisi ayırt edilmeli.

İktidar kenti önemser demiştik; Margaret Thatcher de küresel neo-liberal dalgayı; Londra'ya dev Amerikan *downtown*'ı Canary Wharf'ı yamayarak başlatmıştı. Bu tecrübeli ve görgülü metropol, tam da aydınların uyardığı gibi postmodern yamayla kozmopolitliğinden yitirip mutenalaştı. İstanbul'da hedef/gündem şaşırtıp metroyu ikinci plana iten ve kentlileri çıkarları ve hatıraları, aydınları da onların dili olmak adına birleştiren kof hayallerin bu perspektiften farklı gözükeceğini umuyor ve diliyorum. Kentlerimiz bu dalganın hayırlarını görmeyip, hasarlarına mı maruz kalacak hep?

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sahi bütün kentlerimiz birbirinin aynı mı

İhsan Bilgin 19.09.2012

 Sahi bütün kentlerimiz birbirinin aynı mı ...**neredeyse herkesin paylaştığı yaygın bir kanaat var: son 50 yıl içinde kentlerimiz hızla kabuk değiştirirken özgüllüklerini kaybedip birbirlerinin kopyası oldular. Eski özgüllüklerini kaybettiklerine kuşku yok ama, sahiden birbirlerinin aynı oldular mı?.. Eninde sonunda aynı apartman tipleriyle dolup taşmıyor mu bu kentler? Mesele de orada zaten: Hep o aynı apartman tiplerini görmekten yorulmuş gözlerimizin, aslında onların bulunduğu her yerde tam da aynı şeyi yaşamadığımızı, yaşamamıza da imkân olmadığını saklayıp, dilsizleştiriyor olmasında. Dile getirdikçe, konuştukça, hayıflandıkça dilsizleşiyoruz. Dilsizleştikçe de başka şeyi yaşayamaz hâle geliyor, dile getirdiğimiz kadarını yaşayabiliyoruz ancak... Farkları okuyabilecek bir dikkatle bakılabiliyorsa yeniden bu kentlere, matlaştığını, taşlaştığını söylediğimiz algıyı yerinden oynatabilecek bir söylemi harekete geçirmek mümkün olabiliyorsa eğer, demek ki o puslu tekstür de başta görüldüğü kadar sağlam durmuyor yerli yerinde. Kırılğanlıklarını ele vermeye başlamış, her yeri eskiden zannedildiği kadar birbirine benzetememiş demek ki bütün gücüne rağmen...**

Bir tartışma dizisi

2004 yılında Arkitera Mimarlık Merkezi (www.arkitera.com), Kale grubu desteğiyle “Mimarlık Kentleşmenin Neresinde?” başlığıyla bir Platform etkinlikleri dizisi gerçekleştirmişti. Her ay seçtiğimiz dokuz kentten birine gidip o kentin kentleşme sürecine ilişkin kamuya açık bir tartışma yapıyorduk.

Arkitera ve Kale’den arkadaşlarla birkaç gün önce kente gidiyor, Mimarlar ve Plancılar Odaları ile Mimarlık Fakülteleri ve belediyelerden meslektaşlarla dokümanlar eşliğinde kapalı bir atölye çalışması ve keşif gezisi yapıp kentin hızlı yapılaşma sürecini makro ve mikro ölçekte anlamaya çalışıyor, sonra da panel formatındaki tartışmayı yapıyorduk. Önceden seçilen panelistler, o kentten mimar ve plancı meslektaşlar ile ulusal ve uluslararası ölçekte iş ve/ya araştırma yapmış ve o kente de aşina meslektaşlar oluyordu. Kentleri seçerken bölgesel ve işlevsel çeşitlilik gözetmeye çalıştık, ancak en azından bölgesel merkez olmalarına da dikkat ettik, yani küçük ve göç veren kentlerden ziyade göç alanları yani yoğun yapılaşmaya maruz kalanları seçtik ve her birinin özgül şartlarını anlamaya çalıştık. Burada yer alan karşılaştırmalı özetteki görüşler; ne sayıları 50’ye varan tartışmacıların, ne de Arkitera’nın veya Kale grubunun adına dile geliyorlar; tam tersine etkinliğin konseptini kurup tüm toplantılarına katılmış ve yönetmiş olarak benim kişisel gözlem ve kanaatlerim. Peki, neyi merak ediyorduk? Tartışmacılara verilen konsept dosyası metinlerini buraya koymadan etkinliğin problematiğini (sorunsalını), yani yola çıktığı kabulleri ve cevap aradığı soruları özetlemekle yetineceğim:

Sorunsal

“...Türkiye’de neredeyse herkesin paylaştığı yaygın bir kanaat var; son 50 yıl içinde kentlerimiz hızla kabuk değiştirirken özgüllüklerini kaybedip birbirlerinin kopyası oldular. Eski özgüllüklerini kaybettiklerine kuşku yok ama, sahiden birbirlerinin aynısı oldular mı?

Evet, tarihin derinliklerinden gelen izler ya tamamen silindi ya da toz-dumanın ardındaki kuytu köşelere saklandılar. Üstelik çok katmanlı bir değişimdi bu: Kadim geçmişin izleriyle birlikte, hatta çoğunlukla ondan daha da önce, bir önceki hamlenin izleri silinip-süpürüldü. Yapılı çevre üretimine dair birikimleri ile fiziki değişimi yönlendirmeleri beklenen mimarlık ve planlama meslekleri, bu enerjik olduğu kadar yıkıcı da olan dönüşüm dinamiklerinin dişlileri arasında kendilerine sağlam ve kalıcı roller biçemediler, işlevsel konum alamadılar. Dişlilerin arasında ezilip marjinalize oldular.

Son zamanlarda modernleşmenin, sosyal değişimin ve kentleşmenin yeni eşiklerinden söz ediliyor: bazı yerlerde nüfus artış hızının yavaşladığı ve stabilizasyona meylettiği, kentlere göç eğiliminin hız kestiği yönünde

işaretler var. 50 yıllık birikim ve modernleşmenin bu yeni eşikleri kentlerin üretimi üzerinde nasıl bir etkiye bulunacak? Köklü bir geleneğe ve inşaat kültürüne sahip olan, üstelik de Osmanlı'nın sonu ile Cumhuriyetin başında kendini yenileyerek imar faaliyetleri üzerinde etkin olan mimarlık mesleği ve disipliner birikimler, bu süreç içinde etkin rol oynayan aktör olacaklar mı? Diğer aktörler arasında kendilerine yer açabilecekler mi?..”

Her yerde aynı şey mi yaşanmıştı gerçekten? Yoksa farklılıklar, özgül koşullar ve sonuçlar söz konusu muydu? Şu bildiğimiz imar planları aracılığıyla ve beton, delikli-tuğla, sıva üçlünün klişe hâline gelmiş apartmanlarıyla kurulmuş kentlerin hepimizin algı dünyasına birbirinin kopyası olarak yerleşmiş olmasında şaşılacak bir şey yok. Bu izlenimi pekiştirecek puslu bir tekstürün, son derece kendine has ilişki örüntüleriyle kurulmuş bir piyasanın görünmez eli aracılığıyla kentlerin iliğine kadar işlediğine herkes tanıklık edebilir.

Bu derece aynı olabilir mi her yer? Bütün bu benzerliklerin ardında farklılıkları, özgüllükleri yok mu bu kentlerin? Özgüllükleri varsa bile üzerinde durmaya, anlamak için emek sarf etmeye değer mi? Kendinden başka her şeyi sindiren bıktırıcı bir uzlaşma sonucunda birbirine benzemiş bu kentlere yeni baştan bakmak, aralarındaki farkları keşfetmek için enerjiyi nereden alacağız?

Kentlerin puslu tekstürüyle, algımızın köhne kalıpları birbirlerinden beslenerek varoldukları için, bu enerjiyi ancak değişme ve yenilenme ufku verebilir. Üstelik hem maddi, yani fiziki, hem de manevi, yani zihinsel/tinsel bir değişme ihtimali biraraya geliyorsa üretilebilecek bir enerjidir bu: Maddenin matlaşmış, taş kesilmiş özelliklerinde bir kırılma ihtimali görülecek ki, kavrayış da dikkatini yeniden toplayabilsin. Kavrayış, algı keskinleşecek, nüfuz etme gücüne sahip olacak ki, madde kendini ona teslim edebilsin.

Demek ki iki tarafı da kapsayan bir değişme ihtimali gördük. Modernleşmenin nüfusu kalabalıklaştırmacı ve üst üste yığıcı özelliklerindeki yavaşlamalar, ekonomideki coğrafi merkezkaç eğilimler (Anadolu kentlerinin sınai ve ticari hamleleri), ikinci, üçüncü kuşak göçmenlerin modernleşmeyle ezik değil, iddialı karşılaşmalar içine girebilmesi gibi eğilimler maddenin değişme eğiliminin ârazları gibi duruyor. Öte yandan, temponun yakıcı etkileri karşısında kavrularak içine kapanmış mimarlık ve plânlama ideolojilerinin kendilerini yeniden-üretmez hâle gelmesi de zihinsel/tinsel yöndeki değişme ihtimalinin işareti gibi gözüküyor. Mimarlık ve planlama disiplinlerinin hakkıyla tüketilememiş olduğunu ve bunda da sadece sosyal koşulların değil, disipliner zaafaların da etkili olabileceğini sezen kuşaklar yetişiyor.

Doğru mu bütün bunlar? Sahiden kentlerin çehrelerini değiştirmelerinin maddi koşulları var mı? Kavrayış ve algı alışkanlıklarıyla hamle yapmaya yatkın mı yeni kuşaklar? Tam bilemeyiz. Ama tersinden yapılan bir test gibi de okunabilir Arkitera'nın Kale desteğindeki etkinliği, şöyle ki: Farkları okuyabilecek bir dikkatle bakılabiliyorsa yeniden bu kentlere, matlaştığını, taşlaştığını söylediğimiz algıyı yerinden oynatabilecek bir söylemi harekete geçirmek mümkün olabiliyorsa eğer, demek ki o puslu tekstür de başta görüldüğü kadar sağlam durmuyor yerli-yerinde; kırılma noktalarını ele vermeye başlamış, her yeri eskiden zannedildiği kadar birbirine benzetememiş demek ki bütün gücüne rağmen.

Bu testi yapmak inandırıcıysa eğer, yaşananlara dair bir işaret değeri taşıyorsa, “Mimarlık Kentleşmenin Neresinde?” tartışma dizisinin bir “yerinden kıpırdama” eğilimine tanıklık ettiğini söyleyebiliriz...

Kentler

» **DIYARBAKIR:** Derin yoksulluk izlerini bir an için paranteze alıp bakabilirsek eğer, Diyarbakır sur-içinin modernleşme öncesi fiziki yapısına en sadık kentlerden biri olduğunu göreceğiz. Sadece Türkiye'yi değil, dünyanın modernleşmeye maruz kalmış coğrafyasının tamamını gözönünde bulundurduğumuzda da kayda geçecek bir doku sürekliliği standardı var sur-içinin. Bildiğim dünyanın pek azına nasip olabilecek şekilde

surları da ayakta üstelik. 1930'larda kazaya uğramış bir bölümüyle burçlarına kadar taklit edilmiş taklit restorasyon uygulaması hariç. Ama korumanın bir bilince tekabül ettiği, hatta kentin korunmuş bölgelerinden yeni bölgelerine "bilinç" ve "adap" enjekte edileceği klişelerini yerle-bir ediyor Diyarbakır'ın bütününe hesaba katan bir bakış: Surların kapılarından biriyle garı birbirine bağlayan tipik "istasyon caddesi" civarındaki imar hamlesi dışında kalan sur-dışı yapılaşmanın neredeyse tamamı son 20 yılda gerçekleşmiş. Herhangi bir plânlama kültüründen, disiplininden nasibini almamış, bitişik gözüktüğü yerde parçalı, parçalı gözüktüğü yerde de bitişik kent parçaları şeklinde yan yana gelmiş bir yayılma şekli bu. Nevzat Sayın'ın dile getirdiği gibi, "eskinin yerli yerinde durmasının yeniye hayrı dokunmayabileceğinin" canlı kanıtı Diyarbakır. En azından bu sorunun kaynağının yoksulluk olmadığı üst-orta tabakaya yapılmış yeni mahallelerden belli. Geleneksele olduğu kadar modern mimarlık kültürüne de yabancı yerleşmeler bunlar. Diyarbakır'ın efsanelere ve şiire açık politik dilinin de tutulduğuna tanık oldum toplantıda: Sur-dışını eleştirecek ya da sahiplenecek, hakkında konuşacak, anlamaya başlayacak dilden mahrum kalmış, bilincini ve kıvraklığını sur-içiyle sınırlamış bir söz bu...

» **ANTALYA:** Antalya, hakkında konuştuğumuz şehirler arasında kenti kent yapan bağlayıcı tutkaldan en yoksun kent: Son 15 yılda kuzeye, doğuya ve batıya doğru çeşitlendirilirken sadece buraları kente ve alt-kente benzetememekle kalmamış, 1980'lerin ortasında hâlâ okunaklı bir kent olarak ayakta durmayı sürdüren merkezini de sürüklemiş kendi yoluna. Hep imar planlarından şikâyet edilir Türkiye'de. İmar planı ve imar normu disiplininden nasibini bu denli az almış bir kent örneği daha var mıdır? Bilmiyorum: Yan yana dizilmiş yapı adaları arasında bile imar normları bu kadar değişken bir kent daha görmedim, dikkatli bakınca. Ama ilginç bir farkındalık durumu var; bu sonucu üreten koşullar: 2,5 metrelik subasman kotları, kapalı çıkmaların emsalden sayılmaması, 1,7 ile çarpılarak hesaplanan imar durumları; her biri tarihiyle ve neyin çaresi olarak ortaya çıktığı ve sonra nasıl dönüştüğüyle ve öznesiyle birlikte hatırlanıyor. Bir tür özgül yakın tarih bilinci bu: ne işe yarar? Henüz kullanıma sokulmadığı için bilmiyoruz. Ancak kendi başına herhangi bir duruş üretmeye yetmediği de belli...

» **TRABZON:** Aykut Köksal'ın tanımıyla modern imar tarihinin kaderi denize teğet bir "tanjant yol" ile yazılmış kenti: Trabzon. Sirtını sarp dağlara yaslayıp yüzünü denize dönmüş engebeli bir şehir. Zorlu bir topografya ile, şehrin içine kadar sızmış derin vadilerle bile başa çıkmış cesur bir yerleşme kültürü var kentin; üstelik izleri de hâlâ ayakta bu eski kıvrak atakların. Sıkışarak ve açılarak kurulmuş tansiyonlu bir kent mimarisi bu. Kayda değer bir büyümeye maruz kalmamış olan bu kent de "tanjant yol"un kurbanı olmuş: Neyin çaresi olacağı bir türlü tarif edilemediği için sürekli yeniden-planlanmış bir çevre yolu bu. Sarp dağlar nedeniyle arkadan dolanamadığından deniz kenarından dolaştırılmış, öte yandan denizle şehrin arasına mesafe koyduğu fark edildikçe yeni kararsız müdahalelere uğramış, her müdahale ile karmaşıklılaşarak ilişkiyi büsbütün koparan bir fenomene dönüşmüş sonunda...

» **ADANA:** Türkiye'de rastlayabileceğimiz en planlı, kentlerden biri herhalde Adana: Eski merkezden nehre paralel ana akslarla kuzeye doğru büyütülmüş, kuzey eksenini yapay bir göl olarak barajla sonlandırmış okunaklı bir planı ve gelişme temposu var. İmar kararları, sınıfsal ayrımları, sonraki hamlenin ne olacağı, neyin ve kimin nerede bulunacağı belli. Bir kere okundu mu çorap söküğü gibi gidiyor: Baraja doğru yükselen prestij, şehri kuzeye taşıyan aksın derinliklerindeki işçi mahalleleriyle düşüyor. Nehrin karşı yakasında doğuya doğru açılan gecekondu mahalleleri ve onun devamındaki sanayi parselleri; her şey yerli yerinde. Sanki "kitap gibi şehir"; bir kapitalist kentin, Türkiye'ye özgü çetrefillikleri üstlenmek zorunda kalmadan kurulmuş örneği. Bir cazibeden söz edilebilir mi? Zor! Ama bu kez Türkiye modernleşmesine atfedilen karmaşık, dolambaçlı yollarla birbirini besleyen sorunlar yumağıyla, kafa karışıklıklarıyla karşı karşıya kalmıyoruz. Tanımlı bir modern yerleşme ve mimarlık kültürü problemi bu. Neden yoksun olduğu belli. İnsana neredeyse "başka türlü yapılıydı, olurmuş!" dedirtecek türden bir yer. Modern yerleşme ve mimarlık kültürünün böyle bir gücü olmuş

mu? Tartışılır. Bu izlenimin bir başka türlüsünü de Kayseri’de edinmiştim. Konya için de benzer şeyler söylendiğini duydum...

» **ESKİŞEHİR:** Kentsellik tutkalının planlamayla ilişkisini şüpheye düşürecek ilginç bir örnek. Ne yaptığını iyi bilen türden bir iradenin izine rastlanmamasına, hatta Hasan Özbay’ın çarpıcı tanımıyla bir “kampuslar kenti” olmasına rağmen, yekpare bütünlük deneyimine hâlâ en açık kentlerinden biri Türkiye’nin. İçinden demiryolu geçmesine, devasa kampus kesintilerine, sanayi peyzajının iri boşluklarının kentin içine kadar nüfuz etmesine rağmen, yitirilmemiş bir kentsel deneyim potansiyeli olarak var ediyor kendini. Metropol ile kalabalık yerleşme arasındaki farkı anlamak için canlı bir ölçüt hâlâ. Karizmatik ve iştahlı “iz bırakma” iradesi tehdit ediyor Eskişehir’i. Taklit heykellerle, kent mobilyalarıyla dolduruldukça uzaklaşıyor kent kültürünün belirtileri. Eski hızını yitirdikten sonra geriye hüznü bir oyun izleniminden başka şey bırakmayacak ataklar gibi duruyorlar...

» **İZMİR:** Kentsellik tutkalından nasibini almış bir diğer şehir de İzmir. Üstelik de Türkiye’nin ikinci büyük limanı ve metropolü olmasına rağmen. Körfeze yaslanmış bir çizgisel zincir olarak sürdürüyor hâlâ bütünlük deneyimi yaşatma kapasitesini. Üstelik tam da geçerli değil bu izlenim: Karayolları boyunca izlenen sanayi peyzajları ve saçaklanmalar bir metropolde bulunulduğunu da hatırlatıyor her zaman. Ama metropol ölçeğinin İstanbul kadar dallanıp- budaklanmaması kadar, körfeze tutunmuş dokusunun sürekliliğiyle, Türkiye modernleşmesinin istisnai itina abidesi Kordon sahil düzenlemesiyle, kişiliklerini kaybetmek yerine pekiştirmiş meydanları ve düğüm noktalarıyla, alışkanlıklarımızdan farklı fiziki özellikler taşıyor İzmir. Görmeye alıştıklarımızın eşiğine kadar gelinmiş ve dönüşmüş adeta. Piriştina farkı mı bu? Sabırlı ve kararlı iradenin katkısı tartışılmaz. Ama sadece bu yetmezdi. Emel Göksu’nun tasviriyle bir tür Akdenizli rehaveti belki: taşkınlıkları, aşırılıkları kendi rehaveti içinde eriten bir kültürün mekânı...

» **BURSA:** Hem çok sert, hem de katmanlı izler taşıyacak şekilde yaşamış modernleşmesini: Doğu Marmara metropoliten üçgeninin uçlarından biri olduğu kadar, kendi içinde de saçaklanmış metropoliten alan özelliği taşıyor. Eskişehir’de veya İzmir’de gözlediğimiz türden bir tutkalı yok: dağılıveriyor kent, Yalova’ya, Mudanya’ya ve İzmir’e doğru. O kadar ileri de gitmeden, yaslandığı dağdan ovaya doğru yayılırken de belirsizleşiyor sınırları. Tipik metropoliten alan özellikleri bunlar. İlginç olan merkezini tam çözmemiş olması: Genellikle eski külliyelerin etrafında kümelenmiş kapalı ve iri bir mahalleye düşölüveriyor birden. Diyarbakır’ın tam tersine fragmanlar bunlar (Yeşil, Muradiye, Yıldırım Beyazıt). Yine de o metropoliten karmaşanın içinde sessizlik ve huzurlarını korumaya devam ediyorlar. Tanpınar’ın tutkusunun kaynağı da bu ayrıcalığı olmalı. Sessizlik ve huzurdan eser olmayan merkezdeki hanlar bölgesi de bu kez canlılığıyla sürdürüyor karakterini. Sessizleşse çökecek bir yer burası. Şaşırtıcı fragmanlarıyla belki en çok İstanbul’a benzeyen kent Bursa. Onun mütevazısı. Anıtların ve görkemin yeri olmamış. Belki o nedenle “Başka şehirlerin kaldırabileceği mimari gösterilere ihtiyacı yok Bursa’nın” dedirtiyor Emre Arolat’a...

» **ANKARA:** Son yüzyıldaki hamleleri üzerine hem en çok konuşulmuş, hem de en belirgin şehri Türkiye’nin. Sadece erken ve orta Cumhuriyet devirlerini değil, son çeyrek yüzyılı da fazlasıyla kurulmuş olarak yaşayan bir şehir. Çevre yollarıyla, Batıkent gibi devasa bir kooperatif örüntüsünü de içine alan desantralizasyonuyla Türkiye’nin planlama ideali. Adana’dan farkı, kendini modern yerleşme ve mimarlık kültürü ile kurmuş ve yaşatmış, üstelik de son dönemin yeni yönetimine kadar bu vaadi sonraki kuşaklara aktarabilmiş olmasında. Abdi Güzer, Tansel Korkmaz ve Ali Cengizkan o nedenle, diğer şehirlerdeki gibi geleneksel bir kültürün kaybindan değil, kendilerini de kuran yeni bir kültürün kaybindan duydukları rahatsızlıkları dile getirdiler...

» **İSTANBUL:** Üzerine konuşulması en zor şehir: Hem hakkında çok fazla konuşulduğu, hem de tüm konuşulanları yutacak devasa bir kapasiteye sahip olduğu için. Han Tümertekin’in değindiği gibi, Taşlıtarla’nın

Gaziosmanpaşa'ya dönüşme hikâyesinde mi saklı İstanbul'un sırrı? Belki de en iyisi, Murat Güvenç'i dinleyip, onun İstanbul haritalarının yapılma hikâyesiyle anlattıkları İstanbul'un üst üste çakıştırmamasından sonuçlar çıkarmaya çalışmak. Öznelliği en nesnel, nesnelliği de en öznel olduğu yerde yakalamak...

Peki, eninde sonunda aynı apartman tipleriyle dolup taşmıyor mu bütün bu kentler? Mesele de orada zaten: Hep o aynı apartman tiplerini görmekten yorulmuş gözlerimizin, aslında onların bulunduğu her yerde tam da aynı şeyi yaşamadığımızı, yaşamamıza da imkân olmadığını bizden saklıyor, bizi dilsizleştiriyor olmasında. Dile getirdikçe, konuştukça, hayıflandıkça dilsizleşiyoruz. Dilsizleştikçe de başka şeyi yaşayamaz hâle geliyor, dile getirdiğimiz kadarını yaşayabiliyoruz ancak. Bir kumpanya ve Anadolu turnesi yeter mi bu zincire şerh koymaya? Fazla da büyütmemek lazım. Belki üzerinde durulmayı hak eden şey, çoğu birbirini tanımayan ve imar işlerinde farklı konumları işgal eden toplam 50 civarında konuşmacının bir yıla yakın zaman bu dilsizliğe mahkûm olmadan, sonucu baştan bilen bir meraksızlık içine düşmeden, konuşmayı ve muhakeme temrinini sürdürebilmiş olması...

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rant

İhsan Bilgin 26.09.2012

 Rant CHP liderinin Afyon felaketi üzerine sabotaj ihtimalini gündeme getirmesine Başbakan "kendine rant devşirmeye çalışıyor!" demiş; başlığım yanıltıcı bu kez, ekonomiden bahsedilecek gibi, ama konu aslında: dil yani rantın anlamı. Evet, iktisadi, hatta gayrimenkul piyasasıyla ilgili gayet teknik bir içeriği var sözcüğün: kentteki göreceli değer kaymaları sonucu doğan artışlardan, gayrimenkulün (toprak veya emlak) bekletilmesi sonucu elde edilen kazanç. Yani oldukça sınırlı ve teknik bir anlamı var: önce gayrimenkulle ilgili olacak, sonra da bu mülkün bekletilmesiyle ilişkili olacak. Oysa CHP lideri ne emlakle ne de alım-satımla ilgili bir imâda bulunuyor bu ihtimali dile getirmekle; ama Başbakan yalnız değil, herkes böyle kullanıyor bir zamandır. Artık bu sözcük her türden menfaat/çıkar hatta kazanç/fayda sözcükleri yerine geçer oldu. Neredeyse sigara taşımayıp etraftan geçinenlere "otlakçı" yerine "rantçı" denecek. Pek de yavaş olmuyor bütün bunlar, tıpkı 90'ların ortasında bir yerlerde tuvalet sözcüğünün yerini aniden lavabonun, aldığı ve/ya bugünlerde sorun ve problemin yerini "sıkıntı"nın almaya başladığı gibi, çok çabuk oluyor bu işler.. hem de kimse dikte etmeden. Sanki herkes birden anlaşıyor ve sabah aniden öyle demeye başlanıyor.

Peki, ne olur öyle kullanılsa? Özcü değil, pragmatik dil anlayışını benimsediğimden dille ilgili itirazım yok. Faiz de öyleydi eskiden; aslında paradan (paranın satışından) para kazanılmasıyken, dindeki günah nedeniyle hem İslami kuralları hayatın her alanına yayarak yaşayanlara hem de yaşamayanlara öncelikle günahı, dolayısıyla da, dini çağrıştırdı. O kadar ki sol jargonda bile tefecilik burjuvazinin en kabul edilemez statüdeki kesimi sayılırdı. Özal'ın mali piyasayı serbestleştirmesi sonucunda herkes iyice öğrendi ki bu kapitalist iktisadi pratiğin kaçılması olanaksız bir deneyimi; devlet tahvili senin, kur farkı benim, şirket hissesi onun, derken, iyice alışıldı; kimse yadırgamıyor artık ve dinle ilgisi iki taraflı iyice koptu. İslami denen sermaye daha çok verebildiği gibi, ötekiler de orayı kullanabiliyor.. ama faizin yayılma alanı ranta oranla çok daha sınırlıydı.

Herkes hikâye anlatıyor; bir de benden:

Bizim müteahhit New York'ta, ağız sulanarak dev binalara bakarken otopark olarak kullanılan arsalardan birine

yanaşıp inşaat hakkı sahibini öğrenmiş ve bulup inşaat için anlaşmış; bitince yarı-yarıya paylaşacaklar, ardından bir mimar adresiyle belediyeninkini öğrenip, mimara gitmiş; arsayı tarif etmiş... Belgeleri bırak proje yapalım!.. demiş mimar; "kaç kat yapılır?.. önce belediyeye gitmelisin... gitmiş... İmar dairesine çıkıp belgeleri açıp:... kaç kat yapabilirim? Cevap:... burda öyle şey yok!.. önce proje!... beğenirsek, izin!... "Kaç kat?.. Söyledik ya önce proje!" Çaresiz doğru mimara:... "haydi çiz!... Ne çizeyim?.. En fazla ne çizebilirsen?!"

Haftaya:... kaç kat bu?.. 70... Alıp gitmiş belediyeye, göstermiş... Tamam güzel.; Son bir soru!... çekme kat yapabilir miyim?... Tamam dedik ya! Beğendir de istersen 80 yap!... Yine mimara:... 80 yapalım... Ok!.. Haftaya yine belediyeye..., Yine... tamam... Sahi mi? Enayi misin?.. git yap!.. Bir soru:... çekme kat?.. Git işine... istediğini yap dedik ya!.. Son:... 90 da mı olurdu?... Anlamıyor musun sahiden?... Yine mimara:... 100 yapalım!.. Haftaya belediye... Yine... tamam... Sahi mi?.. Yalan söyledim mi hiç?.. Olsun: Bir soru: Çekme kat? Çek git!.. Mimara... 110 yapalım... Ok... Haftaya:... bu da mı tamam?... Son soru: Çekme kat?.. Yahu git başımdan!.. 150 de mi ok?.. Defol git!.. Son soru: Çekme kat? Saf mısın enayi mi?.. Doğru mimara... Vazgeçtim!.. Hayrola?..

Bu New York'ta inşaat yapılmaz!..

Çekme katın diferansiyel rantından başka motivasyon tanımayan saflığın kenara itilip, tüm katların birden öğrenilmesinde ya da piyasayı zaten hesabı bilenlerin tutmasında bu teknik sözcüklerin kavram içeriklerini yitirerek; gündelik dile karışıp yeni hesaplara en azından ağızımızı alıştırmalarının payı var mı acaba?.. Emin değilim, ama emin olduğum şey şu: Alışkanlık, alışkanlıktır ve bir kez hayatın tamamını hesap-kitap kaplamaya görsün?.. Hayatın öğrettiği hesap da artık unutulmaz!..

Yine Özal devrinde "rant tesisleri" ile başladı herşey, önce Dalan ve Emlak Bankası yönetimleri kullandı; sonra bina programlarına girdi. Sonunda saygın meslektaşlar da yadırgamaz oldu. Dille alışkanlıkların ilgisi merak edilmeye değer konu olsa gerek?..

Peki, ne oldu küçük hesapların kalitesizliğinden kurtulup, hep beraber büyük hesapları öğrendiğimizde? Piyasa çeşitlenmesi de diyorlar: Lüks konut ya da (A+) denen bir tür de katıldı piyasaya. Evler artılarla ifade edilir oldu. Bir de 1950'lerde neyse ki pas geçtiğimiz Kieslowski dekoru kasvetli toplu konut seçeneği bu kez de TOKİ marifetiyle katıldı mesken stoğumuza... Geçen hafta haberi vardı: TOKİ kentsel dönüşüm için kazmaları hazırlamış; yaptığı kadar da yıkacak; kararlı... Başbakan da konut yıkarak seçim kaybetmeye kararlı... "Göze aldım!" demiş; almış gözüküyor. Gerçekten de...

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKM sorunu

İhsan Bilgin 03.10.2012

 AKM sorunu Nereden çıktı yine bu konu? Bu kez hiç olmazsa çekişme nedeniyle değil, hayırlı bir vesileyle, bir sergi vesilesiyle gündemde. Neye el atsak aynı sorun: kurumlar ve binalar sorun çözmek üzere kurulur, yaratmak için değil. Yönettiği toplumla barışık olmayan bir devlet mekanizması olunca; ve de sorun çözmeye değil şahsiyet kanıtlamaya yönelik zihniyet yaygın olunca, herşey tersine dönüyor. Bu benim sadece burada önüme çıkan üçüncü konu: 1. TOKİ, piyasanın rutin işleyişiyle barınma ihtiyacını karşılayamayanların sorununu hafifleteceğine, kendisi başlıbaşına barınma sorununun yeni bir halkası haline geliyordu. 2. Zaten laik devletle uyuşmayan bir kurum olarak Diyanet fetva-siyaset karışımı demeçleriyle kafaları karıştırabiliyordu. 3. İstanbul

metropolünün milyonları bulan nüfusunun opera, bale, dans vs. gösteri izleme ve klasik müzik dinleme ihtiyacını karşılamak üzere toplam 30 yılda inşa edilmiş Atatürk Kültür Merkezi (AKM) işlevini sükûnetle yerine getireceğine iki üç yıldır kamuoyunun gündemini kendi sorunlarıyla işgal ediyor. Tabii ki binanın kabahati yok, kenarda bekliyor.

Önce “yıkılsın!” diye bir gündem oluşturuldu; sonra “yapılsın!” diye; sonunda da “hayır yapılmasın!” diye. Üstelik hepsi de yaygaracı salvolardı. Önce nedendir bilinmez, bir “asık surat” lafı çıktı, “yıkılsın!” yaygarasıyla; oysa bina tam da olması gereken yerdeydi, on küsur milyonluk metropolün tam ortası da sayılan en cazibeli, kozmopolit, ve zengin-fakir, çoluk-çocuk, bütün sınıf ve tabakaları buluşturan boşluğunda, üstelik bu tür binalarda sık rastlanmayan şekilde fuayelerini, yani seyir-dışı avarelik alanlarını o cazip ve esrarengiz boşluğun parıltılı kozmopolitliğine doğru alçakgönüllü cömert ve davetkârca açarak ve beslendiği meydaninkine kendi parıltısını da katarak. İşleviyle uyumlu mekân ve donatı kalitesi ile refah ortamını, meydanın doğası gereği aylaklığa yatkın salaş standartları ile cesurca yüz yüze getiriyordu. Neyse tehlike atlatıldı, ardından binanın yeterli bakım görmemekten eskidiği ve teknik desteğe ihtiyacı olduğu keşfedildi. Üstelik yapacak kişi de piyangodan çıkma bir şansla Ortalıktaıydı. Binayı yapan Hayati Tabanlıoğlu’nun mimar oğlu Murat; pekâlâ mimar olmayabilirdi, olsa da ortada olmayabilir bu çetrefil işten kaçıp saklanabilirdi, riskleri ve iş yüküyle üstlendi mirası. 40 yıl öncenin sorumlu uzmanlarını Avrupa’nın köşe-bucağında buldu. Sürpriz bir kaynak da vardı: 2010 Avrupa Kültür Başkenti olmuştu İstanbul; üstelik müsamere için değil, bu türden işleri üstlenmesi için yapılmıştı; sadece mali kaynağı değil, Korhan Gümüş gibi akıl, mantık ve vicdana gönül koymuş yöneticileri de vardı. İnsanüstü bir gayretle ve devlet bürokrasisindeki enerjik kişilerin de desteğiyle 2010 kaynağının gerekli miktarının AKM’ye ayrılma kararı verildi, ama çilesi bitmemişti binanın! Nasıl olur da diğerleri yetmiyormuş gibi Cumhuriyet’in “Modernin İcrası” projesinin restorasyonu da bu iktidara nasip olurdu, bir bitiyeniği olmalıydı bu işte, oynanan oyun açığa vurulmalıydı; işte binayı yıkamayan, “Modernin İcrası”na taş koyamayan örümcek kafalı gericiler restorasyon perdelemesiyle yok edeceklerdi hem binayı hem de misyonunu.

İşte oyun apaçık ortadaydı: İstanbul’un en nefes kesici açılardan olan çatı katı, bale çalışma salonu yerine lokanta ve seyir terasına dönüşüyordu; giriş katına da CD, kitap müzik, hediyelik kırtasiye satan bir satış noktası bile yerleşecek; yetmiyormuş gibi Taksim manzaralı fuayeleri Baudellaire’e nazire yaparcasına gösteri ve konser dışında da Taksim’in ve Beyoğlu’nun aylaklarına ve daima aylak kalacaklarına açılacaktı. Giriş katında dolaşımı engelleyen ve mekânın organizasyon mantığına da ters yerleştirilmiş vestiyer kenara çekilerek akış kolaylaştırılıyordu. Zamanında özel imalatla elde edilmiş aydınlatma elemanları ve duvardaki seramiklere kadar yeniden imal etmeye üşenmeyen proje performansının **vestiyer kararı** proje iptali talebinin gerekçesi yapılarak yüksek mahkemeye kadar gidiliyordu. İptal istemiyle yargıya giden de maalesef ülkedeki kamu yararı önceliğinin son militan savunucularından Mimarlar Odası gibi bir kurum oluyordu. Yalnız ve desteksiz kalmanın küskünlüğünün rövanşını proje çizimlerini yüksek mahkemelere sunulacak birer hukuki doküman ve delilden ibaret görerek alıyordu adeta Oda. Mimarlıkla zıtlaştığı aşikâr bir deformasyonun esiri oluyordu bu tutumuyla, akliselimiyle hep güven kaynağı olmuş Mimarlar Odası.

Böylece meslektaş babayla kurduğu empati kadar, çocukluğu ve gençliğinin başat mevzuu binayı iyi okumaya olan güvenine de dayanarak riski ve angaryası bol bir işe cesurca ve hesapsızca girişen Murat Tabanlıoğlu gibi Türkiye’nin en kapasiteli mimarlık ekiplerinden birini kurmuş, en iddialı, performansı yüksek ve lider karakterli üyelerinden biriyle karşı karşıya kalmış oluyordu Oda. Peki, ne mâlum teknik olarak yerinde kararlar aldığı ve Oda’nın binaya ve proje paftalarına yeterli dikkat ve konsantrasyonu veremediği? Tartışmasız kanıtı denemese de, mimaride çoğu zaman rastlanamayacak türden apaçık bir belirtisi Karaköy’de ve önündeki caddeye adını vermiş görkemli binanın dördüncü katında duruyor. Garanti Bankası’nın kültürel etkinlikler düzenlemek üzere kurduğu SALT’ın Galata binası olarak kullanılan Bankalar Caddesi, No. 11’deki eski Osmanlı Bankası

Binası'ndaki Kalebodur desteği ve Tabanlıoğlu- Mimarlık katkılarıyla, Pelin Derviş&Gökhan Karakuş küratörlüğündeki "Modernin İcrası: ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ: 1946-1977" sergisindeki 1/60 ölçekli, burada fotoğrafını da bastığım maketten söz ediyorum. İki önemli şeyi sergiliyor bu maket: birincisi, tasarlayan mimarın binayı nasıl görerek tasarladığını; ikincisi mimarın, mimarlığın en yoğun emek gerektirdiği kadar en meşakkatli eylem alanı da olan ve anlama ve tasarım becerilerine de sahip olmayı gerektiren işi restorasyona başlamak için sahip olması gereken vizyonu, yani bakış açısını. Mekânı kurmak kadar anlamak için de gerekli formasyonun parçası olan bu mimar bakışı, mekânın hiçbir deneyimlenme açısıyla ve pozisyonuyla örtüşmez. Ama öte yandan da hepsiyle birden ve tek seferde örtüşür; her yeri, her şeyi birden, üstelik daha ortada hiç bir şey yokken yani hayat başlamamışken, deneyimlenemezken görür; bu nedenle de mimardan başka kimseyle paylaşamayacağı en mahrem dünyasıdır ve bu dünyayı bu kadar cesurca ortaya dökmek kadar dökülebilmek de her mimarın harcı değildir.

Evet mimarlığın profesyonellerine yetkin ifade tekniği nedeniyle, amatörlerine de bir mimarın binayı tasarlarken nasıl bir şey gördüğünü sezmeleri için tavsiye ediyorum bu maketi görmelerini; serginin tamamı ise birkaç yıldır kafa şişiren AKM konusunun uğultulu parazit etkisinden uzaklaşmaya teşvik eden yatıştırıcı etkisi nedeniyle görülmeye değer. Sergi 6 Ocak'a kadar açık. Peki, Tabanlıoğlu ne yapmış oluyor bu maketi tasarlamakla? Öncelikle yaptığı projenin ve aldığı kararların kanıtı ve teminatı olarak soyadı ile ve binanın çetrefil tarihinin çocukluk yıllarına vurduğu damgayla yetinmeyip projeyi yapanın vizyonuyla kendilerinininkinin paralellliğini sunuyor kamuoyuna kanıt olarak. Mimari tasarım düşüncesinin en mahrem katmanını alenileştirerek müttefik arıyor ekibine, bu haklının iziyle haksızın izinin birbirine dolandığı gürültünün orta yerinde. Peki, Oda, onun müttefiki kimlerdi? Önce kendilerini on küsur milyon evsahibi hemşehrinin ve bir o kadar da yerli/yabancı turist misafirin yerine koyup kullanıcı temsilciliğine soyunan bir avuç sanatçının sendikası; sonra da bu konulara doğası gereği uzak olacak yüksek yargının yargıçları. Unutmayalım: bir de, son yüzyıl yapıları korunma deneyiminden yoksun olduğundan, 16. yüzyıl normlarını her katmana taşımaktan başka yapacağı olmayan bir ortamın, bu çaptaki iş deneyimleriyle de pek alışverişi olmamış, tesadüfen biraraya gelmiş birkaç uzman/bilirkişi etiketi. Yeri gelmişken, benzeri işlerde mimari tasarıma ve işin ölçeğine daha alışık formasyon sahipleri ve teknik bilgi/beceri kapasitesi yüksek bilirkişi seçmek gereğini de söylemiş olayım. Mimarın ne yaptığının bile bilinmediği bir ortamda nasıl düşündüğü alenen sergileniyorsa görmeye değer, anlamamaktan korkmadan ve mutlaka destek aranıyorsa; refakatçi olarak bir mimarın ya da mimarlık öğrencisinin eşliğinde...

Peki, netice? İmâ ettiğim gibi yüksek mahkemenin projeyi iptal kararı ve sonrasında, yine süresi dolmuş 2010 Ajansı ile Kültür Bakanı'nın dirayetine bağlı bir hamleyle, tartışmalı kararlardan vazgeçilerek yeniden onaylatılan proje. Yıllar önce tamamen gönüllü olarak zamanında Sakıp Sabancı tarafından Hayati Tabanlıoğlu'na verilmiş bir maddi destek sözü ve her ikisi de bu dünyadan ayrıldıktan sonra bu sözün gönül borcu olarak restorasyon bütçesinin yarısını bakanlıkla paylaşan Güler Sabancı liderliğindeki Sabancı grubundan da aldığı destekle binanın tehlike arzeden teknik donatısını, binanın ilk proje ortağı uzmanları bularak yenileyen Tabanlıoğlu grubu. İki soyadı: Tabanlıoğlu/Sabancı. İki aileden ve iki kuşaktan iki çift özne Hayati/Sakıp, Murat/Güler. Bitince yeniden, korkmadan, gidebiliriz AKM'ye seyretmeye ve dinlemeye.

Bir de Banka: Garanti. Öncelikli vazifesi olmayan bir işle daha uğraşıp bu güngörmüş binanın hikâyesini getiriyor sessizce ayağımıza. Son bir sahne daha var, sergiden önce hikâyeyi tamamlayan. Bakanlık bürokrasisi binanın sahibi sıfatıyla müelliflik yarışına kalkışıyor Tabanlıoğlu ile Herşey fazlasıyla bile konu oluyor ama Korhan Gümüş ve Serhan Ada'nın tüm çabalarına karşın yeterince konuşulmamış tek şey kalıyor, o da binanın iyi yaşamasının hayati konusu olan: işletme modeli. Bertolt Brecht'in "*Kafkas Tebeşir Dairesi*" ile sorduğu ve bilge Azdak'a yanıtlattığı sorusunu sorma zamanıdır: "Çocuk (burada AKM) kimindir?" biyolojik annenin mi, ona bakıp büyüten sosyal annenin mi?.. İşte Mimarlar Odası'nın tarihine ve misyonuna uygun bir müelliflik

problemi AKM'nin müellifi kimdir? Bakalım Azdak olabilecek mi Oda? Azdak çocuğu iki kolundan anne adaylarına çekirtmiş ve canı yanmasın diye ilk bırakana vermişti. En sonunda artık bilgelik zamanı. 60 yıllık tecrübe akıllı ve mâkul bir annelik testi kurgulamaya yetse gerek; Murat Tabanlıoğlu sorumluluktan nasıl kaçılmayıp üstüne gidileceğinin iyi ve sağlam bir örneğini vermişti, sıra Oda'da...

neredeys1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Alex

İhsan Bilgin 10.10.2012

 Alex Öğrenmesi ve konuşması beklenirdi, ama çocukları gibi bile konuşamıyordu Türkçeyi; buna rağmen maç sonraları kollarını kavuşturmuş röportaj sırasını beklerken öncekilerin “önümüze bakıcaz” ve “çıkış yakaladık”lı cümlelerini kısmen de olsa anlıyor olmalıydı ki sıra kendisine gelince, başı sonu belli cümlelerini kurarken, sesi hafif kısılıyor ve tercümanı Samet'inkine karışıyordu. Muhtemelen meslektaşlarıyla arasındaki farkın mahcubiyetiyle utanıp dönüyordu içine; yok hayır, sol ayak farkından değil. Söz ve mantık farkından, zaten sol ayağın üzerine bir de sözle mesafe koyuyor gözükmeğe ağırla gidiyor ve böbürleniyor zannedilmekten çekinip sesini kısarak saklanıyor olmalıydı Samet'in arkasına.

Bir de maçın başı var, orta yuvarlağın önünde yere çömelip sol eliyle yere tutunurken, göz ucuyla göğ'e bakarkenki mahcubiyetinin nedeni ne olabilirdi? Ve de aynı şeyi serbest vuruşlar öncesi tekrarlamasının? Sanırım kendisine o sol bacağı ve ayağı bahşetmiş Tanrı'sından bir de o maç ve vuruş için yardım istemekten utanıyordu; çünkü o bacak ve ayak bir kereliğine ve bütün maçlar ve vuruşlar için verilmişti. Şu takımlardaki işbölümünü bir daha düşünelim: idareci ve başkan stadyumun dışından sorumludur, takımı kurmak ve iyi olma ve kalma ortamını sağlamaktan; antrenör ise stadyumun içinden, oyun öncesinde ve sırasında oyuncuların saha içinden göremeyeceklerini dışarıdan görüp göstermekten ve takıma duruma uygun şekil vermekle yükümlüdür. Peki, ya oyuncular? Onlara da sahanın içi kalıyor. Tamam da neden koşmuyordu Alex? Bir manzara var gözümün önünde, galiba Sparta Prag'dı rakip, seyirci sabırsız, evet gol gelecek ama niye gecikiyor? Top rakip ceza sahası önlerinde amaçsızca dolanırken fırlıyor Tuncayvari bir deparla, kararlı ve isyankâr. Sol ayağı ön çizgiye değdiği anda vuruyor ve atıyor, belli ki epey sabrettikten sonra daha fazla duramamış yerinde, adrenalin depolamış; öyle fırlandımı da atılır. Eğer atletizm değilse aradığımız, futbolun koşusu da budur zaten. Ya da galiba Antep maçıydı yine ceza sahası üzerinde boyu yüksekliğinde gelen topa bacaklarını makas şeklinde açarak üstelik sağıyla yapıştırıyor; güç, hırs, enerji olmadan, miskinlikle olur muydu bu?

“Ne olacak bu Fenerin hali?” günlerinde; daha doğmamıştı bile, nasıl da sezmiş: “Takım bir oyuncu kaybetti bir taraftar kazandı” demiş. Bir türlü yatışmak bilmeyen skandallar silsilesi; işşeyi/kutuyu ne kadar sallasak yerine yerleşmeyen yamuk yumuk taşlar. Sezmiş olmalı akıldışılığın zorlayabileceği sınırları ve “kontROLSÜZ güç”ün bir karakter hâline geldiğinde nerelere varabileceğini? Yoksa kim, üstelik de her yıl köşe-bucak mayası ve kimyası tutacak yıldız arayıp milyonlar harcasa da bulamazken —bulamamanın kadere dönüştüğünü Roberto Carlos'dan dahi öğrenememiş olan ve her nedense aniden onyıllar öncesinin yıllar öncesinin çıkmaz sokaklar labirentine döndürülmeye karar vermiş bir camiadan başka kim en yetenekli ve hazır yıldızını takımın kimyası ve heyecanıyla uyuşmuş olmasına rağmen, kulübeye de —tribüne de değil— veya saha ya da yerine iki okyanus ötesinin belirsiz tribünlerine yollar? Kimse bu halkın efsaneye dönüştürülmüş ve neredeyse övünülen

hafızasızlığına güvenmesin. Unutmayınca da unutmaz. Oğuz'la Aykut'un o uğursuz Karadeniz akşamında, sahalarımızda eğreti duran bir çıkışla "önümüze bakıcaz!" a sığmayan iki laf etmelerinin sonunda ya başkalarına da örnek olup sahalarımızda kişilik kisvesi altında akıl ve zekâ gezinmeye başlarsa korkusuyla takımdan ayrı düşürülerek cezalandırıldıkları unutuldu mu ki bu unutulsun? Başkanının ve takımın şampiyonluğunun hangi maçta ve kimin yaptığı belli olmayan bir şike söylentisine kurban edildiği; bırakalım ispatı, iddiasının bile ne olduğu hâlâ belli olmamış bu iki yıllık kafa karışıklığı unutulacak mı ki Alex unutulsun. Basına veda toplantısında ısrarla "fikir ayrılığı" dedi, ama kimse de "burası üniversite kürsüsü mü siyasi parti mi, futbolda fikirden ayrılık olmaz!" demedi. Bir de ısrarla "Futbolu oynamayı seviyorum, başka rollerini değil" dedi. Belli ki futbol onun için kariyer değil yaşama sevinci kaynağıydı.

Bu hadisenin başından beri gözümün önünden gitmeyen bir fotoğraf var. Sanırım Hürriyet 'teydi Belgrat Ormanı dekorunda yan yana iki adamın arkadan fotoğrafı; birinin yaşlı ötekinin genç olduğu belli, yaşlı kolunu ötekinin omzuna atmış: GS'nin yillanmış efsanelerinden Baba Gündüz (Kılıç) ile antrenörü olduğu Beşiktaş'ın ip cambazı yaramaz ve yakışıklı çocuğu Yusuf. Yeşilçam'la Dolmabahçe Stadı'nın zihinlerdeki yerini değiştirten bu genç tabii ki mazbut bir hayatın ıssızlığına terk edilmemişti. Baba Gündüz de veriyor yaşının ve ender yeteneğin hakkını. Yıldız ve heykel yarıştıracığına ya da arkadaşlarını sorguya çekeceğine, gezmeye davet etmiş belli ki; zarar yok Hürriyet 'in sırf o fotoğraf karesi için tertiplemediği mizansen olsun; iki laf da etmişlerdir mutlaka hazır omuz omuza yürümüşken...

* Yazı bitmedi ama yerimiz sınırlı olduğundan, yazarımızdan ve okurlarımızdan özür dileyerek şimdilik burada kesiyoruz... Arkası yarın! Yine bu sayfada.

neredeys1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Alex devam

İhsan Bilgin 11.10.2012

 Alex devam Problem karmaşık, çok bileşeni var; kolaylaştırıp içinden çıkmak için âkil insan, baba figürü eksikliğine bağlamıştım dün; en genci zaten olgun olan genci, bir de en olgun olmaya zorlayan.

Yazık olmuştu iki yıl öncenin emeklerine; tam, yapmayı müteahhitlikten bilen hem stadı hem maliyeyi hem de takımı yapabilen adamla, nihayet takım ve oyun ahengini kurmayı/tutmayı bilen Fener mezunu adam, ve gol ve pas kadar geri durmayı ve mahcubiyeti de bilen bir yıldız "Ne olacak bu Fenerin hâli"nden 50 yıl sonra buluşmuşken nereden çıkmıştı bu maraza, sırası mıydı? Hem de kimin hangi maçta yaptığı belirsiz, şike fırtınasından sonra? Ahengin kıymetini hatırlatıp söz dinletecek figürün eksikliğine bağlamıştım, bu kadar zor ve ince emeklerle yakalanmış olan bozular muydu yoksa? Fenerli de olsa Başbakan'a mı düşerdi bu rol? İyi etmiş.. kadınların izleyebileceği maçın tribününe kızlarıyla gitmeyi düşünecek kadar ince ve adına tribün tahsis edilen bir adama son laf olarak seyirci çekmek için oğlunu kullandığı söylenir miydi? Umarım çınlayan değil de babacan tok sesine denk gelmiştir de Başbakan'ın telefondaki sesinden bulmuştur giderayak teselliyi...

Benim tarafım belli, yatırımım sonraki kuşağa; "küçükler haklıdır!" 24 aylık bir bebek düşünelim, türünün tüm örnekleri gibi Eudipus karmaşasının eşiğinde; büyüdükten sonra ebeveyniyle muhtemel anlaşmazlıklarının nedeni bu bebek mi olacaktır yoksa düzenli tekrarlanan bu çelişkileri keşfedip teorileştirmiş bilim insanları mı?

Yoksa, teoriler kadar yaşanmış deneyimleri de iskalayan ve aynı tuzağa her seferinde göz göre göre atlayan ebeveyn mi? "Küçükler haklı, büyükler sorumludur", önceden bilmek ve sezmek görevleridir.

Hoca demememe alınılmasın lütfen, alışamadım, hakemlere ve oynamayı bırakır bırakmaz futbolculara hoca denmesine. Öyle bir ters dönüş ki bu, Bir futbol ortamında, bana herkesin hocam diye hitap etmesi üzerine epey tanınmış bir futbol adamı arkamdan "hayrola" demiş "nerenin hocası?", yani hangi takımı çalıştırıyor? Üniversitede profesör denince de şaşırmış. Benim için Mustafa (Denizli) bile hâlâ 40 metreden vurdu mu hangi direkte patlayacak diye içimizden iddiaya girdiğimiz Altaylı B. Mustafa'dır. Üstelik çok da sürprizli bir konu dur bu; takımda birlikte oynarlarken geleceğin antrenör adayı Aykut veya Rıdvan değil, daha oynarken imparator lakabı taktırmış Oğuz'du. GS'de de Fatih'ten ziyade Muzaffer veya Tuncay'dan beklenirdi bu kariyer. Sanlı'nın saha kenarında değil, basın tribününde olması yadırganmıştı epeyce. Orta sahanın veya defansın beyinleri taşınırdı muhayyilelerde geleceğin kulübelerine.

Eğer Birkaç yıl önce Zico'ya da haksızlık edilmeseydi herhalde "dedi ki... dedim ki... dedik ki... dediler ki..." boşboğazlıkları yerine ikisinin ormanda arkadan çekilmiş fotoğraflarını görebilirdik. Evet, hikâyede bir eksik varsa o da büyük ve olgun biri. Bu olgun ve sâkin gencin, tweet düşkünlüğünün başını derde sokabileceğini önceden görüp önlem alacak dirayetin rolü açıkta imiş meğer. Pahalya patladı, keşke zaten hazır olan yıldızı arayacaklarına o rolün adamını arasalarmış. O âkil kişi, muhayyel şahıs, hepiniz lazımsınız biri stadyum dışında, öteki stadyum sınırlarında, diğeri de saha sınırları içinde, hiçbiri de ötekinin yerini tutmaz deseydi. Büyük, büyük olduğu ve Baba Gündüz olduğu ve daha olay çıkmadan sezip önlemini de aldığı sürece, küçük de haksız duruma düşebileceği tweet'ler atmaz, daha ötesi bağımlısı olmaz, olmayınca da zaten atamayıp cepten arardı Portekiz'deki arkadaşını. Türkiye'nin zeki bakış ve söz fakiri sahalarını da, o mahcup oldukça kısılıp Samet'inkine karışan, başı sonu belli cümleler sarf eden sesinden, ve mahcuplaştıkça kaçamağa meyleden gözucu bakışlarından mahrum bırakmazdı. Bir dış müdahale şartmış ama TFF'nin geçen yıl yaptığı gibi adaletsizce değil de, iktidar olmaya çabalamayıp, hesapsızca büyüğü ortaya çıkarmaya yatkın bir müdahale... Polisiye ve rövanşist değil sivil ve yatıştırıcı bir müdahale

Evet, kolay unutulmayanlar... O da unutulmayacak inadına, kalkan kolu, göğsü döndükçe mahcuplaşan kaçamak bakışı, kısık sesi, yazıldı bir kere hafızalara. Sadece tweet müptelâlığı değil, bir hatası daha varmış meğer, gün gelip de birileriyle barışmak gerektiğinde ne kadar işe yarayacağını kestiremediği bir şişe şarap ve iki kadeh rakıdan da mahrum yaşarmış meğer, o kadarı da onun payına düşsün; futbol oynamayı ve samba yapmayı sevdikten sonra; kadı kızı misali, ama teşbihte hata olmaz kadının kızı da kendisiydi zaten...

Alex bu kadar gelecek hafta eski konulara devam...

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kusur meziyet midir

İhsan Bilgin 17.10.2012

 Kusur meziyet midir Birkaç kısık sesli ve çekingen girişimden sonra nihayet bir tasarım bienali oldu İstanbul'un, bu konuların en tecrübeli kurumu İKSV'nin öncülüğüyle. Okuduğunuz bu sayfanın düzeninden, oturduğunuz koltuğa, odanızın kapısına ve sırtınızdaki gömleğe kadar herşey kasıtlı veya kasıtsız bir biçimde

bir tasarım ürünü olduğuna göre hayatımızı en çok belirleyen alanlardan biri tasarım. Ama öte yandan da üzerinde az düşünmeye meyilli olduğumuz bir alan, nedeni de belli: tam da hayatımızın tâ içinde olduğu için alışıyoruz. Alıştığı şeye dikkat etmez insan, kullanır geçer. Gazetenin sayfası, koltuk, gömlek, kapı o kadar çok sinmişler ki hayatımıza, onları görmüyoruz bile. İlk BIC tükenmez kalem 60'ların başında babamın elinde toto tahminleri işaretlerken görmüş ve şaşırmıştım, doldurulmayan ve açılmayan bir kalem nasıl olur diye; herhalde o gün bugündür en çok gördüğüm ve kullandığım nesnelerden olmuştur, ama bir daha hiç öyle dikkat etmedim, alıştım. Elim gibi oldu artık, onlar gibi hayretle karşılamıyor, dikkat etmiyorum. İşte bienaller bunun için var. Alıştığımız şeylere bir daha dikkatle bakmaya, yeniden düşünmeye davet için. Yüzlercesini çöpe atmış olduğumuz hazinesi baştan dolu bir tüp, ucundaki kürenin yuvarlanması ile yazan bir kalemin görünmez hâle gelmesi için yarım yüzyıl gerekti. Böyle uzay mekiğinden bahseder gibi anlatmam yadırganıyordur muhtemelen ki ben de yadırgatmak için tuhaf bir nesneye dönüştürüp önce kendim yadırgadım bu hayatımızın en sıradan nesnesini.

İlk bienalin konusu "kusurluluk", İngilizcesi "*imperfection*". Bienal benzeri etkinliklerde konunun fazla önemi olmuyor, sergilenenlere o kavram ile bakıldığında işlerin çoğunun niye başkasıyla değil de o kavram ve temayla ilişkilendiği hakkında akla yatkın bir şey çıkmaz ortaya genellikle. Bunun da çok farklı olduğunu sanmıyorum. Bu durumda o tema belirleyen kavramlar neden ileri sürülüyor o zaman? Etkinliğe ve kavrama dikkat çekmek için, böylelikle hem etkinlik o kavramla isim ve kimlik kazanmış oluyor hem de bu afişe edilmiş kavram üzerine ilk anda akla gelmeyen boyutlarıyla düşünmeye davet edilmiş oluyoruz. Özellikle de dikkat çekme kısmı için çarpıcı ve frapan kavramların öne sürülmesi de çağın gerçeklerinden biri. Bunun da yollarından biri şaşırtmak, yani *fake* atmak ya da ters köşe yapmak. Örneğin değer ifade edeceği belli kavramlar yerine özellikle değersizler tercih edilebiliyor, böylelikle ana akım değerlerin dışındaki eleştirel ve/ya muhalif kanallara da göz kırplıp, davet çıkarılmış oluyor. "Kusurluluk" da böyle bir tercihin tipik örneği.

Madem bir daha düşünmemizi istemişler düşünelim o zaman, önce her iki dildeki karşılıklar üzerinden düşünmeye başlayalım ama anlam eşleşmesini değil de, sözcüklerin yapısını kurcalayalım önce: "*imperfection*" "*perfection*"ın olumsuzlanmasıdır, çünkü baştaki "**im**" eki olumsuzlamadır yani varlığa değil yokluğa işaret eder. Tıpkı Türkçedeki "**li/lı**" ve "**siz/sız**" ekleri gibi, akıl/**lı** olumlama örnek, aklın varlığına işaret eder, akıl/**siz** da olumsuzlamadır yani yokluğunu anlatır. Olumsuzlanan "*perfection*" sözcüğü "mükemmel" demek olduğuna göre "**im**" ekiyle olumsuzlanması "mükemmel olmayan" demek olmalı, "kusurlu" değil. Bir el çabukluğu var burada: evet, mükemmel kusursuz demektir ama bu onun anlamlarının ifadelerinden sadece biridir; oysa sözcük kurgusu itibarıyla eşdeğer değil bunlar.

Mükemmel/**siz**/lik olurdu mesela hakkını veren bir karşılık; ama o da anlaşılmas ve manasız olurdu. Öyle bir sözcük yok; böyle zorlandığında da akışkan, akla yatkın ve ikna edici bir sözcük çıkmıyor ortaya. Çünkü "mükemmel" sözcüğü böyle tek bir takıyla olumsuzlanacak türden bir sözcük değil; performatif bir kavram, yani yokluğu değil, varlığı ve azlığı/çokluğu sözkonusu olabilir ancak. O nedenle mükemmeliyet/**siz** de olmuyor; mesela "çalışkan" da öyledir: "çalışkan değil" deriz "çalışkan-**siz**" demeyiz, tabii en güzeli düpedüz "tembel" demek ama her sözcüğün böyle tek sözcüklü olumsuzlama karşılığı da olmuyor. Mükemmelin de yok, ama varmış gibi yapıyor bienalin küratörleri ve sanki bu karşılık "kusurlu" imiş gibi davranıyorlar; el çabukluğu da tam burada zaten. Oysa "kusurlu", "kusur"un varlığına işaret ediyor; zaten onlar da meşruiyet yatırımlarını tam da buraya yapıyorlar, yani "kusur"un pejoratif, negativite ve değersiz anlam yükü taşıyışına. Evet, anlamı tersine yatırıp sanki "kusur iyidir!" demiş gibi yaparak ilginç bir işaret vermiş oluyorlar. Ama sözcüğün anlamı terse yatınca strüktürü/yapısı da yatmış olmuyor ve arada bir boşluk/aralık kalıyor. Bu boşluk kışkırtıcı bir çağrışım da yapmayınca, kalveriyor desteksizce ortalık yerde. Bu da çağdaş söylemleri her köşe başında bekleyen bir tehlike, sadece dikkatli olmak yetmiyor boşa düşmemek için; değer yargılarını tersine

çevirmekten başka şey yapmadığını anlayıvermek de var işin sonunda. Oysa derin düşünmek, sorgulamak eleştirel ve muhalif olmak için çıkılmıştı yola.

Biz de meleklerin cinsiyetini sorgulamaya başlamadan ve sadede gelip bir daha düşünelim, önce uyarı: çeviri hatası değil mesele, "kusur" deyince kavramı öneren danışman Deyan Sudjic'in istediği gibi (<http://www.google.co.uk/search?hl=en&q=bienal+iksv&meta=>) inadına kusurlu olarak seri-üretim cenderesinden kaçtığı için "aura" yüklenmiş endüstri ürünü geliyor mu aklımıza ve de "kusur"u kategorik olarak sahiplenip sırf sonra ondan seri-üretim eleştirisi çıksın diye önce olumlandığında [kusur/**luluk**] Walter Benjamin gibi seri üretim muhalifi olmaya davet edilmiş oluyor muyuz? Onun yerine Walter Benjamin'in yaptığını yapmak yani seri üretimin en erken, etraflı ve sert analizini/eleştirisi olan Karl Marx'ın "*Das Kapital*"'inden başlamak daha kestirme olmaz mıydı ya da İstanbul'un enerjisini olumlamakla postmodern iletişim ve kültür endüstrilerinden yana olmanın sonuçta aynı kapıya çıktığı mesajı saklı mı "kusurluluk" sloganında? Ya microsoft word ve excel ne olacak? Her komuta kusursuzca aynı reaksiyonu vermiyor mu bu programlar? Linux taraftarları onlarda da seri-üretim mantığı ve arkaplanı görüp göstermeye çabalarken boşuna mı nefes tüketiyorlar?

Bir soru da kendime: Lunapark aynalarını mükemmelen birleştirip kentin ortasına koyarak (Millenium Park, Chicago) insanları ortalık yerde oyuna davet edebilme yeteneğine sahip Anish Kapoor gibi sanatçılar mı eleştirel ve muhalif olur sadece? Ve paslanmazın mükemmel bükülmesi ve teyellenmesinden tek atışta her seferinde ayrı bir yamulmanın elde edildiği bir nesneyi tasavvur edip, henüz kusur görmemiş, kirlenmemiş pırıl- pırıl bir kamusal alana güpegündüz bir lunaparkın şenlikli yüz ifadelerini ve kahkahalarını Chicago gibi daha yüz yıl önce mezbahalarında Fordizmin ilk deneylerinin yapılma anıları hâlâ taze bir kentin ortalık yerine taşımayı akıl edip işçilik ve malzemenin kusursuzluğuyla bakanları sürekli kusurlu gösterebilme sihirbazlığı için ille sanatçı mı olmak lazım? Tasarımcıların tecrübesi ne olacak o zaman? Yapararak göstermek lazım, başka çaresi yok bu işin. Peki, ya kusurun da cazibe olabildiğini görüp zaten dile getirenler hiç ilham almazlar mı zaten bildiklerinin bir de karşılına tasarım bienalinin tematik çağrışımı olarak çıkmasından? Mesela genç kalmanın ve yılların izini silmek için tenin gergin olmasının endüstriye dönüştüğü bir çağda kırışıklıkları, yılların damıtılmış tecrübesinin işareti sayıp Samuel Beckett'in yüz çizgilerinde kaleminin ve sözcüklerinin, Chet Baker'inkinde de trompetiyle notalarının izini görenlerin temaya yakınlık duymalarına da değmez mi bu işe kalkışmak?

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Maslak

İhsan Bilgin 24.10.2012

 Maslak İstanbul'un yeni gündemi: Maslak, paylaşılama nedeni değerli olması dendi, ama niye değerli o zaman? 1970'lere, hatta 80'lere kadar kimsenin yüzüne bakmadığı, yukarıdan Boğaz yolunda geçip gittiği yer, ne oldu da değerlenip parti ve ilçeler arasında paylaşılama hâle geldi?

Anahtar, çevre yollarında; çevreyolu nedir? Bir nehrin iki kenarındaki düzlüğe yayılmış Paris, Londra gibi büyük, Frankfurt, Berlin gibi orta-karar, Floransa, Prag gibi küçük kentlere baktığımızda şu şemayı görürüz: Pergelin sivri ucunu merkezdeki katedralin veya eski belediyenin üzerine batırıp kentin en dışındaki mahalleleri içerde

tutacak şekilde bir daire çizdiğimizde, bu daireyi çevre yolu olarak görebiliriz. Dışarıdan kente doğru gelen karayolu hatlarını da bu çemberle teğet kesiştirip uzatırsak ortaya bir kent şablonu çıkar. Dışarıdan kara hatlarından gelen araçlar, teğet noktalardan çembere dâhil olur, sonra tercih ettikleri noktadan içeri girerler. Kentteki araçlar da yine çevre kuşağa çıkıp dönerek, çemberin içindeki sıkışıklıktan kaçıp tercih ettikleri noktada kente yeniden dâhil olurlar. Kentin kalabalığından hızlanarak kaçmaktır bu, çevre yolu geniştir, debisi yüksektir. Böylelikle dışı içten soyutlayan, yavaş hızlıdan kopararak ayıran, hızlıları dışarıda döndürerek kentten uzaklaştıran işlek bir sistem kurulmuş olur. Kentin makroformu ile kastedilen yaklaşık bu şablondur.

Dairenin çevresini ve merkezini nehir keser; eğer şablon doğru yöndeysse Türkiye haritası gibi yukarısı kuzey, aşağısı güneydir. Dairenin içindeki alanı kestirmeden çevreye iki taraftan bağlayan bir de çap çizgisi çizelim, ki bu da kentiçi bulvarlardan olsun; İstanbul bu şablonun, üstelik de basit ve yalın kısımlarına uymuyor. Nedeni basit: En ortasından nehir geçen bir düzlüğe kurulmamış da ondan; mesele nehir de değil çünkü onun yerine Boğaz, Haliç, Marmara gibi farklı türden doğal su rezervleri veya hatları var. Kent onlar tarafından üç yakaya 1. Eminönü, 2. Beyoğlu, 3. Kadıköy bölünmüş ama çevreyolu formu kent iki yerine üçe bölündüğünden demin çizdiğimiz gibi tam ve kesintisiz bir daire dolmuyor; sular bu ideal formu bozuyor. Sadece onlar değil, pergeli ortaya batırıp daireyi çizdiğimizde bir de tepeler ve yamaçlar var; su kenarlarıyla Çamlıca, Süleymaniye, Pera gibi yamaç ve tepelerle Kâğıthane, İhlamur gibi vadilerle, yükseklikler kalıyor içeride. Kısacası pergeli Karaköy-Eminönü arasındaki geometrik ortaya batırırsak, içinde amorf bir yer yüzeyi kalıyor: "Aman derdimiz de bu olsun!" dememeliyiz çünkü bu derdimiz değil tersine, sevinç ve iyi yaşama kaynağımız. Evet, deminki kentlere göre berbat bir yapı stokumuz olduğu doğru, ama en basit şablona uymamak neden sorun olsun? Tam da bu coğrafi/ topografik özelliği İstanbul'u dünyanın en cazip ve sürprizli doğasına sahip büyük-kentlerinden yapıyor. Kendinden sonraki tüm kentlere rol modeliği yapmış antik-Roma da bu özelliğini tepeler ve yamaçlar kadar düzlüklere ve vadilere ustaca yayılmasına borçluydu Seattle için de benzer şeyler duydum. Heidelberg o kadar küçük ki, İstanbul'dan ziyade orta karar kentlerle anılabilir ancak.

Üç parçalı, engebeli ve lineer bir kent olduğundan dairesel ova-nehir kentlerine uymuyor, Edirne ve İzmit'ten gelen yollar, daire çizmeden, üç parçaya da dokunarak veya keserek öteki tarafa devam eden çevreyolu hatları İstanbul'un sularının veya derin engebe ve vadilerinin üstünden atlayarak, ki böylece kesintiye uğramıyorlar (mesela, iki Boğaz köprüsü ve Kâğıthane vadisindeki ve Haliç'teki iri ayaklı yüksek viyadükler, tam da bu yüksek/uzun atlama noktaları.

Maslak'a dönersek, ne oldu da yüzüne bakılmayan yer, en büyük rant ve siyasi hesap odağı oldu bu son 30-40 yıl içinde? Gayet basit, yukarıda anlattığım birbirlerini de burada kesen iki çevreyolu inşa edildi (1. kırmızı 2. mavi hatlar). Kenti boydan boya kuşatan ve girip çıkmayı sağlayan bu lineer hatlar anlattığım hareketli topografya ve kentin derin tarihi katmanlarıyla da kesişince kent birden büzüştü. Yok hayır, bir de fark edilmeden geçip gitmiş bir doğal felaketin haberini vermiyorum; tabii ki büzüşüp, buruşmaz yeryüzü, ama yeni yol ağlarıyla yerlerin arasındaki tüm ilişkiler değişebilir. Çevreyolları kentin çevre noktalarını sadece merkeze değil birbirlerine de yaklaştırıp, hayatı ve algıyı tersyüz eder. 70'lerin başı: Çamlıca'dan Şişli'ye gidelim: Değil gitmek vasıta ve süreleri saymaya bile üşeniriz en az dört beş araç ve bir o kadar da saat. 73'te 1. Çevreyolu/ Köprü'nün açıldığının ertesi günü tek araç ve 20-25 dk. Çamlıca ile Şişli birbirine yaklaşıırken Kadıköy ve Taksim'den uzaklaştılar. İşte buna büzüşme ya da buruşma diyoruz. Üstelik daha ne dijital telefon var ne de internet, yani zaman sıkışmamış henüz. Her şeyi yapan Roma'dan kalma bin yıllık viyadük ve köprü destekli karayolu.

Bu bir, bir de 80'lerdeki 2. Çevreyolu ve Köprü'yü eklersek toplam 20-30 yıl içinde İstanbul'un nasıl bir ceketin ters-yüz edilmesi gibi tersyüz olduğunu anlarız. İki taraftan da hata yapıp, köprü diye adlandırılıp (üzerine) konuşuldu hep. Oysa bunlar çevreyoluydu ve köprüler de yolun bittiği yerde karşıya, uzun/yüksek atlamaktan başka şey değildi. Şu tuhaflığa bakın ki şimdi de üçüncüleri konuşuluyor üstelik tam da diğer büzüşmeleri ve

tersyüz oluşları gölgede bırakıp tümüyle yeniden altüst gelişme İstanbul tarihinin Konstantin'den beri en önemli projesi metronun tamamlanmasının eşiğinde. Tarih, değil yapanları, ilgilenenleri bile affetmez, böyle önemli bir girişimi yana koyup, Taksim'in, Haliç köprüsünün ve ne idüğü belirsiz bir "dönüşüm" lafının peşine takılınmanın. Şuur kaybı bulaşıcı olsa gerek.

Yeniden Maslak: İki çevreyolunun tetiklediği kentsel değişimler, bu arada onlardan kısmen bağımsız, üçüncü bir gelişmeyle biraraya geldi. Geç-İstanbul'un iş ve hareketlilik merkezi, Beyoğlu ve Beşiktaş'tan hareketlenip, yukarıya Mecidiyeköy ve Zincirlikuyu'ya doğru göçüyordu (yeşil hat). İşte bu üç farklı hareket ve etki gücünün üzerinde buluşup en yoğun etkiyi yaparak birleştiği balan Levent-Maslak hattı oldu (turuncu). Çevreyolları tam burada kesişerek ve de Karaköy'den bu hareketli yeryüzünün sırtlarını izleyerek kuzeye ilerleyen iş merkezinin de varış noktası olarak burası batısına hep Boğaz'ı ve prestijli yerleri alarak ilerlemiş sırt çizgisinin de sonu noktası olduğundan, genişleyen Boğaz-Marmara manzarasıyla birlikte çekiciliği ve cazibesi iyice katmerlenip pekişti. Bu kadar zorlanmaya ne dayanır? Dolayısıyla siyasi ve ekonomik hesaplardan çok daha güçlü ve başa çıkılması olanaksız bir güç alanı yoğunlaşması oldu Maslak'ta, ve de Emden'in kadrainda gayet iyi gözüktüğü şekilde adeta kontağı attı daha da doğal şimşeğe dönüşüp çıktı. Doğa olayıydı sanki; istek, irade, etik ve vicdandan uzak; mekanizma bir kere işlemeye görsün, durdurmak neredeyse imkânsızdı.

neredeysel@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kentsel dönüşüm

İhsan Bilgin 31.10.2012

 Kentsel dönüşüm Önce uyandırılmak istenen çağrışımları ve yan-anlamlarıyla başlayıp, anlamına ve içeriğine geçelim. Yasayla da pekiştirilerek iyice yerleşti, ama pek uygun bir deyim değil, çünkü kasıtlı bir müdahale kastediliyor. Oysa kentler, tıpkı doğanın sürekli yenilenmesi gibi, yavaş yavaş yenilenir; binalar teker teker yıkılır ve yapılır, caddeler açılır, altyapı güncellenir, tesisat yenilenir vs. Dönüşmesi değil, dönüşmemesi kasıt, irade ister. Nitekim kentlerin eski ve/ya kültürel/belgesel değer taşıyan kısımlarını koruyup, oldukları gibi kalmalarını istiyoruz; bunun için kafa yoruyor, nefes ve mürekkep tüketiyor, yasaları, kurumları, seferber edip kaynaklar harcıyoruz; ama olmuyor. Değil SİT ve koruma bölgeleri gibi cazip alanlar, böyle tescilli değer ve sıfat taşımayan yerler ya da manzara vs. avantajı olmayanlar bile tamamen dönüşüyor, aynı yeri bir daha gördüğümüzde tanıyamıyoruz. Bunların çoğu kasıtlı, yani siyasi ve/ya sosyal bir iradenin sonucu olmuyor; tersine, irade, değişimi durdurmaya değilse de frenlemeye, planlamaya çalışıyor. Buna rağmen tıpkı doğa gibi eskiyip, hatta eskimeye fırsat bulamadan dönüşmek kentlerin kaderi.

Roma İmparatorluğu'nun çöküşü sonrası, başta Roma'nın kendisi, kentler uzun süreler kullanılmadıklarından birer birer çökerek harabeye dönüşmüşlerdi. Binalar ve kentler kullanılmaktan değil, kullanılmamaktan eskiyip harabeye veya toprak-altı katmanına dönüşür. 12. yüzyılda ticaretin ve sosyal hayatın canlanmasıyla kentler eski yerlerinde yeniden kurulup yeni hayatın mekânı oldular; olurken de imparatorluk devrinden kalma, kasıtsız, ele-avuca sığmaz, tuhaf izleri de bünyelerinde taşıdılar. Örneğin dünyanın hayranlıkla izlediği Siena Meydanı cazibesinin kaynağı olan eğimini eski tiyatronun üzerine yerleşmesine borçluydu. Dolayısıyla kentler, zaman içinde geçmişin çoğunlukla kastedilmemiş izlerini içererek kendiliğinden dönüşür, yenilenir. Bir de İstanbul'dan örnek: Feneryolu istasyonuna dönen yolun ve yapı adasının kavisi eski demiryolu hattının izidir, ya da Samatya'ya kadar giden Sultanahmet-Beyazıt Divanyolu eksenini Bizans Mese'sinin. Kentin kolektif hafızası da tam bu denetlenmemiş, kasıtsız ve düzensiz, ancak dedektif ya da psikiyatr gibi keşfedilebilecek, esrarengiz

izlerden işaretlerden ve parçalardan meydana gelir. Kent, tam da bu yüzden, bastırılmış unsurları, unutulmaları ve geri dönüşleriyle insan hafızası gibidir; tıpkı hangi ânının, ne zaman, hangi rüyada, hangi sembollerle ve nasıl bir karmaşanın parçası olarak ve ne şekilde geri döneceğinin önceden belli olmaması gibi, kentlerde de neyin, ne zaman, ne vesileyle ve şekilde dışavurulacağını kimse önceden bilemez ve denetleyemez; yine tıpkı rüyada olduğu gibi ancak sonradan yorumlayabilir.

Napolyon'un Mısır seferi her türlü harabe, ve geçmişten kalanı nostaljik muhafaza eğilimi için bir dönüm ve başlangıç noktası olmuştu; hatıra defterleri, fotoğraf albümleri vs. ile de sıradan günlük hayata sızan bu eğilimin patolojiye dönüşme işaretleri hiç de seyrek değildi. Mesela İngiliz mimar John Soane, zamanın başlıca global kurumlarından Bank of England'ın Londra City'deki merkez binasını tasarlarken, projenin fantastik bir eki olarak burada yayımladığım resmiyle bir de Gandy'e harabe olarak tasvir ettirmiştir. 19. yüzyılın en keskin muhalifi Karl Marx, daha bina yeni doğmuş ve kullanılmaya/yaşamaya fırsat bile bulamamışken onun ölmüş, harabe olmuş hâlini tasavvur ettirtecek kadar ileri gidebilen geçmiş düşkünlüklerinde (19. yy. deyimıyla "ruinmania") "ölü seviciliği"ne varacak bir patolojinin başlangıcını sezmiş olmalı ki "Bırakın ölümler ölümleri gömsün!" gibi acımasızlık tınısı güçlü bir sözü sarf edebilmiştir.

Evet, kentler dönüşür, istemesek de dönüşür, Kısmen yönlendirmek bazen mümkün olsa da nasılı önceden bilinemez. Kentsel koruma da doğrusu-yanlış baştan belli teknik bir iş değil, zihinsel ve tinsel olduğu kadar sezgisel ve duysal da bir alandır. Peki ya irade; hiç mi payı olmaz bu süreçte? Ya plan? Eğitimi, öğretisi, jargonu, odası, belediyelerdeki daireleri ve özel bürolarıyla kent planlama disiplini nereye koyacağız bu manzaranın içinde? Plan çoğunlukla kent yapmak için kullanılsa da, bazen yıkmak için de yapılır.

Peki, bugün "kentsel dönüşüm" deyimıyla gündemler işgal edip, kitleleri tedirgin eden şeyle kastedilen nedir o zaman? İşin aslına bakarsak, bir yıkım planı stratejisidir. Evet, kent dönüşür, ama genellikle de iktidarların istediği yönde değil. İşte o zaman, iktidarlar değişimi iradeleri yönüne çekmek için yıkım planlarını yürürlüğe koyarlar; kentleşmeyle ilgili birçok konuda olduğu gibi yıkıp-yapma tekniklerinin mucidi de İngiltere'dir. Sanayi devrimi ertesinde, hızlı kentleşme sonucu meydana gelen sağlık ve barınma sorunlarına müdahale için akıllarına gelen ilk çözüm, yasa çıkarıp sorunun kaynağı sayılan bina ve mahalleleri yasadışı konuma düşürmek, sonra da yıkıp, yenilenmeye zorlamaktı. Yasayla yıkamadıklarını demiryolu geçirerek yıkıyorlardı. Aslında yegâne sorun sağlık, yoksulluk ve barınak da değildi. Bu sorunların, doğa koşulu gibi kader olmayıp sosyal çelişkilerden kaynaklandığının ayırdına vararak, isyan edip başkaldırmış kentsel sınıflar da iktidar ve egemenler için tehdit teşkil ediyorlardı. Hem Londra gibi dünyanın kıymetli bir merkezinde yer kaplıyor, hem de işsiz, evsiz ve eğitimsiz kalıp isyan ediyorlardı. Yeni yasalar ve öncelikli demiryolu hatları da isyan haritasına göre belirleniyor, böylelikle sağlık ve barınak sorununa müdahale etme bahanesiyle henüz çıkmamış isyanların önlemi de alınmış oluyordu; işçi sınıfı sadece sağlıksız koşullarda yaşayıp bir de bunlara isyan etmekle kalmıyor, yaşadığı bölgeleri ucuza meşgul ederek, buraların potansiyel rantlarının sermaye birikimine katılmasına da engel oluyordu. Yasalarla veya demiryollarıyla yıkım, tek seferde tüm sorunları çözmeseyse de erteliyor ve yakın geleceğin çözümüne yer açıyordu. Binalar ve insanlar sermaye birikimine yer açmak üzere ortadan kayboluyor, yerlerine bazen inşaat şirketleri bazen da hayırsever-sosyal kuruluşlarca yeni binalar yapılıyordu. İçlerinde kraliçe Victoria'nın eşi Prens Albert'in de bulunduğu bu hayırsever-reformist kuruluşların yaptıkları, geleceğin reformlarına model ve örnek teşkil edecek ürünler de üretirken; spekülâtorler, eğer "yüzde 5 filantropi" diye anılan vergi indiriminden yararlanmıyorlarsa, eskisinden ince yönetmelik farklarıyla ayırdedilen, sözde-yeni çevreler üretiyordu.

Hikâye ve senaryo tanıdık değil mi? Benzerleri, üstelik tarih kitaplarımızda değil, günlük gazetelerimizin TOKİ kaynaklı haberlerinde yer alıyor. Evet, Britanya, sadece sömürgeciliğin ve sanayi devriminin değil, sosyal sorunlar kadar çözüm arayışlarının da Avrupa ve dünyadaki öncüsü idi. Yüzyıl sonra sorunlarını, yüz elli yıl sonra çözümlerini keşfettik, halen yaşıyoruz. Üstelik erteleme yoluyla çözüme koyulan isim de, acemice, kent

zaten kaçınılmaz olarak yaşayacağı bir sürece isim koyup, rol çalma uyanıklığından öte bir yenilik değil, "kentsel dönüşüm" kod adı ile anılarak yaşananlar. "Dönüşüm"ün gerçekleştiği Sulukule gibi alanlara, Başbüyük'te ve Türkiye'nin her tarafında iftiharla inşa edilen bloklara veya Süleymaniye projesi gibi tasavvurlara bakınca gördüğümüz ise yeni, yaratıcı çözümler de değil; çoktan eskimiş bir mimarının, tazeyken bile köhne ve kasvetli olmuş menülerinin beceriksiz taklitleri. Evet, deprem tehdidi çok ciddi tabii ki, ama "dönüşüm" de inanmamızı bekledikleri gibi sosyal konum ve sorunlardan tamamen kopmuş şekilde dikilmiyor karşımıza; sosyo-ekonomik bir karmaşa bulutunun içinde gelip dolaşiyor tepemizde. Oturduğumuz evler "dönüşüm" için yıkılınca tehlikenin atlatılmış olacağı da doğru değil, aynı inşaat sektörü değil mi yenilerini de yapan, yoksa sektör mü ithal ettiler?

Yaşadıkları yerin saflığını da taşıyan bir Finli gruba verdiğim seminerden sonra ilk soru "sizde imar yasaları var mı?" olmuştu. Cevaba daha da şaşırdılar. "Modern dünyada yasadışı yaşanabilir mi? Bir gün bile kalamazdık ayakta!"

neredeys1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Adabın adresi

İhsan Bilgin 07.11.2012

 Adabın adresi TV'lerde, mimar olmayanları bile uyaran provokatif bir reklam var. İnşaat sektörümüzün frapan yatırımcısı Ali Ağaoğlu, mimarların projelerini elinin tersiyle itip, iyiden, doğrudan, güzelden, mutluluktan anlamadıklarını söyleyip kendi çizdirdiği resimleri örnek gösteriyor.

İmaj danışmanları kimdir bilemem, ama her açıdan problemlili bir mizansen bu. Öncelikle, yatırımcı, müteahhit, mimar karşılaşmalarında defaten bulundum; arkadaşlarım, Türkiye'nin ve ötesinin başlıca sermaye ve yatırımcı gruplarıyla çalışıyorlar, ilişkilerini biliyorum. Bu ortamlarda konu iyiye, güzele gelince, diğerleri sözü hep mimara bırakıp devamını da onun mesaisinden beklerler. Kendilerinin, anlayana yol vermeye, imkân tanımaya hazır, hatta bununla vazifeli olduğunu dile getirirler. İşinsanı, devlet görevlisi ya da sivil toplum lideri olmaları durumu değiştirmez; sözbirliği etmişçesine tekrarlanan tutum budur.

Tabii her işte olduğu gibi mimarlıkta da mesleğe dâhil olmanın öğrettiği ayrıcalıkların yanı sıra deformasyonlar da vardır. Bu deformasyon, iyi, güzel ve doğruyu bilmemek ve bu konularda kendine güvensizlik değil, tersine fazla güven olabilir ancak. Dolayısıyla, öğrenmekten ziyade öğretmeye yatkındır mimar. Abartıldığında Ağaoğlu'nun görmek istediği gibi ezikliğe değil kibre meyledebilir. Tarz, stil vs. sadece mimaride değil, yaşamın tümünde sanki onların sorumluluğundadır. Bunlara, mimarla iş için masaya oturmuş herkes aşınadır, hatta onlar da bunu durumu beslemiş ona yer açmış, görgü yarıştırmaya kalkışmamışlardır.

Tabii, bütün bunlardan tüm projelerin benimsendiği gibi yanlış bir sonuç da çıkmamalı, tersi de oluyor; ama önemli olan, ille onay görmek değil zaten, kendi iç etiğini, davranış kodlarını ve adabımuaşeretini geliştirmiş tüm olgun topluluklarda ve aktörlerarası ilişkilerde olduğu gibi negatif reaksiyonun, yani olumsuzlama adabının da gelişmiş ve yer etmiş olması. Kabullenmek her zaman kolaydır. O nedenle ilişkilerin test edildiği asıl kritik nokta, reddin dile gelme ânıdır. O durumda, kısaca olgun bir aktörlerarası ilişki örüntüsü ve ortamı "hayır" demenin ve reddetmenin uygun ve paylaşılan üslup ve adabını geliştirmiş olmalıdır. Ne elinin tersiyle

pafta itmek, ne de aniden kendi projesiyle övünmeye başlamak bu adabın sınırları içinde kalır. Dolayısıyla, sadece çizdirdiği resimler değil, bu mizansen de Ağaoğlu'nun mimarlığı, mimarları, hatta inşaat sektörünü tanımadığını, muhtemelen henüz ne mimarla ne de sektörün duayenleriyle birlikte masaya bile oturmadağı izlenimini pekiştirmektedir. Sorun, Ağaoğlu ile mimar arasındaki, bilgi ve tecrübe sorunu olmaktan ziyade, Ağaoğlu ile henüz görgüsü ve adabıyla tanışma fırsatı bulamadığı anlaşılan inşaat sektörü arasındaki adabımuaşeret ve görgü sorunudur.

Eğer konu ve iddia, iş masalarında gölgede kalmanın kamu önünde telâfisi ve hıncı değil de tarihe geçme yarışında avantaj sağlamaksa, mizansen yine bu sektörün adap ve kültürüne yabancılığı açıkça ortaya koymaktadır. Rönesans'ın liderliğini de yapmış sanatsever aileler, barok dönem soyluları, tiran da olan imparatorlar ve diktatör devlet başkanlarından başka inşaat tarihine geçmiş yatırımcı yoktur. Bunların ilk üçü için çok geç, sonuncusuna da ortam müsait değil. Yatırımcı değil ama müteahhit olarak inşaat tarihine geçmiş bildiğim yegâne kişi, 19. yüzyılda Kensington, Chelsea, Pimlico, Belgravia bölgeleriyle Batı Londra'nın Victorian *terraced-house*'lerinin hatırı sayılır kısmında payı olan Thomas Cubitt'dir. Ağaoğlu'nun buradan da nasiplenebileceğı bir rol yok. Cubitt, büyük otlaklarını imara açan arazi sahipleri ile geliştiricilerin ve finansör bankaların, tecrübesizlikten yapamadıkları inşaatları, sokak sokak yapacak bir tecrübe ve kapasiteye sahipti ki Türkiye'de bu kapasite ya hiç yok, ya da bölgesel ölçekte çalışan uluslararası müteahhit firmalarda var. Onlar da ölçek ekonomisinin istikrarına dayalı bir inşaat örgütlenmesi ve tecrübesi ile sokak ve caddeler, mahalleler, semtler, hatta şehirler inşa edecek küçük ölçek kalitesinin istikrarına dayalı bir performans kapasitesinden ziyade, tek seferlik mamut projeleri gerçekleştirme tecrübesine sahipler. Dolayısıyla, iri ve ölçeşiz bloklardan oluşan projeler dışında karakterli iskân bölgeleri inşa edecek deneyim ve kapasite ne yatırımcılarda ne de müteahhitlerde bulunmaktadır. Yeni ve sofistike teknoloji kullanarak elde edilen kalite başka şeydir, konvansiyonel tekniklerin ortalama kalitesinin üzerine çıkmak ve orada istikrarı tutturmak başka. Nitekim, Thomas Cubitt'in başarısı, zamanın saray mimarı John Nash'in soyluların kullanımı ve sarayın spekülasyonu için Regent Park ardaalanında ürettiğı kalite standardını Batı Londra'nın prestijli meslek ve konum sahibi yeni orta-sınıflarına taşıyabilmesindedir. Bunun ötesini de Cubitt'in orta-sınıf için tutturduğı inşai standardı, istikrarlı biçimde ama ancak yarım yüzyıl sonra işçi sınıfının, kentin doğu ve güneyindeki sokak ve avlularına taşıyabilen ki o da yüzde beş hayırseverlik vergi indirimi ile Peabody Trust'ün performansı olabilirdi ancak.

Mimar ise imar ve iskân sürecinin başlatıcısı değil, kritik bir dönemecindeki yön vericisidir, ki o kritik dönemeç de ilginç biçimde, bir yandan mimarlık ve inşaat kültürü ve adabı ile ilgili tecrübe noksanlığını ifşa ederken aynı anda da bunlara son vâkıf olma fırsatının da kaçtığı mizansendeki mimarla karşılaşma ânıdır. Evet, bu kadar yanlıştan da bir doğru çıkmıyor. Sonundaki reklâmı süslemek üzere gösterilen, yatırımcılık ofisinde yan-iş olarak çizildiğı aşikâr, ilham yoksunu, sıradan resimleri proje diye benimsemek bir yana, meslekten soyutlanmayı, hatta aforoz edilmeyi, hadi rezil olmayı diyelim, göze almadan "beğendim!" diyecek mimar bulmanın ne kadar meşakkatli olacağını tecrübe etmesini hiç tavsiye etmezdim kendisine. Hadi orman tahsis edildi-edilmedi ve Maslak'ta ev olur mu konularına girmeyelim, ama talep görüyor olsa da fark etmez; öyle bir piyasa ki, bu kadar senedir yapıp da satılmamış proje duymadım daha; hepsi kapışılıyor.

Son dakikanın ve her dakikanın gündemi

Önceki haftanın son iki akşamı son argümanımı pekiştiren, art arda iki uyarıcı haber:

Birincisi: İstanbul'a 3. havaalanı yeri saptanınca Karadeniz kıyısındaki yerin etrafında arazi fiyatlarının artması. Haberi dünyaya geçelim; çoğu yerde manşet olur! Yalova yolundaki "otoyol manzaralı ev!" misali arazilerinin

civarına havaalanı yapılacağı haberi üzerine sahiplerinin, değil sevinmek "arazilerimiz mundar oluyor!" diye sert eylemler başlatmaları beklenir. Ayırt etmeden her türden hareketliliğe sevinmek midir bu, otoyol da olsa, grand-prix parkur pisti veya uçak pisti de olsa...

Oysa öte yandan da zincirinden boşanmış "hareket" kendi başına sosyal tehlikelerin en korkuncu faşizmin belirtisi değil miydi? O faşizm ki, 20. yüzyılın başında komünizmin peşine takılmış ve onu inşa etmeye hevesli kitlelerin taleplerinin ve motivasyonlarının içini boşaltıp "hareket"in kendisinin sahiplenilmesinin icadı olup, fantazmagorik hülyalarla süslenerek musallat edilmemiş miydi modern dünyanın başına?

İkinci haber ise, geri dönüşsüz hastalığa yakalanmış bir yakının akla gelmesi misali, mani olunamayan malum proje nedeniyle, muhayyilelerde daha yaşarken nostaljiye dönüşmekte olup son defa görülmek için de sayılı zamanın kaldığı Taksim'de, operasyon başlayınca çevredeki daire fiyatlarının artması. Çevre dedikleri de: Cihangir. Tam karşısındaki Salacak'la beraber İstanbul'un en garantili ve geniş manzaralı semti. Eğer oranın da fiyatı Taksim kazmasıyla artacaksa, yeni havaalanı civarındaki en pahalı apartman da doğrudan pistin üstüne yapılan olur herhâlde. Bir kez "zıvanadan çıkılmaya!" görsün, nerede durulacağı belli mi olur?.. Yerli-yersiz kullanılmaktan aşındırıldı, ama bazı durumları "akıl tutulması"ndan iyi anlatan deyim de hâlâ yok. İstanbul dışındaki okurlar İstanbul'un iç sorunlarında bu kadar oylanmamı mazur görüyordur umarım. Ne de olsa Türkiye İstanbul değildir, ama "İstanbul Türkiye'dir".

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul projeleri (1)

İhsan Bilgin 14.11.2012

 İstanbul projeleri (1) Baktım ki Murat Belge, Halil Berktaş ve Alper Görmüş'ün yazı formatı gayet okunaklı oluyor, ben, haftada bir yazsam da, bir seri ile kafamdaki bazı konuları ilintilendirerek sıralamaya karar verdim. Ayrıca hem en çok yanıt aldığım, hem de benzeri istenen yazım da "Maslak" oldu, ilgiyi çeken oradaki "kent okuması"nın yeri özgüleştirmesi olmuş. Güncel projeleri gözden geçirmek özgül İstanbul okumaları yapmaya da fırsat tanıyacak; sonra istediğim yerden sürdürürüm nasıl olsa.

İstanbul'un sürekli yenisine maruz kaldığı aktüel projeler malum, bu aktüel ve gündem olanları bir de olmayıp daha güzel ve iyi yaşanır bir İstanbul hayal et[tir]mek için kullanılabilecek birkaç kritik ve henüz hepsi proje değilse de tahayyül ile aynı paket içinde sergileyeceğim ki kıyas mümkün olsun.

Ama önce başlanıp da Kürt sorunu ve demokrasinin genişlemesi misali hevesi kaçmış gözükken iki konu var ki, önemleri nedeniyle aktüel projeler kadar kendi tasavvur ve hayallerimi de gölgede bırakıyor. Diğerlerini sonraya bırakıp o ikisiyle başlayacağım.

Metro

Tabii ki önce metro, yani entegre raylı sistem. Metronun ayırdedici özelliği yerin altından gitmek değil; birbirini tamamlayan bir ağ sisteminin, tıkanma riski olmadan kesintisiz akması. O nedenle, asfaltla kesişmeden, kesişse de sıçrayarak devamı önemli. Dolayısıyla, kesilmeyen bir hat ve istikrarlı sürat önemli; yeraltı, yerüstünden keskin ayrımıyla garantiliyor bunu. Yeraltının sonu gelince yukarıdan rayla devam; akışı ve hız istikrarını bozmuyor. Paris ve Londra'da çok var yerüstü bölümleri. Belediyenin grafik şemasını şimdiden tedavüle soktuğu raylı sistem ağı bu entegre sistemin asgari koşullarını yerine getiriyor. o nedenle hatların teker teker açılmasını beklemeye gerek yok. Tek seferde ve görkemli bir açılışla, trafiğin en sıkışık saatinde, başbakan ve başkan İstanbul'un ücra bir köşesinden yolculuğa başlasalar ve tercihen alâkasız bir başka köşede verilmiş randevuya TV'ler vs. eşliğinde naklen yetişip, yolculuğu bitirseler? Tabii ulaştırma bakanıyla ilçe başkanlarının da ayrı ücra ve ters duraklardan kalkarak buluşmaları da buna eklenebilir. TV'ci olsam naklen paralel maç yayınına çevirirdim bu ritüeli ve o gün İstanbul'un 15 asır önceki fethinden daha önemli, zengin ve anlamlı bir fetih günü olarak hep kutlansa fena mı olurdu? İnsanlara değil, zorlu bir topografya ve coğrafyaya karşı fetih; gemileri tepeden, Hasan'ları da surlardan atlatmak gerekmezdi hem.

Evet, malum ulaşımı hızlandıracak, o nedenle de çok önemli ama nasılı da onun kadar önemli akla getirmesi ve hayali zor bazı yan sonuçları da olacak: sadece her yeri birbirine daha ulaşılabilir kılmakla yetinmeyecek, uzaklarla, merkezler bir yana en uzakları da birbirine bağlayarak, yaşamadan hayali kurulamayacak çok girift ve yıldız formların toplamıyla oluşan bir ağ da meydana getirecek (bkz. şekil).. deminki örneklerle sadece Üsküdar, Karaköy ve Taksim değil Bakırköy ile Ümraniye de çok yaklaşacak.

Belki bütün bu yaklaşımlardan daha da önemlisi seyir zamanını dakikalar düzeyinde bilip. Yeşilköy'den Bostancı'ya 30-40 dk. aralığında randevu verilebilecek.

Liman/Rıhtım

Başlanıp tamamlanmayan diğer iş, limanın yenilenmesi: Aktüel projelerden farkı, önceki iktidar tarafından başlatılıp yarım bırakılması. Bu iktidar da sahip çıkmadı Tabanlıoğlu projesine, başkasına da talip olmadı. Liman dönüşümü ve yeniden kullanımı şundan önemli: liman dediğimiz iki kara parçası (Karaköy ve Haydarpaşa) büyük-İstanbul'un üç yakasının tam ortasında, yani ağırlık noktasında duruyor. Tıpkı halterin ortasındaki ağırlık noktasından en kolay kaldırılması gibi, şehri de o noktadan tutup çekip-çevirmek; kısaca, planlamak mümkün. Çevrede yapılacak operasyonlar sıkışıp pot yaptıkça ortaya doğru itip sıkışan havayı boşaltmak mümkün, işte merkezdeki bu kıymetli boşluk Karaköy-Tophane rıhtımıyla, Haydarpaşa konteyner terminalinin toplamından oluşuyor, aslında İstanbul gibi bir şehrin limanı olmak için cılız bir yer. İstanbul'un üç yakasından ancak biri büyüklüğünde olan Hamburg ve Amsterdam şehirlerinin bugün Santral'da tanıtımı yapılacak kitapta (*Liman Kentleri: Amsterdam, Barcelona, Hamburg*) yer alan haritalarıyla kıyaslanınca aradaki devasa fark dikkati çekiyor ki onlar son 20 yılda ikişer hamleyle yenilendiler bile, Hiç bunlar kadar önemli bir liman olmamış Barselona ise olimpiyat vesilesiyle kıyılarını topladı. Kentleri ve limanlarını Ortaçağ'dan beri, küresel ticaret trafiğinin içindeki konumları ve bu bağlamlarda üretilen kent formları ve mimarileriyle birlikte ele alıyor; kentle mimarlığı, sosyolojiyle tarihi ve iktisadi aynı hikâyenin parçası kılma iddiasında olan ve Vitra'nın desteğiyle basılan kitap, bugün saat 18:00'de dünya limanlarının dönüşümünü karşılaştırmalı olarak inceleyen Hamburg Hafen-City (liman-kenti) Üniversitesi Dekanı Prof. Dirk Schubert'in konferansı ile kamuoyuna tanıtılacak. Dünya örneklerini izlemek ve tartışmak İstanbul kıyıları/limanları-nın dönüşümü için mevcut öneriyi ve başkalarını geliştirmeye katkısı olacağı aşikâr.

neredeysse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul projeleri (2)

İhsan Bilgin 21.11.2012

İstanbul projelerini değerlendirmeye geçen hafta, aciliyetlerine rağmen gözden düşmüş gözükten metro ve liman/rıhtım dönüşümü konuları ile başlamıştım. Bu sefer sırada onlardan rol çalan projeler var.

İstanbul'un tepeden kararlarla gelip, kentlilerin direncine rağmen, tipik iktidar hırsıyla gündeme alınıp maruz bırakıldığı projeleri bu kez de hiciv yoluyla (aksini çok yaptık/m) değerlendireceğim. Sonra da eğer kentliler karar süreçlerine katılsaydı gündeme gelecek temel ihtiyaçlarla ilgili konulara sıra gelecek. Tabii, İstanbul'a ve sorunlarına sığmayan konular da bitmiş değil; onlar, daha da sonraya...

Zihni ve Âkil Beyler

Önce karakterleri ve ortamı tanıyalım: Zihni Sinir ve Âkil Mantık Beyler; ilki bildik bir kurgu kahraman, diğeri benim icadım. Lüzumsuz icatların mucidi Zihni Sinir'in *Gırgır* dergisinde köşesi vardı: Çaydanlığın kapağına takılıp, su ısınırken yandaki akvaryum balığına da yem veren aparat türünden buluşları paylaşırdı okurla, inceledikçe komikleşen icatlar, faydasız ve zararsız olurdu. Buradaki "Proce"ler kamusal nitelikte ve dev müdahaleler olduğundan zararlı olabiliyor. Âkil Mantık ise, bu teknoloji ve yenilik düşkünü karakterin tersine, faydalı tutumların, birikimin, kültürün, keşfin ajanı; kâşif eğilimli. Kısaca mucit-kâşif; sivri-düz/ törpülü zekâ; teknoloji-kültür zıtlığı. Abarttıklarında, Zihniler afacanlık ve cinfikirliliğe, Âkiller ise mollalığa meyledcek. Tabii, karakterler şahsileşirken hassas karışımlarla olduğu kadar, ters bileşimlerle de şahsiyete dönüşüyor.

İki karakterin tezahür ettiği ortamlar: U biçimli divan nizamında oturulan Meclis, niceliğinden bağımsız, Bakanlar, Parti, Merkez Karar-Yürütme Kurulu, Danışma gibi her türlü parti ve devlet kurulu/ meclisi olsun. Katılanlar da her türlü politikacı, başkan, müdür, memur, teknokrat, bürokrat, delege, danışman, uzman vb. Memleket meseleleri üzerine iktidarın yetki, güven ve kibriyle sohbete dalınmış olsun, kulak verelim.

Kanal

İlk sözü alan Zihni: "Boğaz, Allah'ın ne nadide lütfu, bir tane de biz yapsak fena mı olur?" Âkil: "Kanal dediğin Süveyş ve Panama gibi birbirinden kopuk denizleri bağlayan geçitlere denir. Böylece deniz trafiğini küresel ölçekte hızlandırır, ticareti büyütür. Boğaz varken hangi kopuk denizleri bağlayacak ki?" Aklını mı kaçırdın? O zaman İspanyollar da Portekiz'le İber Yarımadası'nı çapraz bölen bir kanal mı açsınlar? Ancak "İşte vizyon budur.. Zihni Bey'i çok kışkırdım!" diyen bir TV yorumcusu ya da köşe yazarı çıktı mı iş sarpa sarar, ateş de bacayı sarmış, son viraja gelinmiş demektir. "Vizyon" sözcüğü Zihni Sinir'in işaretidir zaten, hemen çıkarır kafayı. Mecliste eğer bir de başbakan, belediye başkanı türü muktedir varsa ve akıllı yatmışsa iş çığırından çıkmış (gazetelere dev manşetler, tv'lere tartışma programları konusu hazır demektir.

Köprü

Başka bir gün: "Sabırsız Zihni Beylerden biri: "Madem Boğaz'a köprü yapıyoruz, bari hem Boğaz'ın hem de kanalın üzerinden tek seferde atlayanını yapalım ötekini AP de, ANAP da yaptı." Mühendis Âkil: "O uzunlukta köprü olmaz; hesap-kitap vs?!"... "Neden, vizyonun mu noksan yoksa? Böyle, hiç yenilik olmazdı".. klişesine karşı, temkinli bir Âkil'in "Koca İstanbul'u uyduruk rekorların yanına yazdırtma bize" şeklinde tezahür eden? Kültürlü klişesi de kesmez artık, Zihni, kurnazca gözlerini kısarak ekler, "Boşverin rekoru, şöyle Leonardo'nun

çizdiği köprüyü Haliç'e inşa edip kültür dünyasının gönlünü alsak?!" ... "Yahu aradan o kadar zaman geçmiş, teknoloji değişmiş, yeni imkânlar çıkmış, neden o sınırlarla yetinelim?" diyen Âkil Bey'e, bir de "Temsil teknikleri bile değişmiş, adamın çizdiğini anlamayız bile" diyen akademik bir Âkil çıksa bile, "Biz de bugünün şartlarına adapte ederiz ".. diyecek bir sentezci, Zihnilerin veya Âkillerin arasında mutlaka bulunur ve sentezin geri dönüşü yoktur artık. Herkesin akli yatıverir...

*

Taksim'i, ve camileri yazıp sorun odaklı makul projeleri de özetlediğimde yerime sığmak mümkün olmadı. Yarın burada Taksim ve camilerle devam edip sonra da absürd olmayan sorun odaklı projeleri özetleyeceğim; daha da sonra öncelikli sorunlarla ve çözümlerini teker teker ele almaya gelecek sıra...

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul projeleri (2) devam

İhsan Bilgin 22.11.2012

Saçma ile başatmek meğher ne zormuş, alıştığım tarz ve usuller yetmeyince hiciv yoluna başvurmış, onunla da ancak Bertolt Brecht ilgisiyle aşına olduğum epik tarz aracılığıyla başa çıkabileceğimden, dün politikacı memur, profesyonel Zihni Sinir ve Âkil Mantık Beylerden bir meclis kurmuş ve onları kanal ve köprü projeleri üzerine konuşturup düşüncelerimi aktarmıştım Şimdi kısa ara sonrası devamını izleyelim..

Cami

Keskin Zihnilerden biri, "Yahu Kemalistler kovalıyor, biz de kaçtıkça solcuların içine düşüyoruz. Onlar cami sayıyası yaydıkça biz de demokrasi, insan hakkı gibi sorunlarla uğraşıyoruz; hâlbuki en iyi müdafaa hücumdur: Taksim yerine akla gelmedik bir yere yapalım. mesela, Çamlıca tepesine; Kanuni'yi bile aşarız"..

Takma adı "gıcık" olan Âkil'in cılız sesi, "Kanuni'yi aşip ne yapacağız, yedi düvele hükmetmiş sultanla yarışıp şanlı tarihi mi sileceğiz? Bugünün oyla seçilmişinden öte neyiz ki?" dese de sentezin tuzağına düşülmüştür bir kere. "Bu kafayla ne Kanuni ne de Atatürk olurdu. Demokrasiydi insan hakkıydı derken milletle, kutsalımızla aramız açıldı" klişesi hazırdir kenarda, ve "Ama tabanımız genişledi... desteğimiz arttı".. tezi, bile klişe gibi tınlar artık "Bırakın Çamlıca'yı da iyice beklenmedik bir yere dikelim.. Mesela Ataşehir'e, otoyolun dibine, blokların önüne".. diyen biri mutlaka çıkacaktır. "Ne cemaat ne de otopark var!" uyarısı bile manasız kalacaktı artık, dile gelseydi bile.

Taksim

Arabulucu bir Âkil "Camiyi nereye yapacağımızı düşüneneçimize Taksim'e ne yapalım diye düşünsek".. "Olur mu sırf inat için proje?".. "Tabii olur, buldum!!".. Taksim'e her yönden bir sürü yol çıkıyor, hepsini yeraltından

bağlayıp üstünü yayaya açalım!".. "Ama yayalar zaten orada aylak aylak yürüyenlerle dolu.." "Güvensizdi, vatandaşa açtık deriz".." "Yok,yok, bunu anlatamayız!".. "Olsun".." "İyi de kim inanır?".. "Herkes; çünkü genelde yayaların yürüyecek yeri yok algısı var.." "Yeri ve nedeni önemli değil, biz direkt algıya oynarız.." "Nasıl olsa,meydanda curcuna ve tehlike var sanıp ve/ya agorafobi nedeniyle çıkmıyorlar".." "Herkes belirsiz bir başkasından korkuyor".." "Tanıtım uzmanı demişti hani: 'Yaptığınızı savunamıyorsanız önce sorunun reklâmını yapıp yaratın. Yaptığınızı; onun çözümü olsun; tersi bile olur'.. diye".." "Tamam 'yayalaştırma projesi' deriz. o zaman!"..

İçten bir Âkil, "Ama zaten yayaların!"da ısrarlı olsaydı da klişenin gücünden taviz vermeyen bir Zihni'den "Yayalaştırma medeniyettir!" cevabını alacaktı mutlaka. Arabulucu bir Âkil de vardır her mecliste. "Zaten yeraltı eser sayılmaz, biz yıkılan kışlayı tüm ihtişamıyla yeniden yapsak ya!"

"Hepsini niye yapmıyoruz? Camileri de yayayı da kışlayı da!".. diyen bir muktedire kalır iş... Zaten olmasa muktedir de olamazdı. Sentez beklentisinin yine sonu gelmemiş; kasıt ve beklenti eşiklerinin dışında bir yerde buluşulmuşuldur: Tıpkı gelenek-modern sentezinin her seferinde ikisinden de tatminsiz yerlerde sonlanması gibi.

Sorun odaklı proje

Beklenmedik sürprizler de mümkündür; politikayla, sanatı ve yaratıcılıkla dayanışmayı bir tutmayı bilen bir âkil, alaycı bakışlar eşliğinde söz alabilir: "Bilim-Sanat Vakfı'ndan gençlerle iş edinip Mimarlık Fakültelerini, Mimar, Plancı Odalarını, sivil örgütleri dolaştık; 'İstanbul'un sorunları nelerdir? Kim, nasıl çözer?'.. sonuçlar çıkardık".. Kimse not defterinde yazanları merak etmedi, "Özetle!" dedi aceleci bir ses.

Ve özet: Rekreasyon için Hyde-Park,Tiergarten, Central-Park gibi merkezî bir "kent parkı" ile Murat Belge'nin kültür/tarih parkı diye yazdığı Roma'daki "arkeoloji parkı" gibi öneriler var; Kâğıthane Vadisi çok uygunmuş; detaylı projesi bile var. Mesken sorunu için de: "Teşvikiye, Levent, erken-Ataköy gibi ender ve karakterli modern iskân yerleşmelerinin korunması ve model alınarak,yenilerinin yapılması".. Her madde için ayrı ayrı toplanalım, çok detay var.

Sıkıntılı iç geçirmelerle dağıldı...

Böylelikle Zihni ve Âkil Beylerle onları vareden mizansene ihtiyacım da bitiyor. Haftaya eski dil ve üslupla devam edeceğim.

neredeys1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul projeleri (3): Arkeoloji parkı

İhsan Bilgin 28.11.2012

İstanbul projeleri (3): Arkeoloji parkı Önce Metro ve liman/rıhtım dönüşümü, sonra da Kanal, Taksim, camiler, köprü gibi Zihni Sinir procelerini teker teker ele almıştım. Nihayet daha iyi bir İstanbul hayalinin proje

ve tasavvurlarına sıra geldi. Parklarla başlamak istiyorum, önce arkeoloji: Murat Belge adını kültür ve tarih parkı koyarak bir arkeoloji parkı tasvir etmişti; sınırları Sultanahmet'ten taşırılıp, hatta Topkapı Ayasofya'dan başlatılıp Beyazıt üzerinden Yenikapı'ya oradan da sahilden ve içeriden Yedikule'ye kadar uzatılabilecek bu parkurun malzemesi. Başta Hipodrom'un Cankurtaran'a bakan sapasağlam Sphendon duvarı ve surlar olmak üzere, yeni kazılarla keşfedilecek başka mekân kalıntıları ve müzelerdeki İstanbul kökenli parçalarla, çağdaş iletişim teknolojilerinin her türlü enformasyon aracından oluşabilir.

Tamam da bu parkur neyin nesidir ve niye İstanbul'un acil projeleri arasında olsun? Öncelikle rekreatif kapasitesiyle kentin yaşam konforuna olağanüstü katkı yapar. Tıpkı Boğaz'ın gemi trafiği işlevi yanında esas olarak rekreatif işleviyle kentin yaşam kalitesine katkıda bulunması gibi. Bunlara Kâğıthane kent parkı projesiyle de döneceğiz ama önce arkeoloji parkı, ayrıca bu parkın İstanbul'la sınırlı olmayan evrensel bir işlevi de olabilir, geleceğiz.

Roma ve İstanbul

Bugün Roma hâlâ dünyanın en güzel şehirlerinden biri, iki şeye borçlu cazibesini: İlki, İtalya'nın köylerine kadar yayılmış, yörelerin toprak rengi ile tonlanıp, nüanslarla binaların tümüne yayılan sıvanın harcı. Dolayısıyla, tüm dünyayı çekim alanına sokan ülkenin ve kentin cazibesi sadece sanatın ve rönesansın ayrıcalığı ile değil, belki daha da yaygını sıvacı marifetiyle yapılarak, nüanslarıyla yan yana dizilmiş binaların bütünlüğü ve uyumu ile mümkün olmuş. Roma da vurgu farklarıyla köylere kadar yayılmış bu toprak renkli sıvadan kırmızının tonları ile nasiplenmiş. Bütün şehir zevkli ve usta bir projenin ürünü gibi yekparelik içinde; farklar, olup-olmama sınırlarında, ressamın fırça darbeleri gibi duran tonların nüanslarında. Üstelik de bunlar, kentin üç parçasından sadece birine ait, yani Antik Roma ardından Papalığın taşınmasından sonra kurulan ve bugünkü kentin merkezini oluşturan Barok dönemi Roma'sında. İkincisi ise, yan yana dizilmiş Foro Romano ve Fori Imperiali arkeolojik parklarının Antik Roma'sı. Merkezdeki Barok Roma kısmen antik kentin üzerine kurulduğundan Arkeoloji Parkı ile yan yana duruyor ve Pantheon'da olduğu gibi zaman zaman Antik Roma izlerinin yukarı taşmasına izin veriyor, üçüncüsü de kenti kuşaklar hâlinde saran ve gevşek yerleşme dokusu ve yoksul mahalleleriyle de Sica'nın metropolitan Roma'sı. Bu mahalleler Barok merkeze ve Arkeoloji Parkı'na metro ile bağlandığından parkla birlikte kent merkezi, kentin tamamı ve nehrin karşı yakası Trastevere'den ulaşılır ve kullanılır hâldeler ki Roma'yı tamamen turistlerden oluşan Venedik gibi kentlerden ayıran canlılığın ve kozmopolitanlığın kaynağı tam da farklı kent parçalarının birbirine açıklığında. Cazibenin ikinci kaynağı da bu açıklık zaten. Canlı ve işlek bir metropolün tam ortasında kaldığı için dolmak ve kımıldanmak, şehir olduğunu hatırlamak için turiste ihtiyacı yok. Turist gelince hatırlamıyor şehir olduğunu. Turistler zaten işleyen bir şehre geliyorlar; Arkeolojik Park da büyük-şehrin her yerinden kolay ulaşılır mesafede olduğundan rekreatif işlevini sadece turistlere değil Romalılara da sunuyor. İstanbul'a Topkapı- Yenikapı- Yedikule arasına yapılacak bir arkeoloji parkının, özellikle de metrodan sonra kentin, Boğaz kadar rağbet gören rekreasyon bölgesi olması hiç de hayal değil. Zannedilebileceği gibi arkeolojik parka gitmek ne kültür ister, ne de kültür aşılır; tersine kent kültürüne ve mekânın derinliklerine âşinalaştırır. Kanıt mı, en azından emâre: Turistsiz bir mevsimde Antik Roma Parkı'nın kalabalık ve canlılığının, Roma kenar mahallelilerinin akınından kaynaklandığı aşikâr olsa gerek. Nasıl ki Boğaz'la sadece kaptanlar ve balıkçılar ilgilenmiyor tüm kentliler rekreasyon için kullanıyorsa bu parka ilgi de sadece arkeolog ve koleksiyoncularla sınırlı olmayacak, herkes kullanacaktır.

Arkeoloji parkının kente katacağı konforu test etmek için Roma'ya gitmek de şart değil Topkapı ve Aya İrini'nin arasındaki Arkeoloji Müzesi bahçesinde ağaçların gölgesi ve binadan artan taşların arasında bir çay içmek dahi yeter. Ne Boğaz ne, Salacak ne de Eyüp veya Moda, hepsinden çekici ve lezzetli...

Bu parkı tüm İstanbul'a yaklaştırıp tam ortasına koyacak olan ise pek çok hattın düğüm ve transfer noktası olarak Yenikapı'yı İstanbul'un tam merkezine taşıyacak metro/marmaray ağı olacak. Böylece park, kentin her yerinden 10-20 dk. mesafeye taşınmış olacak ki, imkânsız bir hayal olan herkesin kültürlü olması yerine, 15-20 dk. yetecek herkesin arkeolojiyle ve antik kentle buluşması için...

İstanbul'un Arkeoloji Parkı'ndan beklenebilecekler İstanbul'la ve rekreasyonla sınırlı da değil...

*

Gazete yazısı alışkanlık eksikliği olsa gerek, yine sığamadım. Parkın evrensel işlevi ile İstanbul'un paradigmatik/tarihsel kapasitesi yine sonraya kaldı yarın koymaya çalışacaklar; olmazsa; haftaya "Kent Parkı" ile devam..

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul projeleri (3): Arkeoloji parkı devam

İhsan Bilgin 30.11.2012

 İstanbul projeleri (3): Arkeoloji parkı devam *İstanbul'un aktüel projelerini Zihni Sinir nitelikleri nedeniyle epik formunda yazdığım için sığdıramamıştım. Arkeoloji parkı da arkeolojiden ziyade tarih, kent ve ideoloji meselelerine girmeyi gerektirdiği için sığmadı. Öncesinde Roma ile İstanbul vardı. Bu kez de Doğu-Batı ikiliği ile bazı düşünürler eşliğinde İstanbul'un paradigmatik kapasitesi:*

Doğu-Batı

Sorgusuz sualsiz sindirdiğimiz şu malum Doğu-Batı ikiliği pek o kadar da kuşatıcı ve evrensel bir ayrım değil. Referansı ne dünya coğrafyasının tamamından, ne de geniş zamanlarından türemiş. Tersine kürenin çok küçük bir kısmına ve zaman dilimine ait Roma İmparatorluğu'ndan kaynaklanıyor; hem de onun en geniş ve yaygın zamanlarından da değil 5. yüzyıldaki Doğu-Batı diye bölünmüş hâlini referans alıyor. Evet, Ege'den geçen bir hat bölüyor hâlâ dünyayı; Anadolu üzerinden doğuya doğru gidersek Çin ve Japonya sahillerinden Pasifik'teyiz; aradaki her yer Doğu. Eğer Avrupa üzerinden batıya gidersek, Kaliforniya ve Meksika sahillerinden yine Pasifik; aradaki yerler de Batı. Üç iri kara parçası kaldı dışarıda Afrika, Güney Amerika ve Avustralya. Küreyi birleştiren iki önemli tarihî dönüm noktası var. 15. yüzyılın keşif ve fetihleri ile 19. yüzyılın sanayi devrimi.

Braudel, Wallerstein vd.

Önce Batı üzerinden Kuzey Amerika katılmış bu kervana, sonra geri kalanlar; hâli-vakti-yerinde Kuzey'e karşı Güney'deki kıt-kanaat konumlarıyla, Doğu'nun yanında saf tutmuşlar. İşin tuhaf tarafı, arada bu kadar şey olduktan ve dünya, coğrafyası ve kaderiyle bu kadar bütünleştikten sonra dünyanın hâlâ 5. yüzyıldaki siyasi bir bölünme ile açıklanmaya devam edilip, bundan şüphelenilmemesi. İşte o bölünmenin Roma ile birlikte iki

başaktöründen biri olan İstanbul'un arkeoloji parkı, bu arkaik/anakronik adlandırmanın tuhaflığı kadar sonraki ve önceki upuzun yüzyıllarla, kayda değer olayların cereyan ettiği devasa coğrafyaları da hatırlatıp bilinçaltından kurtarmak bakımından evrensel bir işlev de taşıyabilir. Tıpkı araştırma nesnesini bölünme sonrasının değil öncesinin sınırları ile tanımlayıp "Akdeniz" diye adlandırarak entelektüel dünyada geçmiş kadar geleceği de siyasi bir bölünmenin hegemonyasından kurtarıp, ekolojiye, ekonomiye, kültüre, sosyal ve günlük yaşama açan Fransız tarihçi Fernand Braudel gibi. Öyleyse, bir tarihçinin akademik dünyada cesaret edip yapabildiğini İstanbul gibi bir kentin tarihi üstelik Roma ile el ele verip niye yapamasın? Roma'nın neden ve nasıl yıkıldığına odaklanan bir tarih merceği ancak egemen sınıfların otoriteleriyle iç hesaplarını, yani siyasi tarihi görünür kılarken, Braudel'in Roma'nın bölünme öncesinden yola çıkan ve "Bu kadar geniş coğrafya nasıl birarada durmuş" sorusuna odaklı okunabilecek merceği ile, hep aynı inşai kesitteki yollarla birbirine bağlanan geniş Akdeniz coğrafyasının yol ağıyla birarada durması kadar, Roma'nın forum, agora, bazilika, tiyatro, hipodrom, hamam, su kemeri, şehir suru gibi mekân ve altyapı tiplerini standartlaştırılıp tüm kentlere yayarak Roma kentinin gündelik yaşam tarz ve alışkanlıkları ile standartlarının geniş coğrafyaya yayılması yoluyla da sürdürdüğü egemenlik biçimini de anlayarak maddi kültür tarihine ve gücüne âşina olmak da mümkün olacaktır. Tam da bu standardize inşaat sistemleri nedeniyle Roma kentleri üzerine kurulmuş bugünün kentlerinin çekirdeğini oluşturan Ortaçağ kentlerinin altını oyunca neyin, hangi sırayla çıkacağını biliyor ve tanıyoruz. Roma'daki Piazza Navona'nın altında hipodrom, Siena Meydanı'nın altında tiyatro olduğunu kestirmek için kazmaya bile gerek yok. Yüzeye taşmış yeni formları ele veriyor zaten aşağıda ne olduğunu. Roma İmparatorluğu'nun birarada durmak için gösterdiği inşai dirayet ve performans, askerî ve siyasi dirayetten daha dikkate değer olsa gerek, ki sırf buna işaret etmek için bile arkeoloji parkına gerekli emeği ve kaynağı harcamaya değer. Tabii, ille ulvî bir sebep de gerekmiyor. İstanbul'un ihtiyacı ve belediyenin dirayeti yetmeli parkı yapmak için; diğeri de "fena mı olurdu?" cinsinden bir temenni ancak, önemsenmeye vesile olsa bile yeterdi. Yoksa, perspektifi en fazla Ortadoğu ile sınırlı yerel politikacıları ciddi ciddi evrensel çapta ideolojik/politik müdahale misyonuna davet, safillikten öte ne olurdu ki...

neredeys1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul projeleri (4): Kent parkı

İhsan Bilgin 05.12.2012

 İstanbul projeleri (4): Kent parkı *Belediyenin gündeminde olmayıp kentin ihtiyaçları açısından acil olan ve İstanbul'un total yaşam konforuna ciddi katkı yapacak konu ve projelerin tahayyülüne, parklarla başlamıştık. Arkeoloji parkından sonra bu kez de kent parkı... Bugünü bir fenomen olarak kent parkının ne olduğuna ayırdım, hepsi biraraya sığmayacağından konunun İstanbul kısmını da haftaya yazacağım. Sonra da sıra iskân ve yapılaşma sorunlarıyla çözüm tahayyüllerine yani evlerimizle mahallelerimize gelecek. Tabii her sorunu bir gazete köşesinde çözemeyeceğimiz de malum; ama Taksim ve kopya camilerle içlerimizi bu denli karartan bir gerçekliğin üzerine çözülebilirliğe dair bir iyimserlik iması bile fena olmaz herhalde.*

Önce kötü haber:

Modern İstanbul'un 1800'lerden beri modern kentlerin başlıca sosyal donatılarından olan bir kent parkı yok. Dolayısıyla, bu eksik, arkeoloji gibi ancak Roma ile paylaşabileceği ayrıcalıklı bir donatının yokluğu değil, küçük

kentlere kadar tüm modern kentlere kıyasla her gün yeniden yaşadığı bir eksiği ve mağduriyetidir. Hemen Gülhane ve Yıldız parkları akla gelse de bunlar modern şehirciliğin anladığı anlamda parklar olmayıp, saray bahçesi boşluklarının kent[li]lere açılması ile elde edilmişlerdir. Kaldı ki Yıldız'da ciddi bir saray yapısı da yoktur: Sarayın Topkapı'dan Beyoğlu yakasına taşınma sürecinde Dolmabahçe öncesinin geçici ikametgâhıdır ve küçük köşk ve pavyonların toplamından oluşmaktadır. Saraydan ziyade Boğaz'ın korulara gömülmüş Hidiv Kasrı benzeri malikânelerinin büyük ölçeklisidir. Dolayısıyla, Boğaz her ne kadar böyle irili-ufaklı korular ve onların bünyesindeki köşk, kasır ve pavyonlarla doluyorsa da bunlar, Londra'daki Hyde Park ve Regent's Park, Paris'teki Lüksemburg Parkı, New York'taki Central Park, Berlin'deki Tiergarten ve Chicago'daki Millenium Park türünden bir kent parkı niteliğinde olmayıp; Berlin'deki Charlottenburg sarayı bahçesi, Viyana'daki Schönbrunn ve Belvedere saray bahçeleri türünden soylu sınıf işlevlerinden devşirme yeşil alan boşluklarıdır. Kentin bünyesine sinip entegre olmaktan ziyade büyük kapı ve duvarlarla tecrit olmuşluklarının nedeni de zaten budur. Buna karşın, örneğin, kendine özgü kentleşme süreci nedeniyle her mahallenin bir mahalle parkı etrafında şekillendiği Londra'nın, yine özel nedenlerle Hyde Park ve Regent's Park gibi iki de iri kent parkı vardır.

Peki, kent parkını kente entegre diğer rekreasyon boşluklarından ayıran özellikleri nedir? Öncelikle, baştan bu işlev için tasarlanmış olması; sonra ölçeği ve yeri: bunlarla kastedilen tüm kentin kullanımına yönelik bir kapasitedir ki genelde kent sınırları içindeki en büyük boşluk olmanın yanı sıra kentin tüm noktalarından kolay ulaşılabilir olması sözkonusu olmaktadır.

Kent parkı esasen bir 19.yüzyıl olgusudur. Kent dışına çıkacak vakitleri ve nedenleri olmaması nedeniyle mahrum kaldıkları doğanın, kentli sınıfların olduğu yere, yani kente getirilmesi demek olan kent parkının iriliğinin nedeni de bu doğa ikâmesidir; eski sarayın bahçesi ne kadar büyük olsa da doğa hissi vermeye yetmez.

Ayrıca kentlilerin sanayi devrimiyle eşik atlamış emtia ile sokaktaki ilişkisini gözlemiş Baudelaire ile onun deneyim ve ifadelerinden bir modern toplum arkeolojisi türetmeyi hedeflemiş Benjamin'in konu ettiği vitrinlerle kaplı bulvar ve pasajlardaki "gezinti" eyleminin doğa dekorundaki mekânıdır kent parkı.

Malum, 19. yüzyıl bir tasarım yüzyılıdır ve kent parkları da bundan nasiplenmiştir ama bununla, ne çiçekleri renklerine göre serpiştiren bir orta sınıf zevki ne de Maçka Parkı'na eklendiği türden bezemeli duvarlarla, şekilsiz kapı örnekleri gelmeli akla. Tersine barokun farklı peyzaj geleneklerinden modern bir peyzaj dili türetmiş F.L. Olmsted gibi öncülerin New York, Washington, Londra, Berlin, Paris gibi şehirlerdeki uygulamalarından başlatmak gerekiyor süreci. Bitki ve çiçek kadar doğal ile yapayı, kır ile kenti birarada tutmayı beceren bir görgü ve yeteneğin ürünü oluyor kent parkları.

Demek ki kent parkı, doğa eksikliğini ikâme ettiği kadar tatminkâr bir gezi deneyimine de aracılık edecek kapasitesi olan modern kente entegre bir açık hava ortamıdır, ayrıca kentin tamamına hizmet verecek konumda olmalıdır; ki bu, koordinatlarının merkeziliği kadar ulaşım araçları ile kolay erişilebilirliğine de bağlıdır.

Sonra da iyi haber:

İstanbul'da kent parkı olmak için mükemmelen elverişli ve sadece projelendirilmeyi bekleyecek kadar hazır bir yer bulunmaktadır: Kâğıthane/ Cendere Vadisi. Kent parkı için gayet elverişli olduğunu Master atölyesinde bir yıl çalışıp test ettiğimiz bu kent koridorunun hem kentin geneli ve kendi yakın çevresi, hem de sosyal ve ekolojik kriterler bakımından uygunluğunu gelecek hafta ayrıntısıyla anlatıp bunun siyaseten de hakiki ve iyi bir kent referandumu konusu olacağını nedenleriyle gündeme getireceğim.

İstanbul projeleri (4): Kent parkı (Kâğıthane/ Cendere Vadisi)

İhsan Bilgin 12.12.2012

 İstanbul projeleri (4): Kent parkı (Kâğıthane/ Cendere Vadisi) Geçen hafta İstanbul'un önemli bir eksiği olarak kent parkına değinmiş ve İstanbul'un kent parkı olmak üzere her bakımdan hazır ve evrensel kriterlere uygun mükemmel bir yeri olduğunu belirtip, bunun Beyoğlu ve Eminönü yakalarının dikiş (bitişme) hattı olan "Kâğıthane/ Cendere Vadisi Koridoru" olduğunu söyleyip, ayrıntıyı da bu haftaya bırakmıştım...

Kentin orta yeri

Vadi metropolün en ücra köşeleriyle bile kestirme bağlantısını E5 ve TEM çevreyollarının sınırlarını oluşturmaya borçludur, ayrıca merkezin ana arterleriyle yakın teması nedeniyle merkezin yoğunluk ve sıkışıklığından da korunmaktadır. İstanbul gibi yaygın, sıkışık ve üç yakalı bir metropolün tamamına hizmet edebilir olmasının sırrı da burada zaten. Ancak sadece metropolün bütünü içindeki yerinin uygunluğu bakımından değil, kendi içinde taşıyacağı değerler bakımından da ilginç özellikleri var vadinin, bakalım.

Yeşil tabanlı "boğaz"

Bu vadi aynı zamanda da Boğaz ve Haliç'in Marmara ile buluştukları Sarayburnu'ndan kuzey ormanlarına açılan ve Boğaz'a paralel ikinci bir koridor niteliğindedir. Aslında otoyol viyadükleri dışında bütününe algılayacak bir perspektiften bakamadığımız için farkına varamadığımız ikinci bir "boğaz" topografyası söz konusudur. Boğaz gibi içi su ile dolu olmak yerine vadi tabanını yoğun bir yeşil bant olarak tasavvur edince içi mavi yerine yeşil renk olacak bir "boğaz" daha çıkacak karşımıza. Nitekim biz de Santral'de hemen arkamızda duran bu imkân ve potansiyelleri, 2007'de Bilgi'deki Mimarlık-Y.Lisans atölyesinde İBB ve Kâğıthane belediyelerinin ayrıntılı data desteğiyle bir akademik yıl çalışarak farkettilik. Hatta Mehmet Kütükçüoğlu atölyesi, botanik ve ekoloji desteği ile vadi tabanını ayrıntılı bir "ekoloji parkı" projesine bile dönüştürdü. Projeyi ve çalışmaları, Santral'de açtığımız sergiyle ve seminerlerle belediyelere, başkanlara, sivil örgütlere ayrıntısıyla tanıttık. Vadi tabanındaki yeşilin iki kenarında da yine tıpkı Boğaz gibi birbirine bakan yamaçlar bulunuyor ve bu yamaçlar tabanda uzayacak iri ve şişkin kent parkı üzerinden birbirlerine bakıyor; yeşil bandın iki kenarına da gidiş-geliş yolları kondu mu çıkacak ortaya Central Park, Hyde Park veya Tiergarten gibi bir kent parkı; hatta onlardan daha özgün ve kendine has olacak, çünkü onların hepsi hareketsiz topografyalar ve dümdüz ovalar üzerine yayılırken burada kentin merkezî bölgelerindeki yamaçlardan farklı açılarla kendini gösterip manzara veren ve olanca davetkârlığı ve cazibesıyla kentin tam ortasına yerleşmiş belki de dünyanın en ilginç kent parkı olacak. İşte o zaman, Boğaz'a rakip ikinci bir cazip rekreasyon bandına tekrar kavuşacak İstanbul Sadâbad, 20. yy'a kadar İstanbul'un mesire alanıydı. Kanal açmakta mutabık kalan Zihni Sinir'lere duyurulur. İşte çok daha hesaplı, makul ve ekolojiyi katletmek yerine onaracak bir kanal duruyor gözlerimizin önünde; eğer faydasız icat yapmadan rahat etmiyoruz denmezse tabii...

Boşuna değil Osmanlı baroku Lale Devri mekânının da burası olması: Tabandaki dere yatağını terbiye için uzun bir kanal yatağı/duvarı (Cedvel-i Sim) referans hattı olarak inşa edildikten sonra Sultan ailesi dâhil Osmanlı elitinin başlıca mesire yeri oldu vadi. Sultanla birlikte elit sınıfın saray duvarlarının arkasından çıkıp, şaşalı

endam ve gövdelerini seremoniye dönüştürerek, vadinin yamaçlarında bunun için biriken halkın seyrine açmalarıyla bu özel topografyanın ev sahipliği yaptığı bambaşka bir haz/seyrir kültürü serpildi. (bkz. Bilgi Yayınları'ndan çıkacak B. Deniz Çalış'ın doktora tezi)

Cereyan ve klima

Önemli bir faydası daha olacak bu parkın: bu koridor zaten İstanbul'un ferahlık kaynağı kuzey-güney havalanmasını sağlayan dört doğal koridorundan biri (doğudan batıya doğru sırayla Maltepe, Boğaz, Kâğıthane, Çekmece) ve hatta Boğaz'la birlikte merkezî konumdaki ikisinden de biri (bkz. şekil 1). Söz konusu rüzgâr koridoru ancak bir kent parkı dolayısıyla korunup, parkın florasıyla iklimatik özelliğini pekiştirir. Kendi haline bırakılırsa, gayrimenkul piyasasının hayalleri, Maslak'tan arkaya sarkıp, oraya sığdıramadığı B sınıfı ofislerle dolduruyor vadi tabanını. Bu tür bir yapılaşma şehrin ekolojisini tahrip eder; oysa kent parkı, Marmara ve Haliç kıyılarında son dönemde inşa edilen yeşil alanları kuzey ormanlarına bağlayarak son yüzyılda oluşan tahribatı önemli ölçüde onaracaktır. Bu kent parkını bir de tamamlanmış raylı sistem ağı ve geçen hafta hayalini kurduğum arkeoloji parkı ile birlikte düşünmek İstanbul'u aynı anda hem Londra hem Roma yapar ki daha fazlasına nazar değer diye eli ve zihni varmıyor insanın.

İşte Angajman ve köken yerine sorun ve çözüm temelli olup; politikacılarla gayrimenkulcülerden ziyade tüm İstanbulluları ilgilendireceği için Maslak'ın hangi ilçeye bağlanacağından çok daha anlamlı bir kentsel referandum konusu: "Kâğıthane/ Cendere Vadisi tüm İstanbul'a servis veren bir kent parkı olsun mu?"

Haftaya bütün kenti ilgilendiren büyük projeler yerine, İstanbul'un DNA'sına ilişkin imar ve iskân sorunlarının nasıl tanımlanabileceği ve denenmiş çözüm yollarına genel bakış, sonra örneklerle devam...

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul projeleri (5): Mahalleler, sokaklar, evler

İhsan Bilgin 19.12.2012

 İstanbul projeleri (5): Mahalleler, sokaklar, evler Kentleşme Tarihi konusunun liderlerinden Alman hocam Gerhard Fehl, geçen yıl Santral'in bahçesinde otururken Haliç sırtlarını göstererek "Şuraya bak yüzlerce insan nasıl da birbirinden habersiz hep aynı binayı yapmış, İzmit'e kadar gitsek değişmez değil mi?" demişti.

İstanbul'un DNA'sı: Kare prizmanın kerameti

Evet, *tenement*'in New York'ta, "*back to back*"'in Britanya'da, kira kışlasının Berlin'de nasıl yayıldığını iyi bilen, hatta ilk anlatanlardan olan hocam Türkiye koşullarını da öğrenmiş biri olarak tabii ki yanıtı biliyor; ama ezbere bilinen bir konuya bile yeniden şaşıarak bakmanın çocuksu bir merakla teşvik edip, bildiklerimizi de bir daha ve yenilenme enerjisi ile gösterebileceğinin altını çizmek istiyordu belli ki. Oyuna katılıp ben de şaşırdım tabii; neredeyse modern öncesi dünyanın kilimleri, türküleri, yemekleri, şiveleri gibi modern dünyada da bazı bina

tipleri hiç kastedilmeden ve usanmadan birbirine sirayet ediyor, çoğaldıkça çoğalıyordu. Ama bunlar yine de kilimlerin, türkülerin, masalların, yöresel tat ve şivelerin dünyasındaki yine birbirine benzeyen binalardan farklıydı.

Geleneksel dünyada bu binalar, türküler, masallar, kilimler damak tatları ve şiveler kadar yaşama ve insan gövdesine sinmiş ve kolektif hafızaya kazınmışken, modern dünyada öyle değildi. Modern insan pekâlâ başka binalarda ve şehirlerde de sürdürebiliyordu yaşamını, hatta günün birinde yöresine bambaşka bir bina yapılmasını dahi sineye çekebiliyordu. Yine de o kente veya yöreye, hatta bölgeye adeta musallat olmuş o bina tipinin üremesine ne memnuniyetsizlik hatta ne de yasak engel olabiliyordu. Neredeyse "salgın" gibi o pütürlü ve düzensiz yarıklarla bezenmiş sıvanın örttüğü renk kültürü ve terbiyesinden özellikle yoksun, yan yana dizilişte herhangi bir terbiye ve disiplinden nasiplenmemiş, betonarme ve tuğladan yapıma, kimsenin savunmadığı ve sahip de çıkmadığı ama sessizce alışıp üst üste oturduğu, inşai pratiğin asgarımüştereki kadar bir geometriden bile yoksun, yaklaşık 20x20m. tabanlı, üç beş katlı bu kare prizma apartmanların başka ortak özelliklerini de biliyoruz. Örnek: mimari planla statik hesabın otomatiğe bağlanması nedeniyle yinelenen ve genellikle de plastik panjurla kapatılmış olan köşe balkonu, irili-ufaklı, lüksü, kıt-kanaati ile binlerce bina, onbinlerce insan, onlarca kuşak, bıkıp usanmadan bu 20x20m. tabanlı, üç beş katlı bu kare prizmayı yapıyor ve oturuyor. Tam da bu nedenle kentlerin müdahaleye en dirençli unsurları oluyor bunlar. Her şey değişse de onlar kalıyor iklim- yöre adet- edevat dinlemeden yayılmış. Kurucaşile ya da Hatay'ın köyünden, Beşiktaş ya da Bostancı'ya kadar.

Bir seferinde kentler bunlarla dolu olsalar da arazi mülkiyet deseni, üretim, sınıf ve siyaset farkları dolayısıyla kentlerin farklılaşıp özgüleştiğini yazmıştım. Öyle veya böyle, ama kentlerin en zor söz dinleyen yaramaz çocukları bunlar. Gecekondu bile dinliyor, bunlara söz geçmiyor. O nedenle metro, liman, çevreyolu, park gibi büyük kaynak ve birikim isteyen dev projelerden daha zor bunlarla başa çıkmak ve alternatiflerini yapmak, hatta hayal etmek bile. Küçükük gariban apartmanımız ulaşımdan, altyapıdan, temiz havadan sahil düzenlemelerinden, otoparklardan rekreasyondan daha büyük dert başımıza, bunlara en basit müdahale bile diğerlerinden daha büyük efor ve performans istiyor kısacası, üstelik binayla sınırlı da kalmıyor bu kimsenin yüksek sesle sahip çıkamadığı binaların bıraktığı iz, bir de kümelenip sokaklar, mahalleler oluşturup yine aynı şekilde Merter'den Hisar sırtlarına ve G.O. Paşa'ya kadar yükseldikçe yükselip, yığıldıkça yığılıyorlar.

Peki, ne yapılır? Öyle bizim kültürün ahşap ya da taş evlerini, bahçe ve sokağını, sedirini, kurnasını hayal ederek yani küçümsenerek başa çıkılır gibi değiller. Gelenekle kıyaslanarak küçümsendikçe daha da ezici olup kıyaslayanlara ötekilerden de daha çirkin, katlanılmaz ve yabancı (neredeyse uzay mekiği gibi) gözükmek alıyorlar intikamlarını, ama sadece kıyaslayanlardan değil kıyaslama ölçütlerinden de yani geleneklerden de; kıyaslayanlar kadar geleneğin kıyas ölçütlerinden de... İçinden çıkılmaya çalışıldıkça kapanıyor labirent. Klişeye dönmeye hazır acele çareleri yutup kaybediveriyor labirentinin çıkmazlarında.

Sağlık ve beden mecazı buraya kadar; çünkü kentleşmenin ilk yüzyılında bunlar kentleri yıkanlarla, hijyen sorunlarının yoksulların yaşam koşullarından kaynaklandığını savunanların söyleminin mecazlarıydı. Ben de onlarla arama mesafe koymak isteyeceğime göre konuyu şimdilik kapatıyorum. İlk fırsatta devamına yer ayıracaklar. Sonra Teşvikiye, Levent ve Ataköy gibi kopyalanmadan model alınabilecek yerleşmelerin özellikleriyle devam edeceğim.

neredeyse1@gmail.com

İstanbul projeleri (5): Mahalleler, sokaklar, evler devam

İhsan Bilgin 20.12.2012

 İstanbul projeleri (5): Mahalleler, sokaklar, evler devam Kare prizma apartmanlardan kaçış için medet umacak, sığınacak yer ararken, tarih kadar coğrafyalara da sinmiş derin kültürlerden olamayacağını, çünkü çoktan unutulmuş olmaları nedeniyle bu baskın gerçeklik karşısında tutunamayacaklarını söylemişim. Onlardan değilse de belki daha yüzeydeki modern kültürden medet ummak mümkün olabilir; kısacası mangalı, kurnayı, sediri, kilimi ve tulumbayı değil belki ama, merdiveni, sahanlığı, mozaikleri, ve doğramasıyla 80-100 yıl öncesinin ev ve apartmanlarını hayal etmek mümkün. Çünkü onlar çoktan tarihin derinlerine gömülmüş ilişki ve koşulların değil, yaşlıca bir insanın hafıza sınırı içindeki zamanların; haydi bir-iki kuşak öncesinin ürünü olmakla yakındır bize. Nitekim emlak piyasasının şu "yüksek tavan" efsanesinde ifadesini bulan norm da bu yakın zamana atıf değil mi zaten? Tabii ilgimiz, kendi evimizden çıkıp bu kültürün içine doğru çekilip aşınlaştıkça ve kente de o gözle bakar oldukça; yüksek tavanlı, ferah sahanlıklı zarif mozaik ve parke kaplı daireyi bulmak arayışımızın karşılığı olmaz. Daha büyük arayışlara girmeye başlarız. Sadece dairenin kendisi değil çevresi de önemli olmaya başlar. Kaldırımın, yolun boyutu; ağacı, bitki seçimi, etrafta nefes alınır boşluk olup olmadığı; dahası o beğendiğimiz dairenin yakın çevrede tekrarlanıp tekrarlanmadığı da önem kazanmaya başlar ki, artık kerameti kendinden menkul prizmanın +'lı odaları, duvarları, balkonu, büfe ve yemek takımları ve daracık koridoru arasına sıkıştırdığı yaşama biçiminden kopmanın eşiğindeyiz demektir ki, sonraki adım artık yeni yapılan ve hafta sonu eklerinde tanıtımı yapıp, pazar gezmesi uğraklarına dönüşmüş yeni siteleri de beğenmeyip yaşanmışlıktan, hakikatten ve patinadan yoksun bulmaya başlayıp. "Yüksek tavanlı" birer daire bulmakla da yetinilmeyip, onlardan çokça bulunan Galata, Pera, Yeldeğirmeni, Kurtuluş, Teşvikiye gibi semtlere başlayan yeni göç dalgası bu eğilimin tutup yaygınlaşmasından başka ne anlama gelir ki?

Modernin görgüsü

O zaman bizim o birbirinden habersizce hücre misali çoğalan ele avuca sığmaz apartmanın yerine nasıl bir alternatif düşünülebileceği de yavaş yavaş şekillenmeye başladı artık, çünkü şu bizim kare prizma niceliğinde olmasa da aklımıza yazıp, sindirdiğimiz bir şeyler var elde artık.. yenilerin arasındaki ince farkları da seçmeye başlamak artık iyice mimarinin eşiğinde olmak demektir. Demek ki kritik nokta: sonradan, yani birkaç eşik atladıktan ve o arada beğenmeyeceğimiz evler yapıp bittikten ve hatta oturulmaya ve eskimeye başlandıktan sonra farklarına varıp kıymetlerini bileceklerimizi baştan keşfedip, sonradan o beğeneceğimiz evler, daireler gibilerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan tedbirleri baştan almak ki, burada en büyük güç ne belediyenin ne müteahhidin ne de emlakçı veya TOKİ'nin elinde ; tersine konut ihtiyaç sahipleri yani tüketiciler, piyasanın her alanında olduğu gibi emlak piyasasının da en büyük gücü. Onlar istemeden hiçbir şey olmaz; ama onlar da bilinçle, düşünülüp taşınılmış yaşam tercihiyle değil, piyasanın sunduğu koşullarla şekillendirirler yaşamlarını genellikle, işte içinden çıkılamayacak bir tavuk-yumurta ikilemi daha: piyasa-tüketici ikilemi ki, emlak piyasası bu ikilemin en derin ve zinciri kırmanın en zahmetli olduğu sektörlerden biri ; çünkü doğrudan yaşama biçiminin kendisi ve ya beton gibi yerli yerine çakılıp hiç kıpırdamıyor; ama bir de kıpırdayıp değişmeye başladı mı hayatın tamamını takıyor peşine; değişmeyen az şey bırakıyor geride...

*Hâlâ bir **üçüncü** parça kaldı; ilk fırsatta onu da koyacaklar. Sonra Teşvikiye, Levent, Ataköy gibi modern yerleşmelerle devam..*

İstanbul projeleri (5): Mahalleler, sokaklar, evler devam

İhsan Bilgin 22.12.2012

İstanbul projeleri (5): Mahalleler, sokaklar, evler devam **İmar kodları, plan ve proje**

Kendi içinde de üçe bölünmüş bu dizinin üçüncüsünde, bıraktığım yerden, yani iyi yaşamak için sığınabileceğimiz makul bir yer ararken, ev sahibi, kiracısı, mimarı, emlakçisi ve müteahhidiyle “erken modern”in “yüksek tavan” diye adlandırdığımız görgülü örnekleri üzerinde mutabık kalındığı tesbitini yapmışım. İyi yaşama konusunda uzlaşmaya varabileceğimiz çevrelerle evleri ortaya çıkaracak şey imar kodlarıdır.

Bunları baştan kaliteli bir yaşam çevresine yol verecek şekilde tanımlamazsak makul bir şehir inşa etmek olanaksızlaşır. Dolayısıyla, böyle tanımlanmış imar kodları şehrin tüm karakterini belirlerken mimarlara da görgü ve becerilerini kullanarak ustalıklı yorumlar yapabilecek bir zemin sunar. Tabii bu noktada kolektif görgünün; yani tarihsel ve küresel ölçeğin dünya deneyimi bilgisi ve birikiminin tayin edici önemi var. Hangi kodların bileşkesi olarak hangi çevreler ürer? Engelleri ve avantajları nedir? Bunlar hep yapılı çevre deneyimi ve görgüsünün içinde saklı olan hasletlerdir ki kent kültürü de kimi zaman sanıldığı gibi ve adabımuaşeret ve monşerlikten ibaret değilse eğer, tam da bu maddi yapılı çevre tecrübe birikiminin kendisi olsa gerektir. Mimar ve plancılar fazladan sadece dünyaya bu açıdan bakma alışkanlığına sahiptir, yoksa nasıl ki insan ilişkilerini düzenleyen hukuk sadece hukukçulara ve insanın bedeniyle ilişkisi sadece hekimlere bırakılmazsa, insanın kamusal ve özel yaşamını kuşatan yapılı çevreleri belirleyen planlama ve projelendirme kararları da sadece mimar ve plancılara bırakılmamalıdır.

İnsanın, yer tuttuğu mekânla ilişkisi de en az diğerleri kadar iyi yaşamının (*ethik*’in) başkalarına delege ve terk edilemeyecek aslî unsurları arasındadır. Bu kent planları öyle görünmeyen sınırlar çizer ki; benzer girdiler hep benzer sonuçları verir. O zaman baştan uyanık olup, sonradan yüzüne bakamayacağımız değil, bir başlangıç noktası ve süreç tariflemek gerekiyor. Ötesi de var. Sonradan türeyecek yakın ve uzak çevreyi plan aracılığıyla baştan denetlemek yerine planlarla ve mimari projeleri baştan birleştirip ortaya çıktığında benimseyeceğimiz makro ve mikro ürünü en baştan ayrıntısıyla tasarlayıp, zar atıp beklemek yerine, baştan zar tutmak da var. Yani kuralı çalıştırıp istenen sonucun çıkmasını beklemek yerine, çıkmasını istediğimiz sonuca baştan zorlamak; ki bu planlı yerleşmelerin en ekstrem ve fantastik örneklerinden biri 20. yüzyıl başında Fransız mimar Tony Garnier tarafından planla mimari proje bütünleştirilerek, çizilmiş “Une Cité Industrielle” projesidir. Garnier bir kentin tamamını, adeta yekpare bir mimari proje gibi tasarlayıp, çizmişti. Cumhuriyet’in ilk çeyreğinde çeşitli Anadolu kentlerine iştirilen Sümerbank tekstil ve Şekerbank şeker fabrikalarının üretim odaklı yerleşmeleri bu modern geleneğin Anadolu’daki öncü örnekleriydi.

Demek iki yol var: ancak her ikisi de süreci daha en başından hayatın tesadüflerinden, yani akışın poetikasından mahrum bırakarak işe başlamak anlamına geleceğini de bilmek gerekiyor. Bu tutum zar tutulmadan atılsaydı ne geleceğini bilmemenin heyecanından dolayısıyla hayatın şiirselliğinden de yoksun bırakıyor. Sonuç: meraktan yoksun bir tekdüzelik ve çokbilmişlikle hayatın tamamına da sirayet edebilen bir sterillik olacaktır ister istemez..

O irilisi ufaklısı, varlıklısı kıt kanaatiyle kare prizma apartmana karşı hiç donanımı da yok değil İstanbul'un. Kullanmaya alışmamış sadece..

neredeys1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul projeleri (5): Teşvikiye

İhsan Bilgin 26.12.2012

 İstanbul projeleri (5): Teşvikiye Teşvikiye, genellikle geçen hafta anons ettiğim gibi planlı bir yerleşme olarak değil, Taksim-Şişli zincirindeki diğer semtler gibi binaların teker teker yapıldığı bir erken apartman semti olarak bilinir. Oysa Topkapı Sarayı'nın Dolmabahçe'ye taşınmasıyla beraber Osmanlı elitinin öteden beri oturduğu Süleymaniye'den Beyoğlu yakasına taşınması ile doğan iskân sorununu çözmek üzere saray tarafından geliştirilmiş bir proje idi. Sarayın taşınmasıyla birlikte sultanın ailesi veya hısımları Boğaz kenarında Dolmabahçe'nin birer küçük modeli olan sahil saraylarını yaptırıp taşınmışlardı. Elçilikler de Pera'nın yanı sıra Boğaz'da yer seçtiğinden, saraylarla birlikte Boğaz doğa ve sayfiye mekânı olmaktan çıkıp, Venedik'in Canale Grande'si gibi bir seremoni mekânına dönüşmüştü.

Bir imar vizyonu

Ama Boğaz ne kadar büyük de olsa tüm Osmanlı elitine birer saray sığdıracak kadar da değildi. Elit tabakanın diğer üyeleri, saraya yakınlığı kadar, Taksim-Şişli ile Beşiktaş gibi servis alınacak imarlı bölgelere de yakın olması ve sarayın arkasındaki havadar tepe olarak seçkinlerin iskânına elverişli bir yer olması nedeniyle Levent çiftliğinin eski av sahasında, kendileri için yeni plânlanmış Teşvikiye'ye yerleştiler. İmar planı, bir ana caddenin (Teşvikiye Caddesi) iki tarafında çok büyük parseller, arkada da küçük parseller olacak şekilde ızgara planı olarak düzenlenmişti, Sultan Reşat, ana caddedeki iri parsellerden birine imarı canlandırmak üzere bir cami yaptırdı. Böylece en çok tekrarlanan imar modellerinden olan ve mesela Los Angeles gibi dev bir metropolün neredeyse tamamını inşa eden parsellemenin ardından, uygun yerine çekici bir bina/işlev koyup parsel paylaşımını ve inşaat sürecini özendirerek araziye iskânlı kılma modeli harekete geçmiş oluyordu. Ancak Osmanlı'da toprağın özel mülkiyeti olmadığından, özel mülkiyetin ekonomik motivasyonu ile işleten toplumlardan farklı olarak yeni iskân bölgesi üretmenin tek yolu "tahsis" idi. Sultan, satma hakkı olmayıp Tanrı adına tasarruf hakkını elinde tuttuğu toprakları tarım amaçlı olduğu gibi imar amaçlı da tahsis edebiliyordu ancak. Öyle ki "tahsis" karşılığı ödeme olsa, bunun adı satış bedeli değil "rüşvet" olurdu. Sonuçta Boğaz'dan arta kalan Osmanlı eliti, yine prestij ve pozisyona bağlı olarak ana caddedeki büyük parsellerden arkadaki küçüklere doğru konumlandı. Süreçte, onlara da geriye binaları yaptırmak kalıyordu sadece. 1880'lerin sonunda inşaatlar bitmiş ve yerleşme ortaya çıkmıştı. İki tür bina üremişti bu koşullardan: ana caddenin iki yanındaki büyük parsellerde dev bahçeler içinde iri köşkler ve arka sokaklardaki küçük parsellerde de iki üç katlı, dar arka bahçeli bitişik nizam, ev dizileri. Ana caddenin bir tarafındaki köşk dizisi cami ile noktalanıyordu ki caminin olağandışı mimarisi, köşkların tamamının yıkıldığı günümüzde onların varlığına tanıklık eden son inşai unsurdur. Cami yan yana gelmesi pek alışılmadık iki parçadan oluşmaktadır: daha tanıdık kubbeli mihrap kısmı ile iri ikametgâh (köşk). Köşkümsü giriş kısmı, köşklar dizisinin devamındadır ve adeta onlara ölçek ve

nizam vermektedir.

Apartman ve değişim

Yerleşmedeki ilk değişim emareleri 1920-30'larda mümkün olan özel mülkiyet haklarıyla birlikte gözükmeye başlamıştır. Öncelikle de cami civarındaki büyük parsel bahçelerinin yol kenarı kısımlarından iri parçalar ayrı parsellere dönüştürölüp büyük apartmanlar inşa edilmeye başlanmış ve zamanla bu eğilim varislerin baskısıyla da yaygınlaşarak, ana caddeyi bir apartman dizisine dönüştürmüştür. 50'lerdeki yap-sat dalgası, arka sokaklardaki ev parselleri de dâhil ederek apartmanlaşmayı yerleşmenin tamamına yaymıştır. Halen üçüncü dalgayı yaşıyoruz ki: "yüksek tavan" denen apartmanlar ferahlıkları ve yeşil arka bahçeleri ile moda olunca prototip muamelesi görüp şipşakçı müteahhitler tarafından patates baskı misali çoğaltılmaya başlandı. Teşvikiye'nin bir bütün olarak hâlâ gözde olmasına gelince bunun ilk yerleşim kararlarındaki isabet ve görgülü erken apartmanlaşması kadar, kentsel ve doğal konumuyla da ilgisi vardır. Teşvikiye dört tarafından aşılması güç doğal ve kentsel sabitler tarafından sınırlanmıştır. İki kenarını İhlamur Vadisi'nin yüksek yamaçları, üçüncüyü Maçka Parkı, sonuncuyu da Cumhuriyet Bulvarı ile Valikonağı Caddesi eşikleri sınırlamaktadır. Ayrıca Beyoğlu yakasının Cumhuriyet ve Barbaros Bulvarları ile Dolmabahçe Yolu gibi ana akslarına teğet ve yakın olmak gibi bir ulaşım avantajı da vardır. Bu eşikler Taksim-Şişli aksındaki iskân dokusu içine karışıp eriyerek kaybolmasına ve ayrıcalıklarını yitirmesine engel olmaktadır. Nitekim, o zincir içinde 60'lar sonrası prestij yitirmeyip kazanan tek yerdir. Hatta "kapalı site"nin 80'lerdeki öncüsü Alkent'e önce sakin kaybetmiş, ancak sonra 90'larda ters göçle yine kazanmıştır. Bu geriye göç hemen de bitmemiş, Teşvikiye yeniden canlanmıştır. Sadece sakinler değil, 90'larla beraber bir de sanat galerileri, seçkin alışverişi, cafe vb. ile sokak hayatının da merkezi olmuş, iyi vakit geçirmek isteyen kentlilerin uğrağı hâline gelerek canlılığını pekiştirmiştir.

*Yine yer darlığı; ilk fırsatta Teşvikiye'yi bekleyen **Tehditler** ve tarihinin önümüze açtığı **İmkânları** içeren, 2. bölümü de yayımlanacak...*

*

Fotoğraf

Pervititch sigorta haritasında yapılaşmış şekliyle Teşvikiye merkezde iki yanında köşk parselleri ve köşkleriyle tramvay yolunun da geçtiğı Teşvikiye Caddesi 183 no'lu parsel: Cami, karşısında ve sırasında cami boyutunda köşkler.

neredeysel@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul projeleri (5): Teşvikiye devam

İhsan Bilgin 27.12.2012

 İstanbul projeleri (5): Teşvikiye devam Teşvikiye'nin bütünsel bir proje olarak değil, 20'lerdeki görgülü ilk apartmanlarıyla dikkat çekip moda olduğunu söylemiş ve planlanıp yapılmasından yaklaşık yüz yıl sonra onun bütünlüğüne dikkat çekmekle sadece teker teker binalarının değil, yapım sürecinin de bugün yaşadığımız iskân sorunlarını yeniden değerlendirmek bakımından ufuk açıcı olabileceğine dikkat çekmiştim. Bu nedenlerle,

Levent ve erken Ataköy'le birlikte, model arayışlarında örnek alınabilecek modern yerleşme mirası içinde değerlendirmiştim. Tabii zaten bu kadar gözönünde ve dikkat çeken cazip bir yerden öğrenilecekler kadar onu koruyup saklamak da bir mesele; onun için bu devam yazısında önce yüzyüze olduğu tehditleri, sonra da bir yerleşme biçimi ve modeli olarak hangi açılardan bize halâ söyleyecek şeyleri olduğunu sırayla dile getirmeye çalışacağım.

Tehditler ve imkânlar

İlk tehdit, moda ve gözde olan ve "yüksek tavan" diye anılan apartmanlarının kopyalanarak yeniden piyasaya sürülürken orijinallerini de dejenere etme tehlikesiydi. Ama onunla sınırlı da değil, moda ve gözde olmanın yarattığı ikinci tehdit özel değil, kamusal alanlarıyla ilgili: kamusal bir etkinlik burada yapılırsa daha değerli olacağı gibi asılsız bir kanı nedeniyle, her zaman inek heykellerinin tüm semte yayılması türünden çağdaş sanat denemeleri gibi ilginç ve eğlenceli de olmayabilen etkinliklerin parazitine maruz kalmakta ve aşırı uyarılmanın kör enerjisiyle yüzleşmektedir. Ayrıca özellikle de popülist belediye başkanının gözünün hep burada olması bu tehtidi semtin iliklerine kadar işletti. Bu populist iştah yılbaşı kutlaması benzerleriyle ve Boğaz'dan buraya göçtükleri anlaşılan "piyanist şantör"lerin avaz avaz haykırımlarıyla doruğa çıkarak, semti koruduğunu söylediğim sabit doğal ve kentsel sınır eşiklerini bile darmadağın edebilecek bir saldırıya dönüşmekte. Teşvikiye, artık mevcut olmayan Taksim, *Time Square*, *Trafalgar* gibi yerlerin tersine yeni yıl kutlaması için son akla gelen yer olacakken, New York'ta *Time Square* yerine *Tribeca*'yı seçmek benzeri bir tercihle saçılmıştır orta yere; daha da ısrar edilirse ki, zorlanıyor, yüz yıllık hikâyesinin sonu kaldıramayacağı bu basınçtan gelebilir. Popülizm ve gövde gösterisi hevesi hırslı belediye başkanıyla da sınırlı da değil üstelik. Yatırımcının gözü de burada, işte City's, Abdi İpekçi gibi pahalı bir alışveriş caddesiyle Reasürans gibi bir merkezin yüzer metre ötesine onlara rakip diye böyle bir binayı üstelik de sıkışık dokusunun en gözde boşluğuna oturtmak için etrafa hiç bakmıyor olmak gerek. City's gibi özentiliği aşikâr bir ortamla Sarıgül buluşmasının sentezi de otuzar metre ötedeki saksafoncuya, akordeoncuyu bastırıp öteleyecek bir bandoyu caddeye salmak oluyor ancak.

Yerleşmenin tamamı referans alınmıyor dedim ama bugüne kadar duyduğum yegâne yüksek sesli bütüne atıf, Topbaş'ın "Zeytinburnu'nu Teşvikiye'ye yapacağız" cümlesiydi ki, sınıfsal tutmazlık bir yana, gecekondu gibi biteviye değişen bir yerleşme türünün en eski ve değişim izlerinin katmanlarını hâlâ derinliğiyle taşıyan bir örneğini, katmanları ve tarihiyle birlikte silip süpürmek üzere anılmak, ona model diye gösterilmek, Zeytinburnu kadar Teşvikiye'ye de haksızlık olsa gerek. Görüldüğü gibi kopyadan hayır çıkmıyor pek, övgü niyetiyle olsa da.

Teşvikiye'nin nasıl bir model olabileceğine gelince, özel mülkiyetle birlikte dönüştüğü şekliyle üretim sürecinin dünyada en çok tekrarlanan sistemlerden olduğunu söyledim. Özel mülkiyet hakkından üç, hızlı kentleşme yükünün İstanbul'a yığılmasından iki çeyrek yüzyıl sonra; arazi bölünmesini içeren imar planıyla başlayıp cazip bir kamusal merkezle sürüp, sonra binaların teker teker parsel sahiplerince üretildiği bir modelin değil işlemesi, sözü edildiğine bile sadece bir kez Durusu-Park projesinde tanık oldum ki, o da bir temenni sohbetinden öteye gitmedi. Bu modelin "tahsis" yerine piyasa mekanizması ile işlemesinden bugün ne beklenebileceğine ve neyi değiştirebileceğine gelince:

Konut sektöründe ciddi miktarlarda mali kaynak dönmesine rağmen rutin dışı ve kalite üretmeye dönük kalıcı bir hamlenin bir türlü yapılamadığı, işleyen bütün süreçlerde ilk *by-pass* edilenin mimar olduğu bir ortamda, konakları, orta-karar evleri ve ilk kuşak apartman stokuyla Teşvikiye'nin hikâyesi, en azından mimarın formasyonunu sürece katmaya zorlayan bir sistemin kalite üretimine yapacağı katkı hakkında epeyce şey söylüyor sanırım. Tabii mimarın formasyonu ve sürece katılımından, sigara/gazete kâğıdına çizilmiş bir şemadan ıslak imzalı resmî evrak üretimini değil de, hümanist geleneğinin olanca ağırlığıyla mimari birikimin

sürece derinlemesine nüfus edip belirlediği bir mimari proje üretimini anlamak kaydıyla. Son çeyrek yüzyılda özellikle de şahıslar ve sivil toplum katında mimar kullanma alışkanlığının belirgin şekilde geliştiği de düşünüldüğünde kaliteye dönük sonuç almanın 80-100 yıl önceye oranla daha da hızlı ve gözle görülür olacağı beklentisinin de motivasyonları arttıracığı kanısındayım ki, yüz yıl öncenin epeyce de hırpalanmış bir yerleşmesinden daha da fazlası beklenemez sanırım. Sadece popülizmin değil, elitizmin zorlaması da taşınamayıp altında kalınan bir yük hâline gelebilir.

Sadece sonuç itibarıyla değil; süreciyle, bekleyen tehditleri ve bugüne sundukları imkânlarla da apayrı modern yerleşme dünyaları olan Levent ve erken Ataköy'de aramaya devam edeceğim kare prizma apartmanlı mahalle ve sokaklarımızdan çıkış yolunu....

neredeyse1@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul projeleri (5): Levent

İhsan Bilgin 02.01.2013

 İstanbul projeleri (5): Levent *Yazının sonunda ikiye bölüp, anons etmektense, bu kez baştan iki parça hâlinde yazmak en doğrusu. Bugün önce Levent'in de dâhil olduğu bahçe-şehir'in (b-ş) ne olduğu, sonra ilk fırsatta Levent'in kendisi.*

Bahçe-şehir

Ebenezer Howard tarafından 19. yüzyılın sonunda ortaya atılıp, 20. yüzyıl boyunca tüm dünyada uygulanan bir ideal olarak bahçe-şehir (b-ş), sadece yeşili bol bir şehir parçası demek değil, sanayileşme ve hızlı kentleşmenin ilk kuşağının sonunda, şehirlerin çok yönlü sorunlarına karşı geliştirilmiş kapsamlı bir kentleşme modelinin adıdır. *Kemer Country* gibi modeli, sadece yeşilin bolluğu ve kente uzaklığına indirgemiş postmodern "*gated community*" (kapılı cemaat) türü örnekleri saymazsak Levent de bu modelin İstanbul'da kastedilerek uygulanmış yegâne örneğidir. 20. yüzyılın yaridan çoğunu hızlı ve yoğun kentleşme yüküyle geçirmiş bir metropolün dünyada bu yüzyılın en çok model alınıp uygulanmış idealine bu kadar az başvurmuş olması şaşırtıcıdır. Ancak yegâne örnek olarak Levent de geçirdiği kimi radikal değişimlere rağmen koruduğu izleriyle hâlâ başvurulabilecek canlı bir kaynak olarak İstanbul'un yerleşme ölçeğindeki başlıca modern kültürel miraslarından birini oluşturmaktadır. İstanbul'un batı ucunda Bahçeşehir isimli bir yerleşme olması aslen bu gelenekle ilişkisizliği nedeniyle kafa karıştırmaktan öte bir anlam taşımamaktadır. Uyuşmazlıklara gelince (b-ş), her şeyden önce az kat ve seyreklik, dolayısıyla düşük yoğunluk demektir ki bu yerleşmenin neredeyse tamamı bunlara zıt bina gruplarından oluşuyor. Ayrıca da işlek bir otoyola bitişik olmakla, yine önemli bir kriter olan tecrit olmanın huzurundan mahrum kalmaktadır. (B-ş) her şeyden önce, yağmuru, çimi, meraları ve koruları ile ünlü İngiltere kökenli bir buluş: 19. yüzyıl sonunda Ebenezer Howard tarafından ortaya atılıp Raymond Unwin öncülüğünde sosyal bir harekete dönüşmüş; öncü örnekleri Avrupa ve Amerika'dan da 20. yüzyılda tüm dünyaya yayılmış. Aşılması gereken iki sınırı var: nüfus ve alan; yani büyüyüp şehrin başka dilimleriyle karışmaması gerekiyor, ya da büyüyen şehir tarafından yutulmaması. Dolayısıyla, hem yörüngesine yerleştikleri şehirden beslenmeleri hem de kendi içlerinde asgari ölçüde de olsa tamamlanmış bir bütün olmaları çok

önemli; çünkü kentten beslenmemesi vazgeçilemeyecek bazı merkezî işlevlerin tek tek sakinlerin ayağına getirilmesi demek olurdu ki; üniversite, hastane, stadyum örneğindeki gibi işlevler (b-ş)'yi taşıyamayacağı yüklerle başbaşa bırakmak olurdu, bu durumda da o işlevin domine ettiği bir semt olurdu ancak.

Diğer taraftan, (b-ş)'nin asgari kamusal işlevlerden yoksun olması da orayı tek işlevli bir "uyku şehri"ne dönüştürdü ki, bu da öteki türlü bir yaşanamazlık anlamına gelirdi. Kısacası taşkın hengâme kadar ıssızlığın da yaşam kalitesini düşürücü etkilerinden korunması gerekiyor.

Tabii yegâne özellikleri mevcut kent ile değişmeyen, sabit ilişkileri ve büyüklüğü değildi. Hatta asıl mesele insanları ve binaları üst üste yığmakla sadece sorun üretmiş 19. yüzyılın kentsel DNA'larına karşı alternatif bir model üretmekti ki bu, az katlı, düşük yoğunluklu yani alçalıp seyrelmiş binalarda aranacaktı. Yani binalar, parsel ve yapı adalarıyla kurulu grid sistemlerden başka türlü gruplanacak ve aralarına yeşil sokularak da seyreltilip gevşetilmiş yepyeni bir düzenle kümeleneceklardı. Konseptin adıyla da imâ edilen yeşil, üç ayrı grubun toplamından oluşuyordu. Önce karakterli bir peyzajla evlerin ön yüzlerini bağlayan yollar; sonra da her biri birer-ikişer ağaçla donatılmış arka bahçelerin bitişmesiyle oluşmuş arka-bahçeler peyzajı ve ayrıca da bir semt parkı. Dolayısıyla (b-ş), Yıldız veya Hidiv türü yoğun bir korunun içine yerleşerek erimekten ziyade; evlerin önünden, arasına ve arkasına sızmış parçalı ve akışkan bir yeşil peyzaj içinde omurga oluşturacak karakterli bir yol sistemi ve onun düğümlendiği yerde de mahallenin merkezinden müteşekkil bir imar sistemi anlamına geliyordu. Kısaca, sınırları kadar kurgusu itibarıyla da tanımlı bir yerleşme modeliydi. Yeşilin akışkanlığından kaynaklanan spontan/ serbest görünümünün ardında doğa imâlî bir örüntünün ortaya çıkmasını sağlayan bir kanava ve tekrarlanan desen kalıpları vardı.

Londra çevresindeki *Hampstead* ve *Welwyn* örneklerinden, kıtanın Almanya'daki, *Hellerau*, *Margaretenhöhe* ve *Staaken* yerleşmelerine sıçradıktan sonra tüm Avrupa'ya yayıldı. Öyle ki 1940'lara gelindiğinde artık (b-ş) örneği olmayan şehir bulmak kolay olmamaya başlamıştı. Tabii ki, temel sabitleri kadar kimi deformasyonlarıyla da beraber. Orijinal modelden ve Almanya'daki ilk tekrarlardan ilk sapma örgütlenme ile ilgiliydi: İngiltere ve Almanya'da dayanışma esaslı yapı kooperatiflerinde ifadesini bulan bir sosyal hareketliliğin devamı olurken yayıldıkça, berisindeki sosyal kaygıların izlerini de taşıyan bir tasarım aygıtına dönüştü. Baştaki siyasi içeriğini kaybetti. Rousseau ile başlayıp 1970-80'lerin Yeşiller'ine kadar süren, çağdaş medeniyetin törpüleyici hasarlarını doğa ile giderme arayışının sağlam ve kalıcı bir ara aşaması olmaktan uzaklaşıp, seçkin bir tüketim normuna dönüştü. Sonunda postmodern'in "gated community"lerinin (kapılı cemaatlerin) "life style"ına hapsolüp tamamen karşıt kutupta buldu kendini.

Levent'le devam etmeden, **İstanbul projeleri (İP)** diye adlandırdığım dizinin neresinde olduğumuzu hatırlatayım. **(İP)-1:** Metro ve liman dönüşümü gibi ihmal edilmiş önemli projeler; **(İP)-2:** Kanal, köprüler, Taksim ve camiler gibi aktüel Zihni Sinir proceleri; **(İP)-3** ve **-4:** Arkeo-park ve Kent-parkı/ Kâğıthane gibi kamusal iyi yaşam projeleri. Sonda da tanımı gereği heterojen kentli sınıfların farklı beklentileriyle ilgili olduğundan dile getirmesi bile zahmetli "Mahalleler, sokaklar, evler" altbaşlığıyla andığım ve kentin DNA'sını konu edinen **(İP)-5** no'lu seri var. Seriyeye mevcut DNA'yı oluşturan irilisi-ufaklısı; varlıklısı- kıt/kanaati-hâllicesiyle; kare prizma apartman ve onunla kurulmuş sokak ve mahallelerle başlayıp, alternatifini ararken, o kasvetli dairenin can simidi olmuş "yüksek tavan"dan, yerleşme ölçeğine geçmiş ve bütünlüklü planlanıp parça parça inşa edilmiş rol modeli örneği olarak Teşvikiye'de konakladıktan sonra; baştan ayrıntısıyla tasarlanmış rol modeli örnekleri olarak da Levent ve erken Ataköy'e geçeceğimizi duyurmuştum. Levent'i işlemek için "bahçe-şehir" modeline ihtiyaç olduğundan, bugün önceliği ona verdim, gazetenin ilk uygun zamanında Levent'in kendisi; sonra erken Ataköy... İyi yıllar...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)